Kohti kestäviä strategioita

Selvitys ministeriöiden keskeisten politiikkaohjelmien yhteensopivuudesta Kansallisen kestävän kehityksen strategian kanssa ja pohdintaa tulevaisuuden kestävän kehityksen valtiopolitiikasta

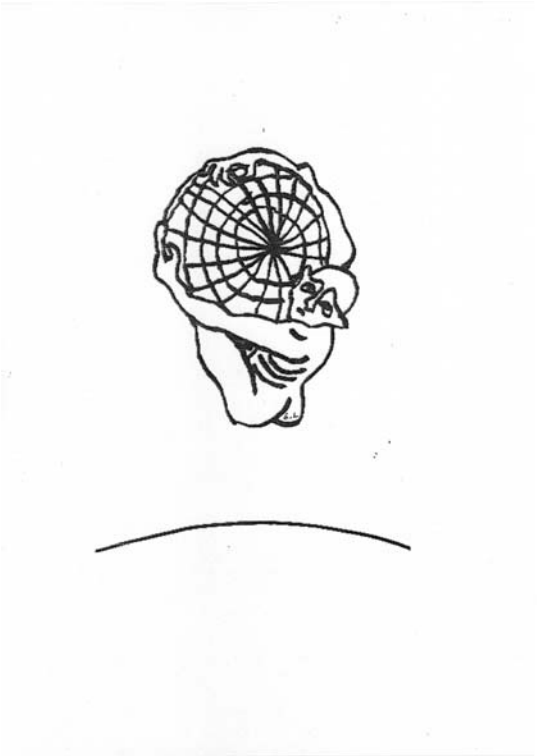

Tapio Ojanen
Korkeakouluharjoittelija
Ympäristöministeriö, kestävän kehityksen sihteeristö

Selvitys

Elokuu 2008

Sisällysluettelo

Sisällysluettelo 1
1. Johdanto 2
2. Teoreettinen taustoitus 5
3. Aineiston ja analyysimenetelmän esittely 6
3.1. Aineiston esittely 6
3.2. Analyysimenetelmän esittely 7
3.3. Analyysin legitimiteetti / tieteelliset perustelut 8
3.4. Arviointikriteerit 8
4. Analyysi 11
4.1. Liikenne- ja viestintäministeriö: Liikenne 2030 11
4.2. Uudistuva suomalainen työ- ja elinkeinopolitiikka 16
4.3. Sisäasiainministeriön tulevaisuuskatsaus 23
4.4. Sosiaali- ja terveyspolitiikan strategiat 2015 24
4.5. Puolustusministeriön strategia 2025 26
4.6. Maa- ja metsätalousministeriön strategia 27
4.7. Valtiovarainministeriön taloudellinen katsaus 30
4.8. Oikeusministeriön tulevaisuuskatsaus 35
4.9. Ulkoministeriön tulevaisuuskatsaus 39
4.10. Opetusministeriön strategia 2015 41
4.11. Ympäristöministeriön strategia 44
5. Tulosten arviointi ja johtopäätökset 46
5.1. Tulokset 46
5.2. Tulosten arviointi 48
5.3. Retoriikasta konkreettisiin valintoihin 50
5.5. Resilienssi 52
Lähteet 56
Liitteet 59

1. Johdanto

Tein tämän selvityksen kesän 2008 aikana toimiessani korkeakouluharjoittelijana ympäristöministeriössä kestävän kehityksen sihteeristössä. Selvityksen hiomisessa olen apunani käyttänyt Suomen kestävän kehityksen toimikunnan apulaispääsihteeri Annika Lindblomin ja pääsihteeri Sauli Rouhisen kommentteja ja ehdotuksia. Lisäksi analysoitavien strategia-asiakirjojen valinnassa apua ovat antaneet Kestävän kehityksen verkkosihteeristön jäsenet eri ministeriöistä. Minulla itselläni on kuitenkin täysi vastuu johtopäätöksistä sekä selvityksen luonteen määrittelystä ja muista valinnoista. Tämä selvitys hyväksytään myös erikoistyönä DI-tutkintoni sivuainekokonaisuuteen Ympäristöstrategiat ja teknologian arviointi. Selvityksen yleisen rakenteen valinnassa ja tiettyjen lähteiden löytämisessä minua on neuvonut professori Janne Hukkinen.

Tausta

Suomen kansallinen kestävän kehityksen strategia Kohti kestäviä valintoja. Kansallisesti ja globaalisti kestävä Suomi (Keke-strategia) valmistui toukokuussa 2006. Valtioneuvosto teki saman vuoden joulukuussa strategiasta periaatepäätöksen, joka sitoutti kaikki ministeriöt toteuttamaan siinä asetettuja linjauksia. Myös Matti Vanhasen II hallituksen ohjelmassa todetaan, että Keke-strategia toimeenpannaan hallinnonalojen yhteistyönä. Nyt on siis käynnissä strategian toimeenpanovaihe. Sen olennaisena osana toimeenpannaan fasilitointiprosessi, jonka tarkoituksena on auttaa ministeriöitä tarpeen vaatiessa kehittämään strategioitaan kestävän kehityksen mukaiseksi eli Keke-strategian kanssa yhteensopivaksi. Prosessia toteuttaa ympäristöministeriö yhdessä Suomen kestävän kehityksen toimikunnan verkkosihteeristön kanssa.

Tarkoitus & tavoite

Tässä selvitystyössä tarkastellaan Suomen ministeriöiden keskeisimpiä politiikkaohjelmia Keke-strategian näkökulmasta. Selvitystyön tarkoituksena on luoda pohjaa fasilitointiprosessille ja tavoitteena on selvittää analysoitavien strategioiden kautta, kuinka yhdenmukaista on kestävän kehityksen politiikka eri hallinnonaloilla Suomessa. Selvityksen tärkeimpänä tuloksena laaditaan taulukko, jossa jokaisen ministeriön kohdalla on luettelo keskeisimmistä puutteista ja kehittämiskohteista tulevia ohjelmatöitä silmälläpitäen.

Analyysiosan tarkoituksena on tarkentaa ja perustella selvityksen tulokset ja käsitellä tarkemmin kunkin hallinnonalan kestävän kehityksen problematiikkaa. Työn tavoitteena on löytää ongelmia ja mahdollisuuksia kestävän kehityksen toteutumisessa strategiatasolla ja tuoda esiin tuoreita näkemyksiä kestävän kehityksen mukaisen politiikan vaikuttavuudesta sekä yhdenmukaisen valtiopolitiikan saavutettavuudesta.

Rajaus & rakenne

Tässä selvityksessä politiikkaohjelmien analyysit on jaoteltu tarkastelukriteerien perusteella kolmeen osaan, joiden väliotsikot ovat *Sisällytys*, *Johdonmukaisuus* ja *Painotus* (ks. luku 3.4. Taulukko 1). Analyysien pohdintaosioissa tarkastellaan tarkemmin ja vapaamuotoisemmin kyseisen hallinnonalan jotakin osa-aluetta, johon kestävän kehityksen ajattelun soveltaminen on erityisen haasteellista ja joka vaatii erityishuomiota. Kaikissa analyyseissä ei ole tällaista pohdintaosiota.

Analyysissä verrataan politiikkaohjelmien linjauksia Keke-strategian linjauksiin ja tehdään ehdotuksia linjausten muuttamiseksi. Tarkoituksena ei ole keskittyä esitetyissä politiikkaehdotuksissa EU-lainsäädännön ja muiden kansainvälisten sopimusten aiheuttamiin reunaehtoihin tai muutosehdotusten käytännön toteutuksen realistisuuteen. Kestävän kehityksen toteutumisen nykytilaa tai politiikan toimeenpanoa käsitellään vain, jos niiden kautta voidaan osoittaa ristiriita Keke-strategian ja analysoitavan politiikkaohjelman välillä. Kestävää kehitystä käsitellään paikoin laajemmin kuin se on Keke-strategiassa esitelty, mutta kaikki esitetyt kehittämisehdotukset perustuvat aina vähintään epäsuorasti Keke-strategian linjauksiin. Erityisesti johdonmukaisuutta ja mahdollisten ristiriitojen käsittelyä on tässä selvityksessä vaadittu politiikkaohjelmien eri linjauksien kohdalla, vaikkei Keke-strategiassa olisikaan kyseisiin ristiriitaisuuksiin otettu kantaa.

Analyysin yleispiirteisyys/yksityiskohtaisuus vaihtelee hallinnonaloittain. Kestävän kehityksen kannalta suhteellisen ongelmattomien hallinnonalojen strategia-analyyseissä puututaan puutteellisiin yksityiskohtiin. Niiden hallinnonalojen kohdalla, joissa kestävän kehityksen soveltaminen on erityisen haasteellista, keskitytään enemmän yleiseen kysymyksen- ja tavoitteenasetteluun ja problematiikan tarkasteluun. Analyysissä pyritään tuomaan esiin kaikki ongelmakohdat kestävän kehityksen kannalta. Kaikkia politiikkaohjelmissa esiintyviä kestävän kehityksen mukaisia linjauksia ei tässä selvityksessä luetella, vaan niistä tärkeimpiä käsitellään esimerkkeinä. Analyysissä pyritään tunnistamaan kunkin hallinnonalan toimintaympäristön keskeisimpiä toimijoita, joilla joko on tai voisi olla kestävän kehityksen kannalta merkittäviä positiivisia tai negatiivisia vaikutuksia.

Liitteeseen 1 on listattu kaikista ministeriöistä kaikki kestävän kehityksen kannalta merkittävät hallinnonalojen strategiat ja sektoriohjelmat, joiden analysointi olisi ollut työn tavoitteen kannalta tärkeää. Rajallisen selvitystyöhön käytettävän ajan takia analyysiin on kuitenkin valittu kaikista yhdestätoista ministeriöstä – pois lukien valtioneuvoston kanslia – vain yksi keskeisin hallinnonalan yleinen strategia. Hallinnonalan strategiat ovat vertailukelpoisempia kuin toiminnalliset sektoriohjelmat ja niitä läpi käymällä saa paremman kuvan valtion poikkihallinnollisesta johdonmukaisuudesta kokonaisuudessaan. Strategioiden valinnassa on konsultoitu Kestävän

kehityksen toimikunnan verkkosihteeristön yhteyshenkilöitä eri ministeriöistä. Valtioneuvoston kanslian yleisstrategiaa eli pääministeri Vanhasen II hallituksen ohjelmaa ei ole selvityksessä analysoitu, koska Kestävän kehityksen toimikunnan apulaispääsihteeri Annika Lindblom on tehnyt siitä kestävän kehityksen teemojen sisällytyksen osalta analyysin (ks. liite 2). Kokonaisvaltaista politiikkaa ja poikkihallinnollisuuskysymyksiä käsitellään johdonmukaisuuden ja painotuksen osalta tämän selvityksen viimeisessä luvussa.

Johtopäätöksissä pohditaan yleisesti syitä eri hallinnonalojen eritasoiseen kestävän kehityksen sisällyttämiseen ja arvioidaan analyysin tulosten oikeellisuutta ja merkittävyyttä. Erityisesti keskitytään selvitystyön resurssien rajallisuuteen ja aiheen kokonaisvaltaisuuteen liittyviin ongelmiin. Lisäksi yritetään purkaa kestävän kehityksen politiikan problematiikkaa ja valaista tietä moniulotteisten ja ristiriitaisten kestävän kehityksen ongelmien konkretisoimiseen. Lopuksi käsitellään yhteiskunnallista resilienssiä – sellaista kestävän kehityksen toteutumisen kannalta merkittävää kysymystä, jonka käsittely ei suoranaisesti kuulu minkään ministeriön hallinnonalaan.

2. Teoreettinen taustoitus

Suomen kansallisen kestävän kehityksen strategian lisäksi selvityksen teoreettisena pohjana on kokonaisvaltaisiin aihealueisiin perehtyneiden tutkijoiden ja tiedemiesten tuotoksia. Yhteiskunnallisen dynamiikan ja yhteiskunnan kompleksisten vaikutussuhteiden hahmottamisessa on pohjana rauhan ja konfliktin tutkimuksen professori Thomas Homer-Dixonin tutkimustyö. Erityisen suurena apuna globaalin vastuunkannon konkretisoimiskeinojen arvioinnissa sekä yritysten yhteiskunnallisen hyvinvoinnin tuottamiseen liittyvien ongelmien ja mahdollisuuksien ymmärtämisessä on ollut taloustieteen professori Muhammad Yunusin tuottama kirjallisuus. Hyvinvoinnin ja talouskasvun välisten monisuuntaisten vaikutussuhteiden tarkastelussa on hyödynnetty tulevaisuudentutkimuksen professori Pentti Malaskan ajatuksia. Selvitystyön tukena on käytetty myös erilaisia yksityiskohtaisempia poliittisia asiakirjoja ja tutkimuksia eri hallinnonaloihin liittyen.

3. Aineiston ja analyysimenetelmän esittely

3.1. Aineiston esittely

Analyysiin valituista politiikkaohjelmista neljä on valmistunut sen jälkeen, kun valtioneuvosto teki Keke-strategiasta periaatepäätöksen. Nämä ovat:

- **Liikenne 2030. Suuret haasteet ja uudet linjat** (2007)**.** Tässä liikenne- ja viestintäministeriön asiakirjassa esitellään pitkän aikavälin toimintaympäristön muutoksia ja asetetaan ministeriölle pitkän tähtäimen linjauksia.
- **Uudistuva suomalainen työ- ja elinkeinopolitiikka** (2008)**.** Vuoden 2008 alussa toimintansa aloittanut työ- ja elinkeinoministeriö ei ole vielä kesään 2008 mennessä julkaissut hallinnonalansa strategiaa. Analysoitavana on 05.06.2008 kirjoitettu luonnos ministeriön hallinnonalan strategiasta. Tässä luonnoksessa hahmotellaan hallinnonalan toimintaympäristöä ja asetetaan ministeriölle linjauksia.
- **Turvallinen, monikulttuurinen, hyvinvoiva ja kilpailukykyinen Suomi. Sisäasiainministeriön tulevaisuuskatsaus** (2007)**.** Tässä asiakirjassa esitellään hallinnonalan keskeisiä muutostekijöitä, luodaan ministeriölle tavoitteita ja luetellaan tarvittavia toimenpiteitä tavoitteiden saavuttamiseksi. Tulevaisuuskatsaus ulottuu 8-10 vuoden päähän.
- **Taloudellinen katsaus. Talouden kehitys ja finanssipolitiikan linja** (2008)**.** Tässä valtiovarainministeriön asiakirjassa esitetään lyhyen ja keskipitkän aikavälin maailmantalouden kehitysnäkymiä ja Suomen haasteita. Ministeriön finanssipolitiikalle asetetaan linjoja yleispiirteisesti.

Seitsemän ministeriön kohdalla valitut politiikkaohjelmat on laadittu ennen valtioneuvoston periaatepäätöstä Keke-strategiasta. Nämä ovat:

- **Sosiaali- ja terveyspolitiikan strategiat 2015. Kohti sosiaalisesti kestävää ja taloudellisesti elinvoimaista yhteiskuntaa** (2006)**.** Tässä asiakirjassa esitetään sosiaali- ja terveysministeriön näkemys sosiaali- ja terveyspolitiikan tärkeimmistä painotuksista lähivuosina.
- **Turvallisesti tulevaisuuteen. Puolustusministeriön strategia 2025** (2006)**.** Tässä asiakirjassa luodaan perusteet puolustusministeriön hallinnonalan pitkäjänteiselle kehittämiselle.

- **Maa- ja metsätalousministeriön strategia** (2005)**.** Tässä esitellään ministeriön strategisia päämääriä ja keinoja niiden saavuttamiseksi.
- **Oikeudenmukainen ja turvallinen yhteiskunta. Oikeusministeriön tulevaisuuskatsaus 2006** (2006)**.** Tässä katsauksessa esitellään oikeusministeriön ja sen hallinnonalan yleisiä haasteita ja kehittämiskohteita.
- **Ulkoministeriön tulevaisuuskatsaus 2006** (2006)**.** Tässä katsauksessa kuvataan ja arvioidaan kansainvälisen toimintaympäristön muutosta 8-10 vuoden tähtäimellä ja esitetään, miten ulkoministeriö edistää strategisia tavoitteitaan.
- **Opetusministeriön strategia 2015** (2003)**.** Tämä on ministeriön pitkän tähtäimen näkemys siitä, millä tavoitteilla ja keinoilla sen visio, toiminta-ajatus ja arvot toteutuvat. Strategia antaa suuntaa opetusministeriön toimialan kehitykselle.
- **Ekotehokas yhteiskunta ja hyvinvointia edistävä elinympäristö. Ympäristöministeriön strategia** (2002)**.** Tämä asiakirja määrittelee päämäärät ja tavoitteet ympäristöministeriön toiminnalle.

3.2. Analyysimenetelmän esittely

Keke-strategian ja määrätyn politiikkaohjelman välisen poliittisen yhtenäisyyden selvittämiseksi tarvitaan määritelmä politiikan yhtenäisyydestä. Koska ei ole olemassa yhtä ainoaa määritelmää, tämän selvityksen lähtökohdaksi on valittu OECD:n laajan politiikan tutkimuksen pohjalta muodostama määritelmä *politiikan koherenssista*. OECD:n määritelmän mukainen politiikan koherenssi pitää sisällään systemaattisen, molemminpuolisesti toisiaan vahvistavien poliittisten toimien edistämisen ministeriöiden ja virastojen välillä synergian aikaansaamiseksi ja yhteisten päämäärien saavuttamiseksi.[1]

Tämän selvityksen kannalta politiikan koherenssi tarkoittaa sitä, että ministeriöiden strategioiden ja sektoriohjelmien omat tavoitteet ja intressit ovat samansuuntaiset Keke-strategian linjausten kanssa. Vastakohta, politiikan inkoherenssi, tässä tarkoittaa, että joidenkin linjattujen päämäärä- tai prosessiluontoisten tavoitteiden voidaan perustellusti todeta ajavan – joko suoraan tai tahattomina sivuvaikutuksina – kehitystä kestämättömään suuntaan tai estävän jollakin tavalla yhteiskunnan muiden toimijoiden pyrkimyksiä edistää kestävyyttä. Minimivaatimuksena on, että ministeriöiden linjauksilla pyritään välttämään Keke-strategian linjausten kannalta merkittäviä negatiivisia seurauksia tai sivuvaikutuksia. Positiivisemmin Keke-strategian ja politiikkaohjelmien koherenssi tarkoittaa, että politiikkaohjelmien linjauksia laadittaessa on aktiivisesti etsitty keinoja hyödyntää mahdollisuudet kestävän kehityksen kannalta positiivisten seurausten, sivuvaikutusten ja prosessien

[1] OECD 2008, s. 118, "[policy coherence] involves the systematic promotion of mutually reinforcing policy actions across government departments and agencies creating synergies towards achieving the agreed objectives."

aikaansaamiseksi ohjelman omien, yksityiskohtaisempien tavoitteiden täyttämisen ohella. Käyttämääni tutkimusmenetelmää voidaan kutsua *politiikan koherenssianalyysiksi*.[2]

Politiikan koherenssianalyysi Keke-strategian ja ministeriöiden politiikkaohjelmien välillä vaatii näkemystä erilaisten linjausten suorista ja epäsuorista vaikutuksista kestävän kehityksen ulottuvuuksiin. Tutkimuksen kunnollinen toteuttaminen vaatii myös kykyä tunnistaa eri hallinnonaloille ominaiset mekanismit, joiden kautta ne vaikuttavat kestävän kehityksen kysymyksiin.

3.3. Analyysin legitimiteetti / tieteelliset perustelut

Analyysin tuloksena esitetyt linjausten muutosvaatimukset tai konkreettisiin politiikkatoimiin liittyvät ehdotukset voidaan perustella aina jollakin näistä kolmesta legitimiteetistä:

1) Ministeriön linjauksessa on suora, ilmeinen ristiriita Keke-strategian linjauksen kanssa.
2) Ministeriön linjauksen ja Keke-strategian linjauksen välillä on epäsuora ristiriita, jolloin yhteys näiden linjausten välillä osoitetaan loogisella päättelyllä, yleissivistykseen kuuluvilla tiedoilla tai tieteellisiin tutkimustuloksiin vedoten.
3) Tietyn Keke-strategian linjauksen toteuttamiseksi esitetyt politiikkaehdotukset voivat perustua omiin näkemyksiini tai asiantuntijoiden näkemyksiin politiikan vaikuttavuudesta. Tietyn tavoitteen saavuttamiseksi on usein olemassa montakin toimivaa keinoa ja kaikkien tässä ehdotettujen keinojen toimivuudesta ei ole olemassa kiistatonta näyttöä. Ehdotuksia on kuitenkin haluttu tässä selvityksessä esittää, jotta selvitystyön tulokset muodostaisivat pelkkää kritiikkiä rakentavamman kokonaisuuden. Esitettyjä kehittämistarpeiden konkretisointiehdotuksia sisältävät kappaleet on selkeästi rajattu *Ehdotuksia*-otsikon alle, ja niitä tulee siis pitää ainoastaan ehdotuksina – eikä Keke-strategian edellyttäminä vaatimuksina. Politiikkakeinoihin liittyvissä ehdotuksissa ei mennä yksityiskohtiin.

3.4. Arviointikriteerit

Alla olevaan listaan on kerätty tärkeimpiä poliittisia kysymyksiä, joista Keke-strategiassa linjataan tavoitteita. Politiikkaohjelmien analyysissä arvioidaan listassa olevien, ohjelman kannalta relevanttien kysymysten huomioimisen laatua ja laajuutta. Listan tarkoituksena on olla suuntaa antava; sen ei siis tule rajoittaa analysoijan luovuutta löytää muitakin – esimerkiksi epäsuoria – yhteyksiä ohjelmien linjausten ja Keke-strategian linjausten välille. Useimpiin tarkasteltaviin hallinnonaloihin liittyy olennaisesti valtaosa alla olevista kysymyksistä, joten erillistä taulukkoa

[2] Matthews A. et al. 2006, s. 5. Poliittista koherenssianalyysiä ei tietääkseni ole systemaattisena tutkimusmetodina esitelty missään. *"Policy coherence analysis"* tai *"Analysis on policy coherence"* on mm. em. artikkelissa mainittu yleisenä tutkimusnäkökulmana.

siitä, mitkä kysymykset liittyvät mihinkin hallinnonaloihin, ei ole esityksellisistä syistä raporttiin liitetty.

Keke-strategian tavoitteet osa-alueittain:

Luonnonvarojen käyttö ja suojelu

1. Kasvihuonekaasupäästöjen rajoittaminen
2. Energiatehokkuuden ja uusiutuvan energian käytön lisääminen
3. Ilmastonmuutoksen haitallisiin vaikutuksiin sopeutuminen
4. Luonnon monimuotoisuuden turvaaminen
5. Kestävien tuotantotapojen edistäminen
6. Kulutustottumusten muuttaminen
7. Itämeren tilan parantaminen
8. Luonnonvarojen kulttuurinen merkitys

Yhdyskunnat ja aluerakenne

9. Monikeskuksinen ja verkottuva aluerakenne
10. Toiminnallisesti monipuoliset ja rakenteellisesti eheät yhdyskunnat sekä hyvä elinympäristö
11. Elinvoimainen maaseutu ja sen palveluiden turvaaminen
12. Palvelujen saatavuuden turvaaminen
13. Liikennejärjestelmä- ja tietoyhteiskuntapalvelut toimivan yhteiskunnan ja vuorovaikutuksen perusedellytyksenä

Kansalaisten hyvinvointi

14. Tasapaino yksilön ja yhteiskunnan vastuun välillä
15. Työelämän laatu
16. Eri sukupolvien yhteenkuuluvuus
17. Syrjäytymisen ja köyhyyden ehkäisy
18. Terveellisten elämäntapojen ja toimintakyvyn edistäminen sekä terveysuhkien torjuminen
19. Kansallinen identiteetti ja monikulttuurinen Suomi
20. Kansalaisvaikuttamisen edistäminen

Globaali toiminta ja vastuu

21. Suomen toimintaperiaatteet kansainvälisessä yhteistyössä
22. Lähialueiden kehitys
23. Vaikuttaminen EU-politiikkaan
24. Suomi globaalina vastuunkantajana

Sellaiset yhteiskunnan osa-alueet kuten kansantalous ja taloudelliset ohjauskeinot, kasvatus ja koulutus sekä tutkimus ja kehitys nähdään Keke-strategiassa keinoina edellä listattujen tavoitteiden saavuttamiseksi ja kestävän kehityksen turvaamiseksi, eikä siis tavoitteina itsessään.

Kukin strategia-analyysi on jaettu kolmeen tai neljään alaotsikoituun osaan, joista kolme ensimmäistä liittyvät tarkastelun alla oleviin kriteereihin (ks. Taulukko 1.).

Taulukko 1. Kriteerejä, joita käytetään kestävän kehityksen kysymysten arvioimiseksi strategia-asiakirjojen analyysissä.

Kriteeri	**Avainkysymykset**
Sisällytys	Onko kestävään kehitykseen liittyvät suorat ja epäsuorat vaikutukset otettu huomioon? Onko kestävän kehityksen näkökulmaa käytetty Keke-strategiassa esitetyllä tavalla?
Johdonmukaisuus	Onko ristiriitaisuuksia kestävän kehityksen eri ulottuvuuksien tavoitteiden sekä muiden politiikkatavoitteiden kesken arvioitu? Onko tunnistettuja ristiriitaisuuksia pyritty minimoimaan? Onko poikkihallinnollisia ristiriitoja tunnistettu?
Painotus	Onko kestävän kehityksen tavoitteita suhteessa muihin politiikkatavoitteisiin painotettu?

4. Analyysi

4.1. Liikenne- ja viestintäministeriö: Liikenne 2030

Sisällytys

Liikenne- ja viestintäministeriössä (LVM) kestävä kehitys on strategiatasolla nostettu näkyvään asemaan. "Liikkuminen ja kuljettaminen on turvallista ja liikennejärjestelmä ekologisesti, sosiaalisesti ja taloudellisesti kestävä", todetaan LVM:n liikennepoliittisessa linjauksessa Liikenne 2030. Suuret haasteet, uudet linjat.[3] Linjauksessa liikenteen ja kestävän kehityksen suorat yhteydet ovat selvillä ja epäsuoriakin vaikutuksia on kohtuullisesti huomioitu. Liikennepolitiikan rajalliset keinot – ja toisaalta makrotason yhteiskuntapolitiikan keinot – vaikuttaa liikenteeseen on hyvin tunnistettu, ja tarvittavaa yhteistyötä on korostettu. Linjatuista tavoitteista monet ovat yleisellä tasolla kestävän kehityksen periaatteiden mukaisia.

Öljyn hyödynnettävyyden tarkastelu liikennepolttonesteenä ei ole tosin saanut tarpeeksi vahvaa kestävän kehityksen näkökulmaa. Suomen energiapolitiikan yhtenä lähtökohtana on Keke-strategiassa öljyriippuvuuden vähentäminen ja energiaomavaraisuuden nostaminen. LVM:n strategiassa öljykysymystä tarkastellaan öljyn hinnan nousuun varautumisena.[4] Hinnan nousua voidaan pitää kuitenkin pelkkänä oireena todellisesta ongelmasta eli öljyn riittävyydestä. Liikennepolitiikan strategiavalinnassa ongelman poistamiselle – eli öljyriippuvuudesta eroon pyrkimiselle – voidaan löytää enemmän perusteluita kuin oireeseen varautumiselle.

Ehdotus. Yhtenä keinona öljyriippumattomuuden tavoitteeseen pyrkimisessä voisi olla liikenteen vaihtoehtoisten energiamuotojen tutkimukseen ja pilottiprojekteihin satsaaminen valtion tuella ja taloudellisilla ohjauskeinoilla – jopa vieläkin enemmän kuin öljytehokkuuden parantamiseen. Öljyintensiivisten alojen tukemista voisi samalla välttää kokonaan.

Johdonmukaisuus

Vaikka liikennepoliittisessa linjauksessa kestävän kehityksen mukaisia linjauksia on tehty paljon, yhteiskunnallisten, ekologisten ja taloudellisten linjausten väliset ristiriidat – ja toisaalta kestävän kehityksen tavoitteiden ja LVM:n muiden tavoitteiden väliset ristiriidat – on puutteellisesti tunnistettu, ja ristiriitaisuuksien minimoimiseksi ei ole kehitetty ratkaisuja.

[3] Liikenne- ja viestintäministeriö 1/2007, s. 12
[4] Liikenne- ja viestintäministeriö 1/2007, s. 27

Linjauksessa todetaan, että sektori- ja toimijakohtaisesta tarkastelusta tulee siirtyä liikennejärjestelmän kokonaiskehittämiseen ja optimointiin.[5] Enempää ei kokonaisnäkökulmaan ja eri linjausten välisiin osittaisiin ristiriitaisuuksiin oteta kantaa. Alla on muutama esimerkki linjauksista, joiden välisten ristiriitojen arvioiminen ja minimoiminen olisi kestävän kehityksen kannalta perusteltua.

I. **Asiakaslähtöisyys vs. kokonaisuuslähtöisyys:** Asiakaslähtöisyyden periaatetta painotetaan LVM:n linjauksessa monessa yhteydessä.[6] Kollektiivisia kestävän kehityksen ongelmia kuten ilmastonmuutosta tai polttoainevarojen hupenemista ei "vangin ongelman" takia voida pelkästään asiakaslähtöisesti ratkaista. Täytyy siis varmistaa, ettei kollektiivisten ongelmien ratkaisemiseen tarvittava kokonaisuusnäkökulma jää asiakasnäkökulman jalkoihin, eli etteivät asiakkaiden lyhyen tähtäimen intressit mene kestävän kehityksen edelle. Linjauksessa todetaankin: "Asiakaslähtöinen toiminta edellyttää tarpeiden priorisointia ja asiakkaan toimintaa hyödyttäviä keinovalintoja. Toimet on silti sovitettava ennen kaikkea liikenneturvallisuuden ja ympäristön vaatimuksiin sekä käytettävissä oleviin voimavaroihin."[7]

   Ehdotus. Asiakaslähtöisyyttä voisi painottaa niiden toimijoiden kohdalla, joiden toiminta edistää kestävää kehitystä, kuten joukkoliikenteen käyttäjien. Toimintaympäristön muiden toimijoiden kohdalla voisi kokonaislähtöisyys olla ensisijaisena näkökulmana ja asiakaslähtöisyys tärkeänä mutta toissijaisena näkökulmana.

II. **Kohtuulliset hinnat vs. liikenteen kasvu:** Kustannuksiltaan kohtuullisia logistiikka- ja liikkumismahdollisuuksia tulee linjauksen mukaan tarjota pysyvästi kaikille liikennepalvelujen käyttäjille.[8] Kohtuulliset hinnat eivät toisaalta kannusta parhaalla mahdollisella tavalla innovaatioihin parempien ratkaisujen löytämiseksi. Ei ole mitään perusteltua syytä nähdä kansalaisten tarpeita liikkumisongelmana tai yritysten tarpeita logistiikan tehokkuusongelmana. Liikennettä ei voida pitää haluttuna päämääränä, vaan ainoastaan yhtenä keinona ratkaista eri ihmisryhmien paikkojen tai asioiden saavutettavuuskysymykset.[9]

[5] Liikenne- ja viestintäministeriö 1/2007, s. 8
[6] Liikenne- ja viestintäministeriö 1/2007, s. 6, 7, 8, 25, 29, 34, 39
[7] Liikenne- ja viestintäministeriö 1/2007, s. 7
[8] Liikenne- ja viestintäministeriö 1/2007, s. 12, 21, 24, 33, 34, 37, 40
[9] Valli R. 1998, s. 61

Ehdotus. Keke-strategian linjauksien – liikennetarpeiden minimoinnin, liikenteen kasvun hillitsemisen ja henkilöautoilun kasvun pysäyttämisen[10] – saavuttamiseksi voidaan esimerkiksi luoda taloudellisia tai muita paineita paikallisen tuotannon[11], lähiseudulla viihtymisen ja etätyön edistämiseksi. Lokalisaatiolle täytynee muutenkin tulevaisuudessa antaa enemmän huomiota, kun globalisaation moottorina toimiva halpa öljy alkaa jäädä historiaan.

III. **Kilpailukyky vs. liikenteen kasvu:** Kun LVM:n linjauksessa korostetaan sekä liikenteen kasvun hillitsemisen että lyhyen tähtäimen kansantalouden kilpailukyvyn tärkeyttä käsittelemättä sitä tosiasiaa, ettei molempia tavoitteita voida samanaikaisesti maksimoida, voidaan myöhemmissä konkreettisissa päätöksentekotilanteissa korostaa aina kyseiseen tilanteeseen sopivampaa tavoitetta. Näin ei siis voida varmistaa kehityksen kestävää suuntaa tai sitä, ettei yhden tavoitteen toteuttaminen estä toisen toteutumista.

Tästä ongelmasta löytyy havainnollistavia esimerkkejä. Metsäteollisuuden kilpailukykyyn vedoten hallitus toteaa tiedotteessaan: "Kehyskaudella 2009 - 2012 hallitus tuo eduskunnan päätettäväksi kustannuksiltaan enemmän uusia liikenneinvestointeja kuin koskaan aikaisemmin."[12] Etenkin suuria tiehankkeita (esim. E18, Kantatie 51 Kirkkonummi - Kivenlahti, Hakamäentie) perustellaan sillä, että näin poistetaan pullonkauloja ja vähennetään ruuhkia, vaikka samalla luodaan edellytyksiä tieliikenteen kasvulle tai ruuhkia siirretään ajallisesti tai paikallisesti muualle.[13]

IV. **Sosiaalinen kestävyys vs. muut näkökulmat:** Sosiaalinen kestävyys saa yleisellä tasolla linjauksessa huomiota, mutta tämän näkökulman pysyvyyden varmistamiseksi myös toiminnan tasolla voisi linjauksista tehdä vähemmän tulkinnanvaraisia. Tasa-arvon ja sosiaalisen kestävyyden näkökulmien edistämiseksi tulisi mm. kehittää niitä kriteerejä, joiden perusteella eri tyyppisiä hankkeita ja toimenpiteitä toteutetaan ja priorisoidaan. Monet sosiaaliseen tasa-arvoon liittyvät asiat eivät ole mitattavia, mutta ne tulisi saada vertailukelpoisiksi helpommin mitattavien taloudellisten ja ekologistenkin asioiden kanssa sekä yksittäisistä hankkeista että koko liikennejärjestelmästä päätettäessä.[14] Tässä selvityksessä sosiaalisen kestävyyden käsitteeseen sisältyy inhimillinen kestävyys, yhteiskunnallinen ja institutionaalinen kestävyys sekä kulttuurinen kestävyys.

---

[10] Valtioneuvoston kanslia 5/2006, s. 82
[11] Liikenne- ja viestintäministeriö 1/2007, s. 27. Linjauksessa todetaan: "Kuljetusten hinnan pysyvä nousu voisi johtaa paikallisen tuotannon suosimiseen." Mitään linjausta aiheesta ei kuitenkaan aseteta.
[12] Valtioneuvoston viestintäyksikkö 73/2008
[13] Valtioneuvoston kanslia 6/2008, s. 42
[14] Tiehallinto 24/2001, s. 61

Painotus

Kestävän kehityksen tavoitteet ovat linjauksessa saaneet paljon painotusta suhteessa muihin yksityiskohtaisempiin tavoitteisiin. Erityisesti ilmastonmuutos on paljon esillä, ja liikennepolitiikan vastuu kasvihuonekaasujen vähentämisestä on linjatuissa tavoitteissa kannettu. Liikenteen kasvun hillitseminen on myös saanut painotusta, mutta sen nostaminen kaiken toiminnan lähtökohdaksi varmistaisi, ettei muihin tavoitteisiin vedoten joustettaisi tästä ehkä lähiajan näkökulmasta kestävän kehityksen tärkeimmästä liikennepolitiikan tavoitteesta.

Pohdintaa öljyn riittävyydestä

Suomen energiapolitiikan yhtenä lähtökohtana Keke-strategiassa on öljyriippuvuuden vähentäminen ja energiaomavaraisuuden nostaminen. Pitkällä tähtäimellä tavoitteena on pysäyttää primäärienergian kasvu ja kääntää se laskuun. Lisäksi linjataan bioenergia-alalle merkittäviä panostuksia tutkimus- ja kehittämistoimintaan.[15] Keke-strategiassa todetaan myös, että "[ö]ljyn riittävyys ja taloudellisesti kestävä hyödynnettävyys ovat merkittäviä haasteita jo tämän sukupolven aikana."[16] Strategiassa linjataan: "Suomi vähentää johdonmukaisesti ja määrätietoisesti hiili-intensiteettiä ja selvittää, miten pitkällä aikavälillä päästään eroon fossiilisten polttoaineiden ympäristöä kuormittavasta käytöstä."[21]

LVM:n linjauksessa ei oteta poliittista kantaa Suomen öljyriippuvuuteen, vaikka liikennepolitiikalla on suuri rooli tässä kysymyksessä. Öljyn hinnan tulevaisuusnäkymiä asiakirjassa kuitenkin pohditaan:

"Edes öljyn hinnan nelin- tai viisinkertaistuminen 30 vuodessa ei johtaisi sietämättömään tilanteeseen, jos hinnannousun mahdollisuuteen ehditään varautua ajoissa. Polttoaineen hinnan viisinkertaistuminen nostaisi Suomessa autoilun hinnan kaksinkertaiseksi. Nykyisen tyyppinen liikkuminen veisi noin kymmenen prosenttiyksikköä nykyistä suuremman osan kotitalouksien menoista."[17]

Edellä kuvailtu kehitys tarkoittaisi siis kotitalouksien rahassa mitatun polttoaineriippuvuuden lisääntymistä kymmenellä prosenttiyksiköllä; taloudellinen riippuvuusaste öljystä tällöin riippuisi käytössä olevan polttoaineen bioenergiasuhteesta. Joka tapauksessa öljyriippuvuuden vähentäminen lyhyellä tähtäimellä ja eroon pääseminen pitkällä tähtäimellä vaatii muitakin keinoja kuin öljyn hintaheilahteluihin varautumisen.

[15] Valtioneuvoston kanslia 5/2006, s. 54, 55
[16] Valtioneuvoston kanslia 5/2006, s. 63
[17] Liikenne- ja viestintäministeriö 1/2007, s. 27

Elinkeinoelämän kannalta öljyriippuvuus on vielä olennaisempi kysymys. Kuljetusalan yrityksissä nykyistä öljyn hinnannousua pidetään jo erittäin huolestuttavana,[18] vaikka öljyn hintakehityksen pääpiirteet tuskin ovat olleet pimennossa yhdellekään yritykselle. Tämä ongelma siis tuskin ratkeaa pelkästään markkinoiden ja yritysten luonnollisen käyttäytymisen avulla ilman poliittista ohjausta, koska markkinoiden lyhyen aikahorisontin ja pienten toimijoiden takia näin laajan ongelman ratkaiseminen osoittautuu hankalaksi. Ratkaisua viivyttää entisestään se, jos politiikkatoimia tehdään öljymarkkinoiden luonnollisen kehityssuunnan vastaiseen suuntaan kuljetusalan yritysten tukemiseksi. Tällaista ongelmanratkaisutapaa kutsutaan oireen poistamiseksi.

Öljyn laajamittainen käyttö liikennepolttonesteisiin käy mahdottomaksi tämän vuosisadan aikana, eikä laajamittaista korvaavaa ratkaisua ole keksitty. Viive tutkimustuloksista maailmanlaajuiseen käyttöön on vuosikymmeniä. Teknillisen korkeakoulun energiatalouden professorin Pekka Pirilän mukaan tutkimus voi olla nyt jo myöhässä.[19] Hyödynnettävä öljy ei tule loppumaan liikennepoliittisen linjauksen aikahorisonttiin (vuoteen 2030) mennessä, mutta maailmanlaajuisesti hyödynnettävissä olevat vaihtoehdot täytyy tuolloin olla jo selvillä, jotta siirtymävaihe voidaan suorittaa kestävällä tavalla.

Suomen Akatemian kaksi vuotta sitten julkaiseman Suomen energia-alan tutkimuskatsauksen mukaan vuonna 2005 Suomessa panostettiin energia-alan opetukseen ja tutkimukseen yhteensä 80 M€ (ml. kaikki yksityinen, julkinen ja EU:n rahoitus)[20], joka on 0,05 % Suomen BKT:sta. Akatemian selvitykseen otetuista 23 energia-alan tutkimusyksiköstä vain yksi sanoi keskittävänsä yli puolet toiminnastaan polttokennoihin, yksikään ei keskittänyt yli puolia toiminnastaan bioenergiaan.[21] Näyttää siis siltä, ettei tähän ongelmaan ole suhtauduttu asianmukaisella vakavuudella, vaikka tutkimuksen huomion suunta tänä päivänä onkin kehittymässä viisaammaksi.

LVM:n linjauksessa todetaan myös, ettei lentoliikenteessä ole näköpiirissä vaihtoehtoisia polttoaineita ja että päästöjen vähentäminen tarkoittaa lentoliikenteen polttoainekulutuksen vähentämistä.[22] Polttoainekulutuksen vähentäminen ei kuitenkaan ole pitkällä tähtäimellä riittävä ratkaisu, kun näkökulmaksi otetaan uusiutumattoman raakaöljyn riittävyys ja oletetaan, että tulevaisuudessakin halutaan käyttää lentoliikennettä. Myös tämä kertoo siitä, miten eri tavalla tulisi panostaa tulevaisuuden liikenteen energiaratkaisujen tutkimukseen.

[18] "Kuljetusalan kriisiin haetaan pika-apua", HS 18.6.2008
[19] Pirilä P. 2002, s. 23
[20] Suomen Akatemia 14/2006, s. 20
[21] Suomen Akatemia 14/2006, s. 17
[22] Liikenne- ja viestintäministeriö 1/2007, s. 18

4.2. Uudistuva suomalainen työ- ja elinkeinopolitiikka

Sisällytys

Työ- ja elinkeinoministeriöllä (TEM) on suuri vastuu kestävän kehityksen toteutumisesta Suomessa ja toisaalta hyvät mahdollisuudet kestävän hyvinvoinnin lisäämisessä. Ministeriön hallinnonalan strategian luonnoksessa Uudistuva suomalainen työ- ja elinkeinopolitiikka (05.06.2008) nousee hyvin esiin kestävän kehityksen mukaiset tavoitteet ilmastonmuutoksen torjunnassa ja uusiutuvan energian lisäämisessä sekä työhyvinvoinnin edistämisessä. Kestävä kehitys on myös mainittu yhtenä yleisistä tavoitteista. Kuitenkaan laajaa kestävyyden näkökulmaa ei ole sisäistetty kaiken kehityksen lähtökohtaiseksi tavoitteeksi. Lähtökohtaisen tavoitteen asemaan on sen sijaan otettu kansantalouden kilpailukyky ja määrällinen talouskasvu.

Suomen teollisuus on laadullisesti puhtaampaa kuin monissa muissa maissa. Kuitenkin Suomessa tapahtuvan taloudellisen toiminnan kehityssuunta on nykyisellään kestämättömällä pohjalla, koska esimerkiksi luonnonvarojen kokonaiskulutus kasvaa edelleen. Keke-strategian mukaan Suomen tämän hetken ongelmat liittyvät mm. kestämättömiin kulutus- ja tuotantotapoihin ja talouden ympäristökuormitukseen.[23] Keke-strategiassa linjataan, että Suomen on alennettavasti ratkaisevasti talouden luonnonvarojen kulutusta ja ympäristöhaittoja.[24]

Kun kestävän kehityksen mukaista työ- ja elinkeinopolitiikkaa toteutetaan, on syytä erotella julkiseen ja kotitalouksien kulutukseen sekä Suomen sisämarkkinoihin kohdistuvat poliittiset ohjauskeinot niistä ohjauskeinoista jotka kohdistuvat vientiin. Kaikkeen muuhun paitsi vientiin kohdistuvassa politiikassa voidaan soveltaa suoraan kestävän kehityksen logiikkaa. Kun kansantalouden vientiin sovelletaan kestävän kehityksen ajattelua, täytyy ottaa huomioon se, että globalisaatio ei toimi kestävän kehityksen periaatteiden mukaisesti. Nykyisillä globaaleilla markkinoilla voidaan siis periaatteessa edistää kestävää kehitystä myös viemällä sinne tuotteita, jotka eivät ole kestävän kehityksen periaatteiden mukaisia mutta ovat kuitenkin ekologisempia kuin muualla tuotettavat korvaavat tuotteet. Koska Suomen tuotanto on usein suhteellisen pientä, ei globaaleilla markkinoilla samalla lasketa ratkaisevasti tuotteiden hintoja eikä siten lisää kulutuksen määrää. Viennin osalta Suomen elinkeinoelämä toimiikin monessa suhteessa kestävän kehityksen periaatteiden mukaisesti. Kestävän kehityksen logiikkaa ei ole kuitenkaan TEMin strategiassa menestyksekkäästi sovellettu niiltä osin kuin siinä kotimaan sisämarkkinoita sekä julkista ja kotitalouksien kulutusta pyritään ohjaamaan elinkeinoelämän ja työllisyyden tarpeita varten.

[23] Valtioneuvoston kanslia 5/2006, s. 39, 66
[24] Valtioneuvoston kanslia 5/2006, s. 110

Ehdotus. Suomen sisäpolitiikassa ja kansainvälisissä neuvotteluissa kestävän kehityksen kannalta olisi keskeistä siirtää taloudellisessa kasvussa huomion painopistettä määrästä laatuun. Bruttokansantuotteen kasvun sijasta huomiota voisi kohdistaa esimerkiksi tuotannon ekotehokkuuden kasvulle, BKT:n hyvinvointituottavuuden kasvulle ja kasvupolitiikan eettisille kriteereille.[25] Esimerkiksi BKT:n hyvinvointituottavuutta voidaan parantaa huomattavasti edistämällä talouskasvun tuoman vaurauden jakautumista paremmin koko yhteiskunnan ja sen kansalaisten kesken, vaikka BKT:n kasvu käytettyjen politiikkakeinojen sivuvaikutuksena samalla hieman hidastuisikin. Vaurauden jakautumisesta seuraava hyvinvointituottavuuden kasvu johtuu vähenevän rajahyödyn laista, jonka mukaan yksi lisä euro hyödyttää yleensä köyhää ihmistä enemmän kuin rikasta.

Ehdotus. Yhtenä ratkaisuna hyvinvoinnin turvaamiseksi voisi pyrkiä sisällyttämään kaikki ympäristöön, talouteen ja yhteiskuntaan kohdistuvat positiiviset ja negatiiviset ulkoisvaikutukset tuotteiden ja palvelujen hintaan. Menestyksekkäästi sovellettaessa tämä johtaisi siihen, että kaikki nykypolitiikalla yksittäiselle toimijalle kannattava mutta kestävän kehityksen kannalta haitallinen taloudellinen toiminta tulisi taloudellisesti kannattamattomaksi. Markkinoiden tehtäväksi muodostuisi tällöin tuotteiden ja palvelujen todellisen yhteiskunnallisen hinnan pitäminen niin alhaisena kuin mahdollista. Esimerkiksi Kanadan elinkeinopolitiikassa tämä kestävän kehityksen periaatteilla perusteltu "full-cost pricing" on nostettu keskeiseksi politiikkalähtökohdaksi.[26, 27] Kaikkien vaikutusten sisällyttäminen on haastava tehtävä, mutta suurpiirteisestikin toteutettuna tämä auttaisi elinkeinoelämää tuottamaan aitoa hyvinvointia.

Vasta ilmestyneessä Euroopan komission Vaikutusten arviointisuosituksissakin neuvotaan arvioimaan poliittisia päätöksiä tehtäessä yksityiskohtaisesti eri politiikkavaihtoehtojen kaikki positiiviset ja negatiiviset talous-, yhteiskunta- ja ympäristövaikutukset.[28] Kun politiikkaa ja taloutta koskevat ohjenuorat on saatu tukemaan yksittäisissä päätöksissä eri ulottuvuuksien yhteenlaskettua hyvinvointia, olennaista on vielä löytää keinoja tukea ekologisen ja sosiaalisen pääoman tasapainoista karttumista. Näin aidosti hyvinvointia tuottava kansantalous pääsee mahdollisimman tehokkaasti kasvamaan.

TEMin strategiassa kilpailupolitiikan lähtökohtana on rajoittaa kilpailua vääristäviä toimia.[29] Yrityksille halutaan siis yhtäläiset mahdollisuudet harjoittaa elinkeinojaan. Tämä on markkinoiden toimivuuden takia perusteltu ja kestävän kehityksen kannalta suotava tavoite, mutta se ei riitä

[25] Malaska 2005, s. 9
[26] http://www.iisd.org/measure/knowledge/sectors/fullcost.asp
[27] http://www.tc.gc.ca/programs/Environment/SD/sds0406/appendixD.htm
[28] Europan Comission 2008, s. 49
[29] Työ- ja elinkeinoministeriö 2008, s. 1

siihen, että markkinat toimisi aidosti kestävän hyvinvoinnin edistämiseksi. Tämän tavoitteen rinnalle tarvittaisiin kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin näkökulma, joka strategian ydintavoitteista puuttuu. Kilpailupolitiikassa tämä tarkoittaisi tarkastelun fokuksen lisäämistä markkinatoimijoiden keskinäisen suhteen ohella myös niiden suhteeseen muihin toimijoihin, ympäristöön ja koko yhteiskuntaan.

TEMin Strategiassa kuluttajan asemaa koskevana tavoitteena on varmistaa kuluttajalle toimivat ja turvalliset markkinat kulutushyödykkeiden ostajina ja käyttäjinä sekä taata korkea kuluttajansuojan taso.[30] Kestävän kehityksen edistämiseksi näiden tavoitteiden rinnalle tulisi nostaa eettisiin ja kestäviin kulutusvalintoihin tähtääviä Keke-strategian linjauksia kuten kuluttajavalistus ja tiedonsaanti tuotteiden koko elinkaaresta. Jälleen siis tarkastelua laajennettaisiin kuluttajan ja tuottajan oikeudenmukaisesta keskinäisestä suhteesta myös kuluttajan ja häntä ympäröivän luonnon ja yhteiskunnan väliseen suhteeseen.

Globalisaatio on TEMin strategiassa ymmärretty ainoastaan Suomen haasteena ja mahdollisuutena selviytyä globaalissa kilpailussa kansainvälisten kasvuyritysten avulla voittajana.[31] Strategiassa ei ole käsitelty globalisaation oikeudenmukaisuutta, kilpailun etiikkaa, globaalia köyhyyttä ylläpitäviä globaalitalouden rakenteita tai vastuuta globalisaation häviäjistä – kuten maista, joilta puuttuu yritystoiminnan pohjana toimiva perusinfrastruktuuri. Sellaista julkisen ja yksityisen sektorin välistä yhteistyötä, jossa globaalit kasvuyritykset nauttivat globalisaation hyödyistä ja valtion kehitysavulla yritetään paikkailla globalisaation aiheuttamia pahimpia kolhuja, ei voida pitää kovin tehokkaana. Keke-strategiassa on globaalista vastuunkannosta julkisen ja yksityisen sektorin välisen yhteistyön avulla linjattu:

"Suomi edistää uusien teknologioiden ja tietotekniikan saatavuutta kehitysmaissa sekä etsii yhdessä yksityisen sektorin kanssa köyhimmille kehitysmaille soveltuvia tieto- ja viestintäteknologisia ratkaisuja, jotka palvelevat vuosituhatjulistuksen tavoitteiden saavuttamista. Kestävällä pohjalla toimivan yksityisen elinkeinotoiminnan tuottama talouskasvu on tärkeää hyvinvoinnin ja työpaikkojen lisäämiseksi sekä köyhyyden vähentämiseksi kaikissa maissa. Taloudellisen kasvun tulee palvella inhimillisen hyvinvoinnin tavoitteita ympäristöä ja luonnon monimuotoisuutta vaarantamatta."[32]

[30] Työ- ja elinkeinoministeriö 2008, s. 1
[31] Työ- ja elinkeinoministeriö 2008, s. 4, 5, 6, 7
[32] Valtioneuvoston kanslia 5/2006, s. 25

Johdonmukaisuus

Ainoana matriisiorganisaatiorakenteeseen perustuvana ministeriönä TEM olisi potentiaalisesti hyvä politiikkatavoitteiden välisten ristiriitojen minimoija. Yleisellä tasolla tähän TEMin strategiassa tähdätäänkin:

"Tavoitteena on kytkeä yhteen erilaiset, osin jopa ristiriitaiset, politiikkalohkot, tehtävät ja tavoitteet kokonaisuuden kannalta parhaimmalla ja tuottavimmalla tavalla. […] Politiikkalohkojen jatkuva yhteensovittaminen vaatii vahvaa yhteistä ymmärrystä tavoitteista ja linjauksista. Hyvin yhteensopivat ja toisiaan tukevat eri politiikkalohkojen linjaukset ja toimenpiteet luovat yrityksille ja työntekijöille sekä palvelujen ja hyödykkeiden käyttäjille toimintaympäristön, joka takaa maamme kilpailukyvyn, kestävän kasvun ja hyvinvoinnin."[33]

Nämä ovat tärkeitä tavoitteita, mutta käytännössä kuitenkaan strategian muita tavoitteita ei ole selkiytetty tunnistamalla ja minimoimalla niiden välisiä ristiriitoja. Esimerkiksi kysyntä-/käyttäjälähtöisyyden ja kokonaisuuslähtöisyyden sekä kasvutavoitteen ja kestävyystavoitteen välisiin keskinäisiin vaikutussuhteisiin ei ole otettu kantaa. Suhteissa esiintyvien ristiriitaisuuksien käsittelemättä jättäminen voi johtaa helposti siihen, että esimerkiksi strategiassa korostuneella talouskasvun ihanteella voidaan konkreettisissa päätöksentekotilanteissa perustella monia kestämättömiin suuntiin – kuten tuloerojen kasvuun tai epäeettiseen tuotantoon – johtavia päätöksiä. Usein nimenomaan se tavoite, joka on vaikeammin mitattavissa jää muiden tavoitteiden jalkoihin, jos keskinäisessä vaikutussuhteessa olevia tavoitteita ei ole käsitelty yhdessä tai ristiriitoja yritetty minimoida.

Ehdotus. Vaikka työhyvinvointia on strategiassa korostettu, olisi tärkeää etsiä tasapainoa työhyvinvoinnin ja kasvu-/tehokkuuspaineiden välillä tarkastelemalla näitä tavoitteita rinnakkain. Näin voitaisiin saada aikaan kestävää kasvua uhraamatta työstressin ym. kautta arvokasta sosiaalista tai inhimillistä pääomaa. Sosiaalisen ja inhimillisen pääoman ylikuormitukseen pitäisi suhtautua yhtäläisellä vakavuudella kuin luonnonpääomankin ylikuormitukseen. Käytännön tasolla tämä voisi tarkoittaa työntekijän itsemääräämisoikeuden uudelleenmäärittämistä työtunteihin, lomiin, työtehtäviin ja muihin henkilökohtaiseen hyvinvointiin ja kestävään jaksamiseen liittyvissä päätöksissä.

TEMin strategiassa linjataan: "… Samaan aikaan tulee voimakkaasti edistää yrittäjyyttä, aloittavien yritysten toimintaedellytyksiä ja yritysten mahdollisuuksia kasvuun ja kansainvälistymiseen. Yritykset tunnistavat markkinoilla olevan kysynnän ja vastaavat siihen, tuovat käyttöön uusia

[33] Työ- ja elinkeinoministeriö 2008, s. 1

innovaatioita ja joutuvat avoimessa toimintaympäristössä jalostamaan toimintansa tehokkaaksi. Tämä kaikki lisää tuottavuutta."

Tämä on sinänsä johdonmukainen lähestymistapa, mutta taloudellisen tehokkuuden ja tuottavuuden lisääminen ei ole sosiaalisen ja ekologisen hyvinvoinnin kannalta aina yhtä positiivinen asia, joten tavoitteita ja keinoja pitäisi tarkentaa. Yritykset voivat parantaa taloudellista tehokkuuttaan – toisin sanoen laskea tuotantonsa yksikkökustannuksia ja markkinoiden kautta samalla tuotteiden myyntihintoja – saman verran monella eri tavalla: esimerkiksi palkkaamalla halvempaa työvoimaa, teettämällä heillä enemmän työtunteja, ostamalla raaka-aineita köyhistä maista halvemmalla tai korvaamalla osan työntekijöistä roboteilla tai vaikkapa keksimällä parannuksia tuotantojärjestelmään mahdollistaen työtuntien leikkaamisen ilman tuotannon, voittojen, työpaikkojen tai palkkojen vähenemistä. Näissä eri keinoissa on valtavia eroja sosiaalisen ja ekologisen hyvinvoinnin kannalta. Työ- ja elinkeinopoliittisia päätöksiä ei siis ole mielekästä tehdä pelkästään taloudelliseen tehokkuuteen tai kustannus-hyötyanalyysiin vedoten, jos halutaan kestävää hyvinvointia tehokkaasti lisätä. Tämä koskee sekä ministeriön sisäistä työvoiman tehokkuuspolitiikkaa että yrityksiin kohdistuvia poliittisia ohjauskeinoja ja kannustimia.

Suomi on sitoutunut varmistamaan kulttuurisen monimuotoisuuden säilymisen paitsi Keke-strategian välityksellä[34] myös Suomen perustuslain, EU:n ja YK:n kautta.[35] TEMin strategiassakin on pidetty yhteiskunnan monikulttuurisuutta tärkeänä[36] mutta samalla kuitenkin pyritty edistämään kilpailu- ja kasvukulttuuria yhteiskunnassa läpileikkaavasti.[37] Tämä yhdenmukaistaminen vaikeuttaa esimerkiksi saamelaisten mahdollisuuksia toteuttaa omaa erilaisiin arvoihin perustuvaa kulttuuriaan, mikä ilmenee saamelaisten kestävän kehityksen ohjelmasta: "Nykyinen yhteiskunnallinen ohjausjärjestelmä, joka toteuttaa vain pääväestön kulttuurimuotoa, ei mahdollista saamelaisten kotiseutualueella saamelaisten kulttuurimuodon edellyttämää kestävää kehitystä oman ekologisen, taloudellisen, kulttuurisen ja sosiaalisen kestävän kehityksen toteutumiseksi."[38] Kulttuurista monimuotoisuutta uhkaa sekä yhdenmukaiseen talouskulttuuriin kannustaminen suoraan että välillisesti muiden suomalaisten kuin saamelaisten harjoittama moderni talouskulttuuri saamelaisten kotiseudulla.

Painotus

TEMin strategiassa painotetaan niitä Keke-strategian ja pitkän tähtäimen kestävän kehityksen mukaisia tavoitteita, jotka korreloivat myös positiivisesti lyhyen aikavälin kansantalouden kasvun maksimoinnin kanssa. Tällaisia tavoitteita ovat mm. 1) työelämän laatu, 2) tuottavuuden

[34] Valtioneuvoston kanslia 5/2006, s. 99
[35] Saamelaiskäräjät 2006, s. 18-20
[36] Työ- ja elinkeinoministeriö 2008, s. 9
[37] Työ- ja elinkeinoministeriö 2008, s. 1
[38] Saamelaiskäräjät 2006, s. 3

parantaminen, 3) hyvä kansantalouden kilpailukyky ja yritysten toimintaympäristö ja 4) kaikki talouskasvun sosiaalisesti positiiviset seuraukset.

Myös uusiutuvan energian ja ympäristöteknologian lisäämistä ja ilmastonmuutoksen hillintää on painotettu. Nämä edistävät Keke-strategian mukaan kestävää hyvinvointia pitkällä aikavälillä, mutta ovat ainakin osittaisessa ristiriidassa lyhyen aikavälin talouskasvun maksimoinnin kanssa. Sen sijaan seuraavia Keke-strategian tavoitteita ei ole TEMin strategiassa paljoa tai ollenkaan painotettu: 1) Talouden sopeuttaminen luonnon kantokyvyn rajoihin, 2) ympäristön ja kestävän kehityksen kannalta haitallisien tukien vähentäminen, 3) kestävän kehityksen mukaisten tuotantotapojen ja innovaatioiden edistäminen taloudellisilla ohjauskeinoilla, 4) globaalin ympäristövastuun korostaminen globaalitaloudessa, 5) talouskasvun sosiaalisesti negatiivisien seurauksien vähentäminen ja 6) lähituotannon, luomutuotannon ja reilun kaupan tuotteiden tuotannon ja markkinoinnin edistäminen.

TEMin strategiassa tärkeiden alojen kuten energiantuotannon kohdalla on painotettu kestävää kehitystä edistävien tuotteiden tutkimuksen ja kehityksen lisäämistä. Vielä lisäksi pitäisi painottaa kestävän kehityksen mukaisten innovaatioiden markkinoinnin ja levittämisen kehittämistä, jotta kestävä kehitys voi toteutua tehokkaasti myös käytännössä.

Pohdintaa markkinoiden roolista

Markkinoiden mahdollisuudet tuottaa hyvinvointia ymmärretään yleensä liian kapeasti. Markkinoiden tavoitteena on hyvinvoinnin tehokas lisääminen ja keinoksi on vakiintunut markkinoilla toimijoiden oman edun tavoittelu. Vakavin virhe kestävän kehityksen kannalta syntyy, jos päämäärä ja keino menevät sekaisin, eli jos markkinatalouden rooli nähdään ainoastaan taloudellisen voiton ja oman edun tavoittelun mahdollistajana eikä niin kuin pitäisi eli ihmiskunnan tehokkaimpana ongelmanratkaisumekanismina.

Puhtaasti taloudellisen teorian rajallinen kyky ratkaista reaalimaailman ongelmia automaattisesti on nykyään jo yleisesti tunnistettu puutteelliseksi. Kuitenkin talous- ja elinkeinopolitiikassa niin kutsutulla "positiivisella taloustieteellä"[39] perustellaan vieläkin välillä päätöksiä ja politiikkakeinojen valintoja ikään kuin eläisimme sellaisessa tyhjiössä, jossa markkinat toimivat ilman inhimillisiä, sosiaalisia tai ekologisia vaikutuksia ja seurauksia. Talouspoliittisessa päätöksenteossa yhteiskunnan vakavimmat ongelmat pitäisi aina pyrkiä ensin tarkasti määrittelemään ja sitten tuottaa viisaasti ja markkinapohjaisesti räätälöidyt mekanismit niiden ratkaisemiseksi. Näin siirtyisimme sokeasta kasvusta viisaaseen kehitykseen.

[39] Positiivinen taloustiede pyrkii selvittämään talouden toimintamekanismeja ja kehittämään teorioita ilman normatiivisia kannanottoja.

Oman edun tavoittelukaan ei ole ainoa keino hyödyntää markkinamekanismia hyvinvoinnin tuottamisessa. Toisin sanoen perinteisen uusklassisen talousteorian ja yritysideologian noudattaminen ja tästä aiheutuvien haittojen korjaaminen poliittisilla ohjauskeinoilla ei ole välttämättä tehokkain keino saavuttaa markkinamekanismin avulla hyvinvointia. Yritysten tavoitteiden laaja-alaisuus ei välttämättä vaarantaisi markkinoiden tehokkuutta. Vallitsevassa yritysideologiassa tähdätään aina yrityksen omistajien omaisuuden lisäarvon maksimoimiseen, ja tähän tähdätään keinolla millä hyvänsä kunhan se on laissa sallittua. Talouskulttuurimme ja -järjestelmämme kannustavat edelleen tämän kapeakatseisen tavoitteenasettelun omaksumiseen. Erilaisia yrityshenkisiä ihmisiä voisi ennemminkin kannustaa perustamaan omavaraisia yrityksiä, joilla olisi kunnianhimoisia sosiaalisia, ekologisia tai taloudellisia hyvinvointitavoitteita. Näin inhimillinen pääomakin kasvaisi, kun työn tekemisen taustalla olevat ajurit monipuolistuisivat ja työn tekemisen mielekkyys lisääntyisi.

Tiedetään, että ihmisten elämäntavoitteet ovat moniulotteisempia kuin omaisuuden lisäarvon maksimointi. Jos yhteiskuntavastuuta tuntevat kansalaiset, joille taloudellisen voiton maksimointi ei elämänohjeena tai uranuorana sovi, saataisiin perustamaan suoraan hyvinvointiin tähtääviä yrityksiä, voisi niiden ympärille – nykyisten markkinoiden yhteyteen – muodostua markkinat, joissa raha kulkeutuu sinne, missä se tuottaa tehokkaimmin hyvinvointia eikä siis välttämättä sinne, missä sillä on paras taloudellinen tuotto. Yksityiset sijoittajat voisivat moraalisin perustein halutessaan sijoittaa osan rahoistaan tuottamaan yhteiskunnallista hyvinvointia menettämättä siis rahojaan lopullisesti kuten perinteisessä hyväntekeväisyydessä.[40]

Kaikissa Suomessa yleisesti käytössä olevissa yhteisöllisen toiminnan muodoissa – yhdistyksissä, säätiöissä, valtionhallinnossa, voittoa maksimoivien yritysten yhteiskuntavastuussa jne. – on joko tehokkuuteen, rahoitukseen tai hyvinvointituottavuuden ensisijaisuuteen liittyviä ongelmia, vaikka hyviä tarkoitusperiä näillä toimintamuodoilla olisikin.[41] Ketkä tahansa yrityshenkiset ihmiset voisivat olla keskeisiä toimijoita tämän uuden yritysliikkeen aloittamisessa Suomessa. Myös valtio, hyväntekeväisyysrahastot, kansalaisjärjestöt, yhtiöt tai mitkä tahansa muut tahot voisi perustaa näitä hyvinvointiyrityksiä. Tässä ei ole kyse nykyisten voittoa maksimoivien yrittäjien syyllistämisestä tai edes heidän toimintaan vaikuttamisesta vaan erilaisten ihmisten tehokkaasta mobilisoinnista. On olemassa valtavasti idearikkaita ihmisiä, jotka haluavat tuottaa yhteistä hyvää. Tämän halun muuttamiseksi konkreettiseksi toiminnaksi Suomen täytyy muokata talousjärjestelmäänsä sellaiseksi, että se tunnustaa ja kannustaa myös vaihtoehtoisia yritysmuotoja.

[40] Yunus 2008, s. 21-28
[41] Yunus 2008, s. 6-17

4.3. Sisäasiainministeriön tulevaisuuskatsaus

Sisällytys

Kestävän kehityksen näkökulmaa ei ole eksplisiittisesti käytetty sisäasiainministeriön (SM) tulevaisuuskatsauksessa Turvallinen, monikulttuurinen, hyvinvoiva ja kilpailukykyinen Suomi. SM:n hallinnonala on kuitenkin suurimmaksi osaksi melko ongelmaton kestävän kehityksen kannalta. Toisin sanoen hallinnonalalla monet perinteiset esimerkiksi rikollisuuteen tai pelastustoimintaan liittyvät hyvinvointitavoitteet ovat luonnostaan samansuuntaisia Keke-strategian linjausten kanssa. Yhtenä esimerkkinä linjausten koherenssista on julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin keskinäisen yhteistyön tärkeyden korostaminen hyvinvointiyhteiskunnan palvelujen turvaamisessa.

Maahanmuuttopoliittiset tavoitteet ovat maahanmuuttajalähtöisiä ja niiltä osin Keke-strategian mukaisia. Erityisesti maahanmuuttajataustaisten nuorten integroitumiselle yhteiskuntaan on Keke-strategian mukaan luotava edellytykset.[42] Tämän tavoitteen kunnollinen toteuttaminen vaatii luonnollisesti myös suomalaisten asenteisiin vaikuttamisen näkökulman, mikä kuuluu sivistysasiana opetusministeriön hallinnonalaan mutta myös turvallisuus- ja kotoutuskysymyksenä SM:n hallinnonalaan. Sosiaalisen kestävyyden edistämiseksi rasismia ja siviilien harjoittamaa etnistä syrjintää ehkäisemällä ei ole SM:n raportissa luotu tavoitteita.

Ehdotus. Eri kulttuurien ja rotujen kohtaamisen hallinnassa Suomi on vielä kehitysmaa. Kehitysapua tässä voitaisiin pyytää vaikka Etelä-Amerikan mailta, joilla on satojen vuosien kokemuksia erilaisten rotujen ja kulttuurien yhteensovittamisessa.

Alue- ja yhdyskuntarakenteen kehittämistavoitteista puuttuu yhdyskuntarakenteen hajautumisen minimointitavoite[43] ja ekotehokkuusnäkökulma[44], mutta tätä asiaa koskevia muutosehdotuksia ei ole tässä syytä esitellä, koska nämä kysymykset eivät enää ministeriöuudistuksen jälkeen kuulu SM:n hallinnonalaan. Ilmastonmuutoksen seurauksiin sopeutumista on käsitelty sisällyttämällä katsaukseen luonnononnettomuuksien uhat turvallisuuskysymyksenä.[45] Muut ilmastonmuutokseen sopeutumiseen liittyvät näkökulmat ja tavoitteet kuuluvat muiden ministeriöiden hallinnonaloihin.

Johdonmukaisuus

Sisäasiainministeriön hallinnonalan tavoitteissa ei juurikaan esiinny ristiriitaisuuksia tarkasteltaessa niitä eri kestävän kehityksen näkökulmista. Ainoana käsittelemättä jääneenä ristiriitana voidaan

[42] Valtioneuvoston kanslia 5/2006, s. 99
[43] Valtioneuvoston kanslia 5/2006, s. 76
[44] Sisäasiainministeriö 15/2007, s. 47, 49
[45] Sisäasiainministeriö 15/2007, s. 5

pitää taloudellisen tehokkuuden parantamiseksi asetettuja alueellisia erikoistumistavoitteita ja toisaalta sitä tosiasiaa, että pitkälle erikoistuvan, ja tätä kautta taloudelliselta toiminnaltaan yhdenmukaistuvan, alueen kyky selvitä laajemman toimintaympäristön äkillisissä muutoksissa vähenee.[46] Muutoksista selviytymiseen tarvitaan mm. joustavuutta ja ennen kaikkea eri tason yksiköiden (ihmisten, yritysten, laitosten jne.) monimuotoisuutta. Kestävän kehityksen mukaisessa aluepolitiikassa olisi hyvä aina tarkastella rinnan tehokkuutta, eli kytkeytyneisyyttä vallitsevaan ympäristöön, ja resilienssiä, eli mukautumis-/muutoksensietokykyä toimintaympäristön vaihteluissa, koska nämä tavoitteet ovat keskinäisessä vaikutussuhteessa. Aluepolitiikkaan liittyvät kysymykset eivät tosin myöskään enää kuulu SM:n hallinnonalaan.

Painotus

Kestävän kehityksen kannalta olennaisimpiin haasteisiin kuten maaseudun elinvoimaisuuden säilyttämiseen, ympäristönmuutoksen turvallisuusuhkiin sekä ikärakenteeseen ja kuntatalouteen liittyviin ongelmiin on katsauksessa suhtauduttu tarkoituksenmukaisella vakavuudella ja ratkaisujen löytämiseksi on luotu tavoitteita.

4.4. Sosiaali- ja terveyspolitiikan strategiat 2015

Sisällytys

Sosiaali- ja terveysministeriön (STM) strategian Sosiaali- ja terveyspolitiikan strategiat 2015 tavoitteet ovat hyvin linjassa kestävän kehityksen sosiaalisen ulottuvuuden periaatteiden kanssa. Sukupuolten välisen, alueellisen sekä sosioekonomisten ja muiden väestöryhmien välisen tasa-arvon toteuttamistavoite korostuu linjauksissa. Sukupolvien välinen yhteenkuuluvuus- ja tasa-arvonäkökulma näkyy sosiaaliturvan saatavuuteen liittyvissä kysymyksissä, mutta esimerkiksi eläkejärjestelmän kustannusten jakautumisesta oikeudenmukaisesti eri sukupolvien välille ei ole asetettu tavoitteita.

Ennaltaehkäisyperiaate, ympäristöterveyden korostaminen, terveysuhkien torjuminen, elintapoihin ja asenteisiin vaikuttaminen ja muut Keke-strategian linjaukset on sisällytetty strategian terveyspolitiikkaan. Sosiaalipolitiikkaan liittyvät Keke-strategian linjaukset kuten köyhyyden ja syrjäytyneisyyden vähentäminen, työ- ja perhe-elämän yhteensovittaminen, omatoimisten ratkaisujen lisääminen, tietoteknologian hyödyntämisen lisääminen ja eri sektoreiden osallistumisen edistäminen hyvinvointipalveluissa löytyvät myös strategiasta.

[46] Homer-Dixon 2006, s. 283-287

Eläkerahastojen kohdalla sijoituspolitiikan periaatteita ovat STM:n strategiassa korkeampien sijoitustuottojen tavoittelu ja eläkevarojen riittävän turvaavuuden varmistaminen.[47] Muuten kestävän kehityksen näkökulmaa ei sijoituspolitiikassa ole käytetty. Eläke- ja sosiaaliturvarahastojen osakeosuuden täyttämisessä voisi sijoituskohdevalintoja tehdä vain aidosti kestävää hyvinvointia edistävien ja eettisiä periaatteita noudattavien yritysten välillä, jotta STM ei omalla toiminnallaan aiheuttaisi kestävän kehityksen kannalta negatiivisia sivuvaikutuksia tukemalla kestämättömään suuntaan kulkevaa taloudellista kehitystä.

Johdonmukaisuus

Sosiaalisen ulottuvuuden tavoitteita ja taloudellista ulottuvuutta näiden tavoitteiden mahdollistajana on onnistuneesti käsitelty käsi kädessä. Erityisesti pitkän tähtäimen haasteisiin ja mahdollisuuksiin on kiinnitetty huomiota. Satsaamalla nyt kansanterveyteen, syrjäytyneisiin ja muuhun sosiaaliseen pääomaan voidaan tulevaisuudessa ikärakenteen ja elatussuhteen muutoksiin liittyviin haasteisiin vastata ja kansantalouden elinvoimaisuus pitkällä aikavälillä varmistaa (olettaen tietysti, että työn tekemisen mielekkyys ja ekologinen pääoma säilyvät).

Sosiaaliturvakysymyksissä omatoimisuuden edistämistavoitteen ja luotettavan turvaverkkojärjestelmän kehittämistavoitteen välistä ristiriitaa on minimoitu pohtimalla keinoja, joilla sosiaaliturvajärjestelmä saadaan omatoimisuuteen ja työntekoon kannustavaksi. Yksityisen ja julkisen vastuun määrittelyä on pyritty selkiyttämään.

Painotus

Terveyden eriarvoisuuden syyt ja yhteiskunnalliset seuraukset on nostettu strategiassa tärkeäksi huomion kohteeksi, ja ratkaisujen löytämistä tähän liittyviin ongelmiin on painotettu. Myös ratkaisujen tärkeyttä sosiaali- ja terveyspalvelujen epätasa-arvoiseen jakautumiseen suhteessa eri ihmisryhmien tarpeisiin on korostettu. Muutkin kestävän kehityksen kannalta olennaisimmat tavoitteet ovat saaneet asianmukaista painotusta.

Ehdotus. Vanhusten, nuorten, vammaisten ja etnisten vähemmistöryhmien osallistumisen tärkeyttä on STM:n strategiassa painotettu. Painotusta voisi vielä laajentaa kaikkiin niin syrjäytyneisiin ja syrjäytymisvaarassa oleviin kuin myös työelämään kuuluviin ihmisryhmiin. Kaikenlaiseen vapaaehtoiseen sosiaaliseen osallistumiseen tehokkaasti kannustamalla kohennetaan kaikkien kansalaisten terveyttä ja toimintakykyä sekä lievennetään masennusta ja stressiä – ja näin lisätään yhteiskunnan sosiaalista pääomaa. Osallistumisen ja harrastamisen kautta syrjäytyneen tai pitkäaikaistyöttömän ihmisen elinvoimaisuus lisääntyy ja voi myöhemmin johtaa pysyvään työllistymiseen, sitten kun ihminen on siihen valmis. Näin ei siis tarvitse painostaa

[47] Sosiaali- ja terveysministeriö 2006, s. 15

syrjäytymisvaarassa olevia kansalaisia suoraan työhön altistamalla heitä samalla paineelle, stressille ja lopulta uuteen masennuksen kierteeseen ja syrjäytymiseen.

4.5. Puolustusministeriön strategia 2025

Sisällytys

Puolustusministeriön hallinnonalan tärkein rooli kestävän kehityksen toteuttamisessa on yhteiskunnan selviytymiskyvyn varmistaminen merkittävien äkillisten toimintaympäristön muutosten sattuessa, kun muiden ministeriöiden ennaltaehkäisevät politiikkatoimet ovat epäonnistuneet. Mitä kestämättömämpään tilaan yhteiskunta suuntaa, sitä todennäköisemmiksi ekologisen, taloudellisen ja sosiaalisen ympäristön äkilliset muutokset tulevat. Asiakirjassa Turvallisesti tulevaisuuteen. Puolustusministeriön strategia 2025 on hyvin tunnistettu kuviteltavissa olevia merkittävimpiä kestämättömään kehitykseen liittyviä tulevaisuuden uhkakuvia, kuten ympäristöonnettomuuksia tai globaalista eriarvoistumisesta johtuvat turvallisuusuhkia, ja näiden toteutumiseen on resurssien puitteissa varauduttu.

Puolustusministeriön strategiatyössä on omaksuttu globaali lähestymistapa ja kansainvälisen yhteistyön tärkeys.[48] Kriiseissä ja humanitäärisissä katastrofeissa on korostettu kansainvälistä vastuunkantoa ja otettu huomioon ympäristönsuojelunäkökulma.[49] Suomeen kohdistuvien negatiivisten reaktioiden mahdollisuus EU:n globaalisti aktiivisen toiminnan seurauksena on otettu huomioon.[50] Globaalien trendien – teknologian kehitys, ympäristönmuutokset, luonnonvarojen väheneminen, globalisoituva maailmantalous, väestöllinen kehitys jne. – vaikutukset Suomen turvallisuusympäristöön on hyvin sisäistetty.

Puolustusvoimien oman päivittäisen toiminnan vaikutuksista kestävän kehityksen ulottuvuuksiin ei ole tehty linjauksia tulevaisuusstrategiassa. Nämä kysymykset löytyvät kuitenkin puolustusministeriön sektoriohjelmista: Puolustushallinnon henkilöstöpoliittinen strategia, Puolustusministeriön yhdyskunta- ja ympäristöpoliittinen strategia ja Puolustusministeriön materiaalipoliittinen strategia.

Johdonmukaisuus

Puolustusministeriön hallinnonalan sisäisten tavoitteiden välillä ei esiinny käsittelemättä jääneitä ristiriitoja, mutta poikkihallinnollisen johdonmukaisuuden kehittämistä voisi tässä hieman pohtia:

[48] Puolustusministeriö 2006, s. 8
[49] Puolustusministeriö 2006, s. 6, 7
[50] Puolustusministeriö 2006, s. 7

Ehdotus. Puolustusministeriön strategiassa todetaan, että "[k]ansainvälinen kriisinhallinta muodostaa kokonaisuuden, jonka osia ovat kehityspolitiikka, varhaisvaroitus ja konfliktinesto, akuutin vaiheen sotilaallinen ja siviilikriisinhallinta sekä vakauttaminen, kriisien jälkihoito ja jälleenrakennus". Näiden eri politiikkasektoreiden johdonmukaisen yhteensovituksen edistämiseksi voisi vaikka vertailla samaan tavoitteeseen tähtäävien erilaisten keinojen kustannustehokkuuksia pitkällä tähtäimellä. Hypoteettiseksi esimerkiksi voidaan ottaa vaikka jonkin Afrikan alueen kriittinen tilanne juomaveden tai ravinnon riittävyyden suhteen. Oletetaan vielä, että modernin rauhan- ja konfliktintutkimuksen valossa voidaan riittävällä varmuudella odottaa kyseisen alueen tilanteen omilleen jätettynä kärjistyvän paikalliseen sotilaalliseen konfliktiin.

Tällaisessa tilanteessa erilaisten lähestymistapojen pitkän tähtäimen kustannustehokkuuden vertailu tarkoittaisi erimerkiksi hydrologin ja agrologin alueelle lähettämisen kustannuksien vertaamista kenraalin lähettämisen kustannuksiin myöhemmässä ajankohdassa, jossa tilanne on jo kärjistynyt konfliktiksi. Laskuissa tulisi huomioida sekä taloudelliset, että inhimilliset kustannukset.

Varsinainen ehdotus tässä koskee siis puolustusministeriön ja ulkoasiainministeriön yhteiskunnallisten vaikutusten arvioinnin kriteerien yhdenmukaistamista vertailukelpoisiksi ja ministeriöiden kustannustehokkuuslaskelmien käsittelemistä rinnakkain niiltä osin kuin tavoitteet ovat yhteneviä. Näin poikkihallinnollinen johdonmukaisuus voidaan varmistaa. Puolustusministeriön strategian mukaan "[p]aineet kansainvälisen kriisinhallintapanoksen kasvattamiseen voivat lisääntyä."[51] Tästäkin syystä kokonaisvaltaista kustannustehokkuutta on syytä korostaa.

Painotus

Ne puolustusministeriön hallinnonalaan liittyvät tavoitealueet, joita Keke-strategiassa on korostettu, – kuten toimintavalmius kansanterveyteen tai ilmastonmuutoksen seurauksiin liittyvissä suuronnettomuuksissa – ovat myös puolustusministeriön strategian arvoperustassa tärkeässä asemassa ja hyvin painotettuja.

4.6. Maa- ja metsätalousministeriön strategia

Sisällytys

Maa- ja metsätalousministeriön (MMM) hallinnonalalla – maataloudessa ja metsien hyödyntämisessä – kestävyyden idea on jollakin tasolla ollut käytössä luultavasti satojen vuosien ajan, vaikka itse termi kestävä kehitys onkin melko tuore. Tämä saattaa olla yksi syy siihen, että maa- ja metsätalousministeriön strategia on Suomen sisäisen kestävän kehityksen kannalta niin

[51] Puolustusministeriö 2006, s. 9

esimerkillinen useimpien ministeriöiden strategioihin verrattuna. Joitakin ongelmakohtia kuitenkin löytyy.

Strategiassa ihmisen toiminta on ymmärretty osana luonnon kokonaisuutta ja luonnon kestävää hyödyntämistä on käsitelty monipuolisesti. Luontoon kohdistuvat erilaiset ekologiset, sosiaaliset ja taloudelliset tarpeet on tunnistettu, ja tarpeiden tasapainoista yhteensovittamista on korostettu. Uusiutuvien luonnonvarojen käyttöä ja lisäarvon tuottavuutta on sovitettu yhteen luonnon monimuotoisuuden suojelun, ekosysteemien terveyden ja toimintakyvyn sekä luonnon kulttuuri- ja maisema-arvojen kanssa. Luonnonvarojen kestävän käytön politiikkaan on sisällytetty myös luonnonvaroista tuotettujen elintarvikkeiden turvallisuus ja laatu sekä eläinten ja kasvien terveys. Elintarvikkeiden osalta on linjattu, että tuotteet edistävät terveyttä ja hyvinvointia ja tuoteketjut ovat eettisyydeltään ja ympäristökuormitukseltaan läpinäkyviä.[52]

Hyvin olennainen piirre kestävän kehityksen edistämisessä on hyvinvoinnin ymmärtäminen laajasti. MMM:n strategiassa luonnonvaroihin on sisällytetty paitsi taloudellista myös elämyksellistä, henkistä ja eettistä lisäarvoa.[53] Maaseutupolitiikassa on tehty useita linjauksia maaseudun elinvoimaisuuden edistämiseksi.[54]

Olennaisena puutteena MMM:n strategiassa on se, ettei linjauksia ole tehty tehokkaampien keinojen löytämiseksi maatalouden aiheuttaman Itämeren ravinnekuormituksen hillitsemiseksi. Ravinnekuormitus on Keke-strategian mukaan olennainen ongelma Itämeren hyvinvoinnin kannalta.[55]

Valtioneuvoston tehtäväjaon mukaan maa- ja metsätalousministeriön toimiala koostuu ainoastaan Suomen sisäpolitiikkaa koskevista osa-alueista.[56] Kuitenkin sisäpolitiikan vaikutukset voivat koskea myös ulkopolitiikkaa, ja valtiokonsernin tulisi toteuttaa yhdenmukaista politiikkaa siten, etteivät sektorit toimi eri suuntiin. Myös valtioneuvoston periaatepäätöksen kautta MMM on velvoitettu Keke-strategian globaalia vastuunkantoa koskeviin linjauksiin. Keke-strategiassa linjataan, että Suomi puuttuu globaalia köyhyyttä ylläpitäviin rakenteisiin ja pyrkii vaikuttamaan oikeudenmukaisemman globalisaatiokehityksen puolesta köyhyyden ja eriarvoisuuden poistamiseksi.[57] MMM:n strategiassa ei ole käsitelty Suomen sisäisten tavoitteiden toteuttamiskeinojen vaikutuksia globaalien maa- ja metsätalousmarkkinoiden kautta globaaliin köyhyyteen ja eriarvoistumiseen, eikä tähän liittyvästä vastuunkannosta ole tehty linjauksia.

[52] Maa- ja metsätalousministeriö 2005, s. 7, 8, 9, 10
[53] Maa- ja metsätalousministeriö 2005, s. 10
[54] Maa- ja metsätalousministeriö 2005, s. 11
[55] Valtioneuvoston kanslia 5/2006, s. 67, 68
[56] Maa- ja metsätalousministeriö 2005, s. 8
[57] Valtioneuvoston kanslia 5/2006, s. 116

Lyhyesti sanottuna ongelma koskee Suomen ja EU:n ylläpitämiä maataloustukia ja muuta protektionismia. Niillä vääristetään kilpailua, kavennetaan kehitysmaiden maatalouden toimintaedellytyksiä ja edelleen edistetään globaalia eriarvoistumista.[58]

Johdonmukaisuus

Erilaisten tavoitteiden keskinäisen johdonmukaisuuden varmistamiseksi MMM käyttää Balanced Scorecard -ajattelua. Tasapainoinen onnistuminen varmistetaan jakamalla kriittiset menestystekijät neljään tarkastelunäkökulmaan, joiden samanaikaista menestymistä seurataan. Tarkastelunäkökulmat ovat: 1) yhteiskunnallinen vaikuttavuus, 2) prosessit, toiminnot ja rakenteet, 3) talous ja resurssit ja 4) henkiset voimavarat.[59]

Tämän mallin avulla voidaan pyrkiä minimoimaan kestävän kehityksen eri tavoitteiden välisiä ristiriitoja, esimerkiksi tarkastelemalla elintarvikkeiden kilpailukyvyn ja markkinalähtöisyyden parantamistavoitteita[60] rinnakkain tuotteiden hyvinvointi- ja terveellisyystavoitteiden kanssa.[61] Balanced Scorecard -mallilla käsitellään myös metsäsektorin kilpailukyvyn ja metsien monimuotoisuuden sekä ministeriön tuottavuusvaatimuspaineiden ja henkilöstön työtyytyväisyyden välisiä ristiriitoja. Balanced Scorecard -mallilla voisi pyrkiä myös minimoimaan Suomen maa- ja metsätalouden elvyttämispolitiikan ja globaalin vastuunkannon välistä haasteellista ristiriitaa.

Painotus

Globaalia vastuuta kantavista maatalouspoliittisista toimista saattaisi seurata Suomen maatalouden markkina-aseman heikentyminen. Maaseudun taloudellisen elinvoimaisuuden lisäämiseksi täytyisi tällöin edistää runsaita luonnon ja ympäristön tarjoamia etuja kestävästi hyödyntävien ei-maatilasidonnaisten maaseutuyritysten joukon kilpailukykyä. OECD:n Suomea koskevassa maaseutupoliittisessa selonteossa todetaan, että "maaseutuyrityksillä ja etenkin uusilla yrityksillä, joiden toiminta ei liity maatalouteen, on ollut suuria vaikeuksia saada rahoitusta ja neuvoja."[62] Monipuolista elinkeinorakennetta on MMM:n strategiassa korostettukin, mutta tukitoimien tehokkuutta ja tasapuolisuutta maatilasidonnaisten ja ei-maatilasidonnaisten yritysten välillä voisi ilmeisesti painottaa enemmän. Maaseudun elinvoimaisuutta voisi myös edistää laajentamalla maaseudun ja kaupunkialueen välisiä osaamisverkkoja ja vähentämällä maaseutuyritysten fyysisten esteiden haittoja esimerkiksi laajakaistayhteyksien avulla.[63]

---

[58] http://www.tcd.ie/iiis/policycoherence/index.php/iiis/eu_agricultural_policy_reform/impact_of_eu_agricultural_protection_on_developing_countries

[59] Maa- ja metsätalousministeriö 2005, s. 13, 14, 15

[60] Maa- ja metsätalousministeriö 2005, s. 10

[61] Maa- ja metsätalousministeriö 2005, s. 9

[62] OECD 2008, s. 272

[63] OECD 2008, s. 274

OECD:n selonteossa suositellaan, että paikallisia toimijoita vahvistetaan ja alueellisia rakenteita sovitetaan yhteen maaseutupolitiikan kanssa.[64] Aluekohtaista maaseutupolitiikkaa voisi painottaa MMM:n strategiassa enemmän. Erityisesti Saamelaisten kestävän kehityksen ohjelman linjauksia tulisi ottaa huomioon saamelaisten kotiseutualueen luonnonvarapolitiikassa ja maankäytön suunnittelussa.[65]

4.7. Valtiovarainministeriön taloudellinen katsaus

Valtiovarainministeriön taloudellinen katsaus Talouden kehitys ja finanssipolitiikan linja 2008–2012 on kestävän kehityksen näkökulmasta ongelmallinen analysoitava. Siinä esitellään lähinnä Suomen ja maailman talousnäkymiä, ja siinä esitetyt vähäiset linjaukset ovat varsin yleispiirteisiä. Muutkaan valtiovarainministeriön strategiajulkaisut eivät ole sen hedelmällisempiä analysoitavia, koska niissä ei esitellä tarkemmin ministeriön arvoja, linjauksia tai kannanottoja koko kansantaloutta ja sen hyvinvointituottavuutta koskien. Suomen talous on Keke-strategian sekä kansainvälisten maailman tilaa koskevien raporttien mukaan nykyisellään kestämättömällä pohjalla. Ihmiskunta käyttää jo nyt liikaa luonnonvaravarantoa,[66] ja Suomen luonnonvaraintensiivisen talouden luonnonvarojen kulutus kasvaa edelleen.[67] Tässä selvityksessä ratkaisu kestämättömän kansantalouden ongelmaan täytyisi löytää talouspolitiikasta.

Analyysin laadinnassa ongelmana on, ettei taloudellisen katsauksen linjausten yhteydessä ole mainittu tai esitelty mitään taloudellisia teorioita. Tärkeää olisi esimerkiksi tietää, mihin perustuvat olettamukset esitettyjen talouspoliittisten linjausten tuottamasta kokonaisvaltaisesta hyvinvoinnista. Teorioiden puuttuessa talouspolitiikan ja kestävän kehityksen väliset kipupisteet on analyysissä yritetty tunnistaa ministeriön suurpiirteisistä linjauksista. Tätä kautta esitetään, mitä kestävän kehityksen näkökohtia täytyisi ottaa huomioon, jotta nykyisiin linjauksiin saataisiin sisään kestävän kehityksen näkökulma. Korjaus kestävän kehityksen suuntaan tehdään siis makrotasolla eikä taustateorioiden tasolla, jolloin se on tietysti työläämpi toteuttaa käytännön politiikassa.

Sisällytys

Keke-strategiassa talous nähdään kestävän hyvinvoinnin turvaajana. Valtiovarainministeriön taloudellisen katsauksen yleisvaikutelma on se, että talous ja sen kasvu nähdään ikään kuin itseisarvoisena asiana puuttumatta johdonmukaisesti sen laatutekijöihin tai hyvinvointituottavuuteen. Kestävän kehityksen mukaisia linjauksia on kuitenkin katsauksessa tehty: julkisen talouden kestävä pohja pitkällä aikavälillä turvataan; työmarkkinoiden kohtaanto-ongelmia helpotetaan; köyhyyttä vähennetään; riittävä perusturvan taso turvataan; ja väestön ikääntymisestä

[64] OECD 2008, s. 266
[65] Valtioneuvoston kanslia 5/2006, s. 69
[66] Valtioneuvoston kanslia 5/2006, s. 110
[67] Valtioneuvoston kanslia 5/2006, s. 61

johtuviin taloudellisiin paineisiin varaudutaan.[68] Linjausten toteuttamiseksi on esitelty monipuolisia keinoja.

Katsauksesta löytyvät kestämättömään kehitykseen johtavat linjaukset ovat myös Keke-strategian mukaisia. Ongelmana onkin linjausten puutteellinen määrittely, mikä ohjaa kehitystä määritellyn tavoitteen kannalta hyvään suuntaan mutta samalla aina tiettyjen muiden Keke-strategian tavoitteiden kannalta joko haitalliseen tai sattumanvaraiseen suuntaan. Tätä problematiikkaa on esitelty osassa *Johdonmukaisuus*.

Valtiovarainministeriön talouskatsauksen liitteessä on esitetty valtiontalouden kehyspäätöksen (2009 – 2012) budjettijako eri ministeriöille ja perusteltu jakoa ja muita talouspäätöksiä esittelemällä niihin liittyviä eri hallinnonalojen taustatekijöitä.[69] Liitteen päätösten ja Keke-strategian välistä koherenssia analysoitaessa pitäisi arvioida tässä selvityksessä esitettyjen poliittisten kehittämistavoitteiden kustannuksia eri hallinnonaloilla ja verrata niitä liitteen budjettipäätöksiin. Lisäksi pitäisi arvioida, riittävätkö budjettiesitykset vain ministeriöiden ydintehtävien toteuttamiseen vai jääkö resursseja myös poikkihallinnollisen johdonmukaisuuden toteuttamiseen, mikä on ehdoton edellytys Keke-strategian tavoitteiden toteutumiselle. Tämä kaikki vaatisi kuitenkin niin laajaa kustannusanalyysiä ja perehtyneisyyttä valtiontalouden budjetointimenettelyihin, ettei haastetta ole voitu tässä selvitystyössä ottaa vastaan.

Johdonmukaisuus

Taloudellisessa katsauksessa ei ole tehty linjauksia, jotka olisivat ristiriidassa keskenään tai joiden välisiä ristiriitoja ei olisi käsitelty. Hallinnonalojen välinen johdonmukaisuus on kuitenkin ongelma. Jos taloudellisen kehityksen eri laatutekijät delegoidaan muille ministeriöille samalla kun valtiovarainministeriö johtaa edelleen Suomen talouspolitiikkaa, vähenevät muiden ministeriöiden keinot tuottaa monipuolista hyvinvointia ja laadukasta talouskasvua. Tämä on tilanne siinäkin tapauksessa, että ministeriöissä panostettaisiin kestävään kehitykseen. Valtiovarainministeriön omissa linjavedoissa ja keinovalinnoissa linjausten toteuttamiseksi on huomioitu pääasiassa vain taloudellinen ulottuvuus ja päätökset tehdään ilmeisesti pääasiassa määrälliseen talousanalyysiin perustuen.

Valtiovarainministeriö edistää hyvin kansantaloudellista kestävyyttä Suomen valtiovelan näkökulmasta. Kansantaloudellista kestävyyttä ei voida kuitenkaan edistää ottamalla ekologista ja sosiaalista velkaa, koska pitkällä tähtäimellä se ei ole taloudellisestikaan kestävää. Käytännössä kaikilla valtiovarainministeriön raha- ja finanssipolitiikan linjavedoilla on monenlaisia vaikutuksia

[68] Valtiovarainministeriö 16a/2008, s. 20, 21, 62, 88
[69] Valtiovarainministeriö 16a/2008, s. 103-116

ekologiseen ja sosiaaliseen ulottuvuuteen. Talouspoliittisia päätöksiä ei siten ole mielekästä tehdä pelkästään talousanalyysiin vedoten ottamatta huomioon ekologisia tai sosiaalisia laatukriteerejä. Esimerkkinä voidaan tarkastella vaikka työllisyyden lisäämistä.

Valtiovarainministeriön talouspolitiikan linjan mukaan työllisyyttä tulee lisätä, ja veropolitiikan painopiste on työn verotuksen keventämisessä.[70] Kun linjausta ei ole tarkemmin määritelty, sen arvoperustana voidaan pitää sitä, että kaikenlainen työn lisääminen on (yhtä) arvokasta. Kestävän kehityksen kannalta asia ei ole näin yksiselitteinen. Kansalainen voi mennä töihin hiilivoimalaan tai hän voi mennä töihin yritykseen, joka tuottaa aurinkopaneeleita Etelä-Suomen omakotitalojen katoille. Henkilö voi hakea töitä yhteiskuntavastuutonta keinottelua harjoittavasta konttorista tai hän voi hakea pankkiin, joka myöntää mikrolainoja köyhille. Kansalainen voi valmistaa työkseen hyvin materiaali-intensiivisiä luksustuotteita hyväosasille, jolloin työn materiaalinkulutuksen hyvinvointituottavuus on pieni, tai hän voi tuottaa hyvinvointipalveluja niitä tarvitseville, jolloin työn materiaalinkulutuksen hyvinvointituottavuus on suuri.

Näiden työllisyyden eri esimerkkien vaikutukset ekologiseen ja sosiaaliseen hyvinvointiin ovat hyvin vaihtelevia, vaikka työllisyyden lisääntyminen onkin niissä samaa luokkaa. Jos siis politiikkatoimilla luodaan kannustimia työn tekemiselle erottelematta erilaisten töiden tekemisestä seuraavia erilaisia yhteiskunnallisia vaikutuksia, ajetaan kehitystä sosiaalisen ja ekologisen kestävyyden kannalta määrittelemättömään suuntaan, joka siis voi olla kestämätöntä.

Ministeriön harjoittaman talouspolitiikan tavoitteita saavutetaan työ- ja elinkeinoelämässä niillä keinoilla, joilla ne pelkästään taloudellisesta näkökulmasta tehokkaimmin saavutetaan. Lyhyellä tähtäimellä taloudellisesti tehokkain tapa saattaa kuitenkin tarkoittaa ekologisten ja sosiaalisten resurssien riistämistä. Keke-strategian tavoitteita on mm. vastuunkanto globaalitaloudessa, kestämättömien kulutus- ja tuotantotapojen muuttaminen, talouden sopeuttaminen luonnon kantokyvyn rajoihin, eettisen tuotannon ja markkinoinnin edistäminen, kestämättömän ja epäeettisen taloudellisen toiminnan markkina-aseman hankaloittaminen ja taloudellisen oikeudenmukaisuuden edistäminen. Näitä tavoitteita tulisi ottaa huomioon työllisyyden kannustimia määriteltäessä, ettei työllisyyttä edistävällä politiikalla aiheuteta kestämättömiä sivuvaikutuksia, jotka saattavat pitkällä välillä tulla kalliiksi myös kansantaloudelle. Valtiovarainministeriön katsauksen linjauksissa näitä asioita ei ole huomioitu.

Ekologisten ja sosiaalisten laatutekijöiden huomioiminen kaikissa muissakin talouspoliittisissa päätöksissä on yhtä tärkeää koskivat niiden tavoitteet sitten kotitalouksien ostovoimaa, julkisen talouden tuottavuutta tai kansantalouden hintakilpailukykyä. Kysymys on siitä, onko talouskasvu

[70] Valtiovarainministeriö 16a/2008, s. 21

kestävän kehityksen arvojen kannalta määrittelemätöntä vai onko se kokonaisvaltaista hyvinvointia tuottavaa.

Ehdotus. Laatutekijöiden huomioon ottamiseksi voidaan käyttää monia politiikkakeinoja. Talouspolitiikan keinot kuten tulo- tai pääomaverotus voidaan valita niin, että ne eivät tue tasaisesti kaikenlaista kasvua vaan kannustavat taloudellisia toimijoita kestäviin valintoihin. Jos tällaiset talouspoliittiset keinot eivät riitä, täytyy käyttää myös muita kuin talouspoliittisia ohjauskeinoja ja varmistaa, että näitä keinoja varten allokoidaan tarpeeksi resursseja. Keinojen tulisi myös toteutua talouspolitiikan rinnalla tarpeeksi vahvoina talouskasvun laadun huomattavaksi parantamiseksi. Jos taloudellisten toimijoiden työtulosten ja -seurausten eettisyyden arviointi osoittautuu politiikassa vaikeaksi, monia käyttökelpoisia indikaattoreita on tätä varten kehitetty.[71] Jo ennen kun indikaattoreiden käyttö on standardisoitu, voidaan suurpiirteisellä finanssipolitiikalla rakentaa oikeudenmukaisempaa ja kestävämpää taloudellista toimintaympäristöä monipuolistamalla päätösten perustana olevia arvoja. Talouspolitiikan perustana olevat taloudellisen menestyksen kriteerit tulisi ehdottomasti muuttaa bruttokansantuotetta kokonaisvaltaisemmiksi. Täydellisiä yhteiskunnan hyvinvointia kuvaavia helppokäyttöisiä kriteerejä ei ole keksitty, mutta BKT:sta on nyt jo päästy pidemmälle ja kehitetyt kriteerit odottavat vain valtioiden linjauksia niiden käyttöönotosta talouspoliittisen päätöksenteon tueksi.[72]

Miten globalisaatio ja globaali näkökulma muuttavat edellä esitettyä kokonaisvaltaisempaa talouspolitiikan logiikkaa? Suomen kansantalouden kysyntää ohjaavan talouspolitiikan tai Suomen sisämarkkinoille tuotettujen hyödykkeiden osalta globalisaatiolla ei ole vaikutusta. Viennin osalta kysymyksenasettelu kuitenkin muuttuu, koska Suomen mahdollisuudet vaikuttaa globaaliin talouspolitiikkaan ovat pienet. Miten Suomi voi siis omalta osaltaan parhaiten edistää hyvinvointia globaaleilla markkinoilla, kun globaalit markkinat eivät toimi kokonaisvaltaista hyvinvointia maksimoivan logiikan mukaan? Kestävän kehityksen periaatteiden vastaisten tuotteiden viennin tarkastelussa täytyy ottaa huomioon hyödykkeiden korvaantuminen globaalissa talousympäristössä, jos niiden tuotanto Suomessa lakkautettaisiin. Usein yksittäinen maa voi siis nykyisillä globaaleilla markkinoilla edistää kestävää kehitystä parhaiten tuottamalla markkinoille mitä tahansa hyödykkeitä siellä jo vaihdettavia hyödykkeitä ekotehokkaammalla tavalla. Tällöin ekologisemmat tuotteet korvaavat markkinoiden kautta vähemmän ekologisia tuotteita ja otetaan askel kohti kestävää kehitystä. Tämä ei kuitenkaan riitä luonnonvarojen globaalin ylikulutuksen hillitsemiseksi

[71] Yunus 2007, s. 176. Tutkimusyritys Asset 4 on kehittänyt indikaattorijoukon, jolla voidaan arvioida yritysten taloudellista, ekologista, sosiaalista ja hallinnollista tuloksellisuutta. GRI-järjestelmällä (Global Reporting Initiative), joka on yhteiskuntavastuullisten sijoitusrahastojen ja rahoituslaitosten koalition (CERES) aloite, voidaan valvoa yritystoimintaa ekologisten ja sosiaalisten tavoitteiden näkökulmasta.

[72] http://www.beyond-gdp.eu/links.html Esimerkiksi täältä löytyy tietoa hyvistä kansallisen kestävän kehityksen ja hyvinvoinnin kriteereistä ja mittareista. BKT:n hyvinvointituottavuuden matemaattisessa mallintamisessa voi konsultoida professori Pentti Malaskaa.

ja globaalin kestävän kehityksen turvaamiseksi, joten kansainvälisissä sopimusneuvotteluissa ja talousfoorumeissa Suomen täytyy jatkaa pyrkimyksiä edistää kestävän kehityksen mukaisen globalisaation logiikkaa.

Painotus

Ehdotus. Valtiovarainministeriön hallinnonalan huomiota olisi hyvä siirtää tunnistamaan niitä sisämarkkinoiden ja kansanmenon sektoreita tai ominaisuuksia, jotka johdattivat taloudellisen kehityksemme kestämättömälle pohjalle. Apuna tähän löytyy paljon tieteellistä tutkimusta. Talouspolitiikan painotusta voisi sitten lisätä hankaloittamaan näiden osa-alueiden markkina-asemaa ja lieventämään muutenkin näitä ominaisuuksia. Ministeriön painotukset ja tavoitteet – työllisyys, tehokkuus, kilpailukyky, kasvu – ovat samansuuntaisia kuin ne olivat 15-20 vuotta sitten, joten perustavanlaatuista muutosta ei ole vielä tapahtunut. Tutkimusta voidaan vielä lisätä selvittämään, onko kestävän kehityksen sisällyttäminen valtavirran talousteorioihin mahdollista vai täytyykö korjaukset tehdä politiikan tasolla ja kuinka perustavanlaatuinen muutos ylipäätään tarvitaan perinteisiin oletuksiimme taloudesta ja sen pitkän tähtäimen hyvinvointituottavuudesta.

Pohdintaa talouskasvun välttämättömyyden ongelmasta

Jos Keke-strategian tavoitteet – kuten kulutustottumusten ja kestämättömien tuotantotapojen muuttaminen, talouden sopeuttaminen luonnon kantokyvyn rajoihin, kasvihuonekaasupäästöjen rajoittaminen ja vastuunkanto globaalista eriarvoistumisesta – tosissaan Suomessa toteutetaan lyhyellä aikavälillä, vaikuttaa se positiivisesti hyvinvointiin. Yhdistettynä nykyiseen yleiseen talouden heikkenemiseen vaikutukset talouskasvuun olisivat kuitenkin lyhyellä aikavälillä oletettavasti negatiivisia. Tämä johtuu siitä, että suomalainen yhteiskunta on mennyt jo niin pitkälle kestämättömään suuntaan, että riittävä muutos käy taloudellisesti kalliiksi – kuitenkin halvemmaksi kuin mitä se tulevaisuudessa toteutettuna olisi. Pidemmällä tähtäimellä talouskasvulle ei välttämättä ole kestävän kehityksen skenaariossa esteitä, koska resurssitehokkuuteen, ympäristöystävälliseen teknologiseen infrastruktuuriin, uusiutuvaan energiaan, palveluyhteiskuntamalliin sekä sosiaaliseen kestävyyteen ja oikeudenmukaisuuteen perustuvassa yhteiskuntajärjestelmässä on mahdollista rakentaa kestävääkin talouskasvua, jos sitä vielä tulevaisuudessa halutaan.

Siirtymävaiheen taloudellisissa uhrauksissa piilee kuitenkin merkittävä sosiaalisen ulottuvuuden ongelma. Talouskasvu on nykyisessä yhteiskuntarakenteessa edellytys työllisyysasteen säilymiselle ja sosiaaliselle kestävyydelle, koska yritysten tuottavuuden kasvu ilman BKT:n kasvua johtaa irtisanomisiin ja siihen, ettei uusia investointeja ja työpaikkoja synny tarpeeksi korvaamaan poistunutta työvoimaa.

Talouskasvun jatkumista ei siis ole mielekästä noin vain vaarantaa, vaikka se palvelisikin pitkän tähtäimen hyvinvointia. Ne tärkeimmät kestävän kehityksen tavoitteet, joiden toteutuminen nykyisessä järjestelmässä edellyttää talouskasvua, olisi ensin harkitusti irtikytkettävä jatkuvasta talouskasvusta. Näitä tavoitteita ovat esimerkiksi työllisyys, hyvinvointi, sosiaalinen vakaus ja valtion toimintakyky. Irtikytkennän ei välttämättä tarvitse olla pysyvä ratkaisu, koska siirtymävaiheen jälkeen voidaan jatkaa kestävän kehityksen mukaistakin talouskasvua. Takaisinkytkentä kannattaisi luultavasti suorittaa siinä tapauksessa, että muut globaalin toimintaympäristön maat eivät olisi vielä Suomen siirtymävaiheen jälkeen saaneet talouttaan kestävälle pohjalle. Näin Suomi ei jäisi kestävän kehityksen politiikallaan globalisaation häviäjäksi.

Joillakin kestävän kehityksen mukaisilla ratkaisuilla on työllistävä vaikutus ja toisilla ei. Näitä työllistäviä vaikutuksia voidaan lisätä luomalla houkuttelevampia taloudellisia kannustimia kestävän kehityksen periaatteiden mukaisiin investointeihin ja innovaatioihin. Näin yritykset saadaan entistä enemmän mukaan kestävän kehityksen toteuttamiseen. Jos kestävää kehitystä edistävä liiketoiminta ei pysty työllistämään kaikkea esimerkiksi ylimääräisen kulutuksen karsiutumisen seurauksena poistunutta työvoimaa, voidaan sosiaalisesti kestävää kehitystä edistää esimerkiksi pienentämällä standardityöaikaa.

Tulevaisuudessa ihmiskunnan kestämättömistä valinnoista johtuvat globaalitalouden heilahtelut ja pitkän aikavälin talouskehityksen epävarmuus lisääntyvät. Suomen päätöksentekijöidenkin tasolla pitäisi alkaa määrätietoisesti visioida sellaista yhteiskuntarakennetta ja talousjärjestelmää, jossa kestävän hyvinvoinnin edellytykset eivät ole sidottu ikuisesti jatkuvaan eksponentiaaliseen talouskasvuun. Päätöksentekijöillä tulisi siis olla toimintasuunnitelmat valmiina hyvinkin erilaisten globaalitalouden tulevaisuuden skenaarioiden varalle – ei pelkästään ikuisesti jatkuvan kasvun varalle. Näin globaalien kestävän kehityksen reunaehtojen ylityksestä mahdollisesti seuraava romahdus ei välttämättä tarkoittaisi Suomelle romahdusta – vaan uudistumista.

4.8. Oikeusministeriön tulevaisuuskatsaus

Sisällytys

Ihmisen kokemus oikeudestaan vaikuttaa omiin asioihinsa on tärkeä osa sosiaalista kestävyyttä. Kansalaisten todellinen vaikuttaminen yhteisiin asioihin toimivan demokratian kautta on lisäksi edellytys kestävän kehityksen turvaamiselle yleisemminkin. Oikeusministeriön hallinnonalaan kuuluvat Keke-strategian tavoitteet on melko hyvin sisällytetty ministeriön tulevaisuuskatsaukseen Oikeudenmukainen ja turvallinen yhteiskunta. Nämä linjaukset liittyvät demokraattisen yhteiskunnan oikeuksiin ja vapauksiin, kansalaisvaikuttamisen edistämiseen ja kansalaisten ongelmien kokonaisvaltaiseen ratkomiseen.

Kestävän kehityksen kulttuurista ulottuvuutta ei ole juurikaan käsitelty oikeusministeriön tulevaisuuskatsauksessa. Kulttuurinen monimuotoisuus on Keke-strategiassa tärkeä sosiaalisen ulottuvuuden arvo, ja oikeuksia ja vapauksia määriteltäessä olisi hyvä välttää kulttuurista tasapäistämistä. Erityisesti törmäyskurssilla ovat Pohjois-Suomen valtaväestön käyttämät oikeudet ja saamelaisten oikeudet luonnonvaroihin ja maahan. Oikeusministeriön katsauksessa ei ole linjattu mitään tämän ongelman ratkaisemiseksi. Saamelaisten kestävän kehityksen ohjelmassa todetaan:

"Nykyinen yhteiskunnallinen ohjausjärjestelmä, joka toteuttaa vain pääväestön kulttuurimuotoa, ei mahdollista saamelaisten kotiseutualueella saamelaisten kulttuurimuodon edellyttämää kestävää kehitystä oman ekologisen, taloudellisen, kulttuurisen ja sosiaalisen kestävän kehityksen toteutumiseksi."[73]

Keke-strategialla ja oikeusministeriöllä näyttää olevan pieni näkemysero siitä kuinka kansalaisvaikuttamista tulisi edistää. Keke-strategian mukaan, "[v]apaaehtoisella kansalaistoiminnalla on myös suuri taloudellinen merkitys. Erilaisten osallistumis- ja vaikuttamiskeinojen tunteminen ja käyttäminen on oleellista demokratian kehittymisessä, visiointiin oppimisessa ja kestävän tulevaisuuden rakentamisessa."[74] Oikeusministeriön katsauksessa nuorten muuttuneesta vaikutuskentästä ja uusista kansalaisyhteiskunnan toimintamuodoista todetaan, "[h]aasteeksi on muodostunut se, kuinka kansalaisten osallistumista yhteiskunnan kehittämiseen ja päätöksentekoon voitaisiin kehittää tavalla, joka ehkäisee kansalaisten ja julkisen hallinnon vieraantumista."[75]

Ehdotus. Onko kansalaisten ja julkisen hallinnon vieraantumisen trendi välttämättä kokonaisuudessaan negatiivista? Nykytilanteessa, jossa julkishallinto on altis demokratian ulkopuolisille vaikutteille ja suhteellisen hidas ja tehoton ratkaisemaan kaikkia kestävän kehityksen ongelmia, vaihtoehtoisia ongelmanratkaisukanavia pitäisi ehkä tukea. Jos nuoret kokevat voivansa vaikuttaa asioihin paremmin uusien keinojen avulla, edistää näiden keinojen tukeminen sosiaalista kestävyyttä. Ja etenkin jos nuoret ovat kestävän kehityksen asialla, hyödyttävät tukitoimet yhteiskuntaa laajemminkin. Demokratia on kollektiivisten ongelmien ratkomista. Ongelmia voidaan ratkaista suoran, edustuksellisen tai jonkin muunlaisen demokratian avulla, tai kaikkia näitä hyväksikäyttäen. Merkitystä on keinojen tehokkuudella ja sillä, kuinka todelliseksi ja merkitykselliseksi kansalaiset oman vaikuttaminensa kokevat.

[73] Saamelaiskäräjät 2006, s. 3
[74] Valtioneuvoston kanslia 5/2006, s. 99
[75] Oikeusministeriö 2006, s. 16

Kansalaisia voidaan tukitoimien rinnalla houkutella julkishallinnon kautta tapahtuvaan demokratiaan tehostamalla ja parantamalla hallinnon demokraattisia prosesseja. Tällöin kansalaiset palauttanevat ensisijaiseksi vaikutusmuodokseen edustuksellisen demokratian. Tehottomampaan vaikuttamiseen ei kuitenkaan kannata kannustaa tehokkaamman kustannuksella. Ehkä kansalaisten ja julkisen hallinnon vieraantumista voidaankin ehkäistä uudistamalla julkishallintoa niin, että se ohjaa kansalaisia näiden uusien vaikutuskanavien suuntaan.

Oikeusministeriön katsauksessa ollaan huolissaan siitä, että kansalaisten ja julkisen hallinnon vieraantuessa toisistaan kokemukset epäoikeudenmukaisuudesta ja vähäisistä vaikutusmahdollisuuksista voivat johtaa ääri-ilmiöiden ja ääriliikkeiden lisääntymiseen.[76] Väkivallattomissa ääri-ilmiöissä voi olla kuitenkin shokkiarvoa, ja ne voivat toimia silmiä avaavana ilmiönä niille, jotka ovat sokeita joillekin yhteiskunnan piirteille.

Johdonmukaisuus

Poikkihallinnollisen johdonmukaisuuden merkitys on tunnistettu ministeriön katsauksessa: "Varsin usein yhden ministeriön toimialalla tehdyt päätökset heijastuvat toisen ministeriön toimintaan. Asioiden kokonaishallinta vaatiikin laajempaa yhteistyötä ja koordinaatiota valtioneuvostossa."[77] Johdonmukaisuuden saavuttamiseksi erilaisia horisontaalisia prosesseja ja keinoja sekä kokonaisvaltaista tutkimusta on korostettu.

Hallinnonalan sisällä uusien ja vanhojen kansalaisvaikuttamisen keinojen tukemisen johdonmukaisuutta täytyisi kehittää, jotta tukikeinot edistäisivät demokratian toteutumista molemmilla alueilla toisiaan vahvistavasti eikä toisiaan poissulkevasti.

Painotus

Katsauksessa on painotettu demokratian toteutumisen ehdotonta tärkeyttä ja ennen kaikkea on ymmärretty, että vaikka puitteet ja prosessit demokratian toteutumiselle ovat Suomessa hyvät muihin maihin verrattuna, kansalaisosallistuminen päätöksentekoon on vielä heikkoa eikä hyvin toimivaa demokratiaa ole siis vielä Suomessa saavutettu.[78] Hallinnonalan tarpeet ja keinotkin ovat hyvin selvillä, mutta ongelmana pidetään resurssien riittämättömyyttä keinojen toteuttamiseksi.

Pohdintaa demokratian ja markkinatalouden koherenssista

Kuluttajina ja sijoittajina haluamme mahdollisimman halpoja hintoja ja korkeita tuottoja (vapaata markkinataloutta); kansalaisina haluamme minimoida ilmastonmuutoksen, eriarvoisuuden ja muut tuotannon negatiiviset sivuvaikutukset (säänneltyä markkinataloutta). Monet ihmiset reagoivat

[76] Oikeusministeriö 2006, s. 16
[77] Oikeusministeriö 2006, s. 11
[78] Oikeusministeriö 2006, s. 12, 16

lievästi skitsofreenisesti tähän ristiriitaisten roolien asetelmaan. Asetelma voi kuitenkin toimia hyvin kunhan sisäinen kuluttajamme ja sisäinen kansalaisemme ovat tasapainossa keskenään ja sekä demokraattinen yhteiskuntajärjestelmä että markkinatalous toimivat moitteettomasti. Kyvyttömyyttämme ratkaista markkinatalouden kielteisiä sivuvaikutuksia voidaan pitää osoituksena siitä, että markkinatalous on nyt niskan päällä demokratiasta. Ihmiset tuntevat itsensä kuluttajina ja sijoittajina vaikutusvaltaisemmiksi kuin kansalaisina. Ja koska kuluttaminen ohjaa pitkälti kulttuuriamme, eniten kuluttava luokka hallitsee.

Oikeusministeriön pyrkimykset demokratian vahvistamiseksi ovat kestävän kehityksen kannalta erittäin akuutteja ja tärkeitä. Olennaista kestävän kehityksen kannalta ei ole niinkään se, kuinka nopeasti demokratiamme tai taloutemme kehitys etenee vaan se, että markkinatalouden ja demokratian eteneminen tapahtuu tasapainoisesti. Tällöin, taloustieteilijän kielellä, kakku kasvaa ja negatiiviset ulkoisvaikutukset pysyvät pieninä. Tällaiseen tasapainoiseen kehitykseen pyrkimiseksi on olemassa erilaisia strategiasuuntia:

1) **Vanhaan palaaminen.** Vahvistamme demokraattisia prosessejamme ja vastaamme niillä kansalaisten tarpeisiin siinä missä markkinatalouskin vastaa kuluttajien tarpeisiin. Selkiytämme markkinatalouden ja demokratian hämärtyneitä rooleja. Palautamme markkinatalouden hoitamaan ainoastaan sitä tehtävää, mikä sille alun perin annettiin eli kakun kasvattamista. Poistamme yritysten mahdollisuudet edistää omia kilpailuasemiaan demokraattisessa päätöksenteossa. Tätä voimme perustella vaikka sillä, että yritysten tavoitteet maksimoida voittoa eivät ole yhdenmukaisia yhteisöllisen päätöksenteon (demokratian) ja yhteisen hyvän käsitteen soveltamisen kanssa tai sillä, että edustuksellisessa demokratiassa eduskunnan tulisi edustaa äänestäjiä, kansalaisia, ei niinkään taloudellisia toimijoita.

2) **Uuteen siirtyminen I.** Toinen vaihtoehto demokratian ja markkinatalouden tasapainottamiselle on demokraattisten prosessien ujuttaminen markkinatalouden alueelle eli yrityksiin – yhtä pitkälle kuin markkinatalous on tällä hetkellä yhteiskunnallisen päätöksenteon alueella. Lopulta tämä voi johtaa yhden tasapainoisen järjestelmän – demokraattiset markkinat, jonka toimivuudesta ei ole kokemuksia – syntymiseen.

3) **Uuteen siirtyminen II.** Annamme uusien nousevien kansalaisvaikuttamisen muotojen kukoistaa ja kannustamme niihin. Sovellamme "open-source" -ideaa (sovellettu mm. Linux-käyttöjärjestelmässä ja Wikipedia-verkkosanakirjassa) yhteiskunnalliseen ongelmanratkaisuun. Rikomme rajapintoja julkisten palvelujen ja kansalaisosallistumisen,

työnteon ja vapaa-ajan, työnteon ja työttömyyden, yritysten ja järjestöjen, sekä tuottajan ja kuluttajan välillä jne. Ja katsomme mihin tämä kaikki johtaa.

4.9. Ulkoministeriön tulevaisuuskatsaus

Sisällytys

Kestävä kehitys on kansainvälisesti vaikea haaste, mutta toisaalta sen edistämiselle on myös mahdollisuuksia monilla eri foorumeilla ja yhteistyötahoilla. Ulkoasiainministeriön tulevaisuuskatsaukseen on sisällytetty tärkeimpiä kansainvälisiä ympäristökysymyksiä koskien EU:n energiapolitiikkaa, kehittyvien maiden energiahuollon kestävyyttä ja Suomen lähialueiden yhteistyötä.[79] Muitakin kestävän kehityksen tavoitteita on katsauksessa esillä. Joitakin olennaisia Keke-strategian yksityiskohtaisempia tavoitteita ei ole kuitenkaan ainakaan tässä asiakirjassa mainittu. Esimerkiksi YK:n ympäristöjärjestön perustamisen tukemista[80] ei ole mainittu.

Suomen pyrkimys edistää maailman maiden sitoutumista kansainvälisiin sopimuksiin on tullut katsauksessa esiin vain avoimen kaupankäyntiympäristön suosimisen osalta. Muuten katsauksessa on myös korostettu tasa-arvon, oikeudenmukaisuuden ja oikeusvaltion periaatteita kansainvälisessä yhteistyössä. Kansalaisjärjestöjen, yritysten ja muiden ei-valtiollisten toimijoiden merkittävyyttä valtion yhteistyökumppaneina kansainvälisten asioiden hoidossa on korostettu. Kehitysmaiden vaikutusmahdollisuuksien lisääminen kansainvälisissä rahoituslaitoksissa on asetettu yhdeksi tavoitteeksi. Tulevaisuuskatsauksessa ei ole tehty linjausta Suomen kehitystavun nostamisesta YK:ssa sovittuun 0,7 prosenttiin bruttokansantuotteesta.[81] Keke-strategian mukaan kehitysavun tulee tukea kehitysmaissa sellaista talouskasvua, johon köyhät osallistuvat, tuovat panoksensa ja josta he hyötyvät.[82] Tämä laadullinen määrittely puuttuu ulkoministeriön katsauksesta.

Johdonmukaisuus

Kokonaisvaltaisten lähestymistapojen merkittävyys on tunnistettu ministeriön katsauksessa. Nämä lähestymistavat koskevat poikkihallinnollisia haasteita ja politiikan johdonmukaisuuden vaatimusten ymmärtämistä, kulttuurien kohtaamisia, monenlaista yhteistyötä ja muita horisontaalisten teemojen hallintaa. Erityisesti kauppapolitiikan ja kehityspolitiikan keskinäisiä merkittäviä riippuvuussuhteita on käsitelty, ja toisaalta on tunnistettu menestyksekkään kehityspolitiikan vaikutukset globaaliin turvallisuuteen ja kriisinhallinnan tarpeeseen pitkällä tähtäimellä.

[79] Ulkoasiainministeriö 2006, s. 10, 23, 24
[80] Valtioneuvoston kanslia 5/2006, s. 114
[81] Valtioneuvoston kanslia 5/2006, s. 118
[82] Valtioneuvoston kanslia 5/2006, s. 116

Kehitysyhteistyön vaikuttavuudessa on kuitenkin vielä paljon kehitettävää. Ulkoministeriössä voitaisiinkin kohdentamispäätöksiä tehtäessä pohtia entistä tarkemmin ja kokonaisvaltaisemmin, mistä yhteistyö kannattaa aloittaa ja mitä projekteja ensisijaisesti tukea. Kehitysvarojen kohdentaminen kohdemaan kehityksen alkuvaiheessa samanaikaisesti sekä koulutukseen, tieto- ja viestintäteknologiaan että energia- ja infrastruktuuriratkaisuihin ja niin ruoka-apuun, terveydenhuoltoon, asumiseen kuin puhtaan juomaveden ja ruoka-avun saantiinkin ei luultavasti ole järkevintä, jos ja kun rahat eivät riitä näiden kaikkien asianmukaiseen toteuttamiseen. Kun rahaa on hyvin rajallisesti, mistä olisi paras aloittaa?

Ehdotus. Köyhyyden ongelmana ei ole se, etteivätkö köyhät ihmiset osaisi pärjätä ja selviytyä. He ovat oppineet uskomattomat selviytymistaidot yksinkertaisesti elämällä äärimmäisessä köyhyydessä. Ahkeruus ja motivaatiokaan ei ole ongelma, koska äärimmäisessä köyhyydessä elävä joutuu taukoamatta tekemään työtä pelkästään pysyäkseen hengissä. Ongelmana sen sijaan on, ettei heidän tekemällä työllään ole tuottavuutta eivätkä he saa aitoa korvausta tekemästään työstä. Tuottavuuden parantamiseksi tehokkain ja halvin ratkaisu on pienen pääoman myöntäminen köyhille perheille, jolloin he voivat käyttää omia taitojaan taloudelliseen toimintaan ja saavat näin työnsä tulokset omaan käyttöönsä.[83] Muhammad Yunusin laukaisema mikrolainaliike on erityisesti tästä ja myös muistakin syistä parantanut yli sadan miljoonan köyhän perheen elämää (vuoden 2006 loppuun mennessä).[84]

Kehitysmaiden omistajuutta kehitysyhteistyöprojekteissa korostetaan sekä Keke-strategiassa että ulkoministeriön tulevaisuuskatsauksessa. Mikrolainaratkaisuissa erityisesti korostuu köyhien omistajuus, joten tähän ideaan perustuvia kussakin kulttuurissa parhaiten toimivia projekteja olisi syytä tukea ennemmin kuin perinteistä kehitysapua ja hyväntekeväisyyttä – lukuun ottamatta tietenkin avunantoa äärimmäisissä humanitaarisissa katastrofeissa. Kun köyhien työlle on syntynyt tuottavuutta ja sen tulokset ovat alkaneet kohdistua oikein, voi muukin kehitys alkaa palautumatta uudelleen köyhyyden kierteeseen.

Ehdotus. Kehitettävää olisi myös avunantajamaiden vastuunkannossa konkreettisten ja riittävien tulosten saavuttamisessa, jotta kehitysyhteistyön rooliksi ei muodostuisi pelkästään teollisuusmaiden pahan omantunnon lieventäminen. Ehkä tulosvastuullisuutta voitaisiin parantaa perustamalla jonkinlainen maakohtainen "kummijärjestelmä", jossa kullekin teollisuusmaalle tulisi viimekädessä vastuu ja tilivelvollisuus esimerkiksi yhden köyhän maan poistamisesta köyhyysansasta ja auttamisesta kehityksen ensimmäiselle portaalle.

[83] Yunus 2007, s. 113, 114
[84] Yunus 2007, s. 67

Painotus

Ulkoministeriön tulevaisuuskatsauksessa on painotettu ratkaisujen etsimistä globaalin hallinnon ja eriarvoisen globalisaation ongelmiin, mutta toisaalta Suomen marginaaliset mahdollisuudet on tässä myös tunnistettu. Ministeriön mukaan Helsinki-prosessin tavoin aktiivista ja esimerkillistä roolia kansainvälisessä yhteistyössä jatketaan ja aloitteellisuutta lisätään laajoissa yhteistyöprojekteissa ja alueellisissa sekä globaaleissa instituutioissa.[85]

Ehdotus. Erityisesti kehitysyhteistyössä Suomen marginaalisen roolinkin takia voisi entisestään painottaa pilottiprojektien tukemista ja rohkeaa aloitteellisuutta myös pienemmässä mittakaavassa, suorassa toiminnassa ja epäkonservatiivisilla tavoilla uusien mullistavien kehitysinnovaatioiden synnyttämiseksi.

4.10. Opetusministeriön strategia 2015

Sisällytys

Tähän analyysiin valittu opetusministeriön strategia 2015 on valmistunut vuonna 2003 ja uudistettua strategiaa valmistellaan parhaillaan. Uusi strategia tullaan julkaisemaan näillä näkymin syksyn 2008 aikana. Vanhan strategian kehittämiskohteita ei ole tästä syystä tässä mielekästä tutkia kovin yksityiskohtaisesti. Tässä analyysissä huomio kohdistuu enemmän niihin Keke-strategian linjauksiin, jotka opetusministeriön hallinnonalan kannalta ovat merkityksellisiä ja siihen, mikä on koulutuksen ja tiedon merkitys yhteiskunnan kestävässä kehityksessä.

Olennaista Keke-strategian toimeenpanossa on, että opetusministeriön valmisteilla olevaan strategiaan tullaan sisällyttämään Kestävän kehityksen toimikunnan koulutusjaoston strategiassa (2006) esitettyjä kehittämiskohtia ja hyödynnetään siinä ehdotettuja toimenpiteitä. Kestävä kehitys on vanhan strategian mukaan yksi opetusministeriön hallinnonalan periaatteista.[86] Innovaatioympäristöä ja osaamisyhteiskuntaa on tässä strategiassa korostettu. Innovaatiojärjestelmän pullonkauloja liittyen riskirahoitukseen, liiketoimintaosaamiseen ja kaupallistamiseen ei ole kuitenkaan vanhassa strategiassa tunnistettu. Tutkimuksen ja kehityksen julkisen tuen lisäämisessä ja kohdentamisessa ei ole korostettu nimenomaan kestävää kehitystä edistävien innovaatioiden saavuttamistavoitteita.

Osallistumisen lisäämistä ja kulttuurisen ulottuvuuden sisällyttämistä koulutuspolitiikkaan on opetusministeriön strategiassa pidetty tärkeänä. Näiden lisäksi aktiivinen ikääntyvä väestö tulisi Keke-strategian mukaan nähdä voimavarana koulutuksessa ja kokemuksen siirrossa. Keke-

[85] Ulkoasiainministeriö 2006, s. 3, 4, 10, 20
[86] Opetusministeriö 2003, s. 7

strategian tavoitteet koulujen ympäristösertifikaateista ja kestävän kehityksen toimintaohjelmista tulisi sisällyttää uuteen opetusministeriön strategiaan.

Johdonmukaisuus

"Kokonaisvaltaisemman oppimisen haaste konkretisoituu oppiaineiden väliseen yhteistyöhön, arkikäytäntöjen ja toimintakulttuurin kehittämiseen ja tiiviimpään vuorovaikutukseen ympäröivän yhteiskunnan kanssa", todetaan Keke-strategiassa. Myös oppimateriaaleja ja oppaita tulee kehittää vastaamaan kestävän kehityksen tarpeita sekä tukemaan moniammatillista yhteistyötä.[87]

Kun koulutuspoliittisia linjauksia tehdään liittyen siihen, minkälaisia tietoja ja taitoja yksilöillä olisi tulevaisuudessa yhteiskunnan kannalta hyvä olla, olisi tärkeää tarkastella kahta hyvää mutta ristiriitaista tavoitetta rinnakkain. Moniin ammatteihin koulutetaan ihmisiä sen takia, että yhteiskunnan ja kansantalouden kehitys etenisi sujuvammin ja vauhdikkaammin. Vauhdin lisäksi suunnallakin on kuitenkin tärkeä merkitys; erityisesti tehokkuudesta ja etenemisvauhdista on hyvin vähän hyötyä, jos suunta on väärä. Yhteiskunnan kehityssuunnan ymmärtämisessä tärkeä rooli on yhteiskuntakriittisessä ja kokonaisvaltaisessa koulutuksessa. Kaksi rinnakkain tarkasteltavaa tavoitetta tässä ovat siis yhteiskunnan tehokkuuden lisääminen ja yhteiskuntakritiikkiin kannustaminen. Yhteiskunnan ja kansantalouden tehokkuutta lisätään kouluttamalla mahdollisimman hyvin yhteiskunnan ja talouden rattaisiin sopivia ammattimiehiä ja -naisia. Yhteiskunnan suuntaa muutetaan kouluttamalla yksilöllisiä ja kriittisiä ajattelijoita, rohkeita ja valtavirrasta poikkeavia innovaattoreita ja visionäärejä sekä uusien visioiden tarmokkaita toimeenpanijoita. Oikeaa tasapainoa näiden tavoitteiden välillä on syytä hakea, jotta yhteiskunnan kehitys saadaan kestäväksi.

Ehdotus. Kestävän kehityksen yhteiskunnallinen toteuttaminen tarvitsee päätöksenteon pohjaksi kokonaisvaltaista tietoa. Tämä tarkoittaa eri tieteenalojen yhteistyön tiivistämistä ja toisaalta politiikan ja tieteen yhteistyön tiivistämistä. Yliopistollisessa opetuksessa ja tutkimuksessa pelkästään eri sektoreiden välisen kommunikaation korostaminen ei kuitenkaan välttämättä riitä kokonaisvaltaisten kestävän kehityksen ratkaisujen synnyttämiseksi. Erilaisilta kapeilta aloilta koottu sektoriasiantuntijoiden komitea ei ole paras yksikkö tuottamaan kokonaisvaltaista tietoa. Vaikka tieteellistä tietoa eri aloilta koottaisiin yhteen ja prosessoitaisiin analyyttisesti, jäisi silti monia holistisia, kompleksisia ja emergenttejä piirteitä ja syy-seuraussuhteita tunnistamatta ja huomioimatta. Vaikka tietoteknologia kehittyy valtavaa vauhtia, on ihmismieli luovin poikkitieteellinen ongelmanratkaisuinstrumentti vielä pitkään. Tästä syystä kokonaisvaltaiseen ymmärtämiseen perustuvia tiedekuntia ja tutkinto-ohjelmia voisi perustaa niitä varten, jotka monitieteellisten syy-seuraussuhteiden muodostamaa kompleksia järjestelmää ja kestävää kehitystä

[87] Valtioneuvoston kanslia 5/2006, s. 123

haluavat oppia ymmärtämään. Näin tuetaan ihmisiä tuottamaan kokonaisvaltaista ja merkityksellistä tietoa, jossa kokonaisuus on jotakin muuta kuin osiensa summa.

Painotus

Olennainen piirre kestävää kehitystä tukevassa koulutus- ja tutkimuspolitiikassa on kestävää kehitystä tukevien keksintöjen muuttaminen markkinoilla menestyviksi tuotteiksi. Kestävän kehityksen mukaiseen tutkimukseen ja kehitykseen panostamista tulisi erityisesti painottaa niillä sektoreilla, joilla kestävän kehityksen tavoitteita ei olla vielä lähivuosina saavuttamassa. Teollisuudessa nämä sektorit ovat mm. liikenne, sähköntuotanto ja muut luonnonvaraintensiiviset alat.

Ehdotus. Koulutusta ja tutkimusta ei voida kuitenkaan valjastaa pelkästään tai pääosin suomalaisen teollisuuden ja elinkeinoelämän tarpeisiin, koska Suomi tarvitsee myös koulutettuja ihmisiä, jotka osaavat kehittää yhteiskuntaa laajemminkin ja tuottaa elinkeinoelämän intresseistä riippumatonta tieteellistä tietoa. Kestävän kehityksen näkökulmasta tehtävää tutkimusta ja koulutusta olisi hyvä lisätä abstraktimmille aloille kuten taloustieteeseen, politiikan tutkimukseen ja muihin yhteiskuntatieteisiin.

Olisi tärkeää, että seuraavat Keke-strategian linjaukset[88] olisivat painotettuna opetusministeriön uudessa strategiassa:

- Tulevaisuudessa koulutukseen lisätään arvojen ja asenteiden muodostumisen sekä kestävien valintojen kannalta merkityksellistä tietoa ja opetusta. Tässä onnistuminen edellyttää panostuksia opettajien perus- ja täydennyskoulutukseen.

- Kestävän kehityksen painoarvoa vahvistetaan koulutuspolitiikassa ja opettajien perus- ja täydennyskoulutuksessa. Kestävä kehitys tulee saada painoalueeksi opetusalaa ja varhaiskasvatusta koskeviin strategioihin.

- Panostetaan määrätietoisesti sosiaalisten innovaatioiden tuottamiseen, jotta yhteiskunnallinen ja sosiaalinen kehitys eivät eriydy talouden ja teknologian kehityksestä.

- Kestävän kehityksen periaatteiden tulee vaikuttaa tutkimukseen läpäisyperiaatteella.

- Tutkimuksen vaikuttavuuden edistämiseksi tulee tutkimustiedon käyttäjät ottaa mukaan tutkimusprosessiin jo suunnitteluvaiheesta lähtien.

- Siirrytään tiedon opettamisesta yhä enemmän myös taitojen oppimiseen ja uuden tiedon ja innovaatioiden synnyttämiseen sekä ratkaisujen etsimiseen. Erityisesti kiinnitetään huomiota siihen, että koulutuksen rakenne vastaa kysyntää tulevina vuosikymmeninä.

- Yhteistyötä kehitetään sekä opettajien kesken että opettajien ja muiden asiantuntijoiden ja vanhempien välillä.

[88] Valtioneuvoston kanslia 5/2006, s. 109, 123, 125, 126

4.11. Ympäristöministeriön strategia

Sisällytys

Ympäristöministeriön strategia Ekotehokas yhteiskunta ja hyvinvointia edistävä elinympäristö valmistui vuonna 2002. Sen jälkeen ei ole ministeriöltä ilmestynyt uutta koko hallinnonalan strategiaa. Strategian ympäristöä koskevat linjaukset ovat samansuuntaisia Keke-strategian kanssa. Kaikki Keke-strategian ympäristöulottuvuuden osa-alueet on myös sisällytetty strategiaan. Sama koskee asunto-, yhdyskunta- ja rakennetun ympäristön politiikkaa. Yksityiskohtaisten linjausten määrittelyn yhteneväisyyttä Keke-strategian ja ympäristöministeriön strategian välillä ei ole mielekästä vaatia tässä analyysissä, koska ministeriön strategia on tehty neljä vuotta ennen Keke-strategiaa.

Ympäristöministeriön strategiassa on korostettu tuotteiden ja palvelujen energia- ja ekotehokkuuden lisäämistä hyödykkeiden koko elinkaari huomioon ottaen. Tämän lisäksi pitäisi luoda kannustimia ihmisen perustarpeet ylittävän kulutuksen kohdistamiseen tuotteista palveluihin; toisin sanoen palveluyhteiskunnan piirteitä pitäisi tukea. Tämän Keke-strategian tavoitteen kannalta ympäristöministeriön linjaukset jäävät hyvin ohueksi, koska sen strategiassa todetaan vain, että kulutus- ja tuotantotapoja pitäisi muuttaa.[89]

Johdonmukaisuus

Ympäristöministeriön hallinnonalan sisäisissä tavoitteissa ei ole suuria keskinäisiä ristiriitoja. Poikkihallinnollinen johdonmukaisuus on kuitenkin ministeriön toiminnassa tärkeää, ja tätä on strategiassa pyrittykin edistämään. Strategiassa on esimerkiksi painotettu erityisesti niitä ympäristönsuojelun keinoja, jotka korreloivat positiivisesti kansantalouden hyvinvoinnin kanssa. Tällaisia ovat esimerkiksi energia- ja ekotehokkuuden lisääminen. Ekologisesti kestävän kehityksen mukaisen yhtenäisen valtiopolitiikan saavuttamiseksi tarvitaan vielä lisäksi sellaista talouspolitiikkaa, jossa painotetaan ympäristön hyvinvoinnin kanssa positiivisesti korreloivia talouspolitiikan keinoja. Ympäristöministeriön strategiassa ympäristön rooli sosiaalisten tavoitteiden toteutumisessa on myös ymmärretty. Nämä tavoitteet liittyvät mm. virkistykseen ja muihin jokamiehenoikeuksiin. Luonnonsuojelun taloudellisten ja sosiaalisten vaikutusten arvioinnin parantamiseksi on myös asetettu linjaus.[90]

Poikkihallinnollista ja hallinnon ja muun yhteiskunnan välistä synergiaa on myös pyritty edistämään yhteistyötä korostamalla: "Ympäristöministeriö on yhteistyön ministeriö, sillä ympäristö-, maankäyttö- ja asuntopolitiikka koskettaa kaikkia yhteiskunnan toimialoja.

[89] Ympäristöministeriö 2002, s. 13
[90] Ympäristöministeriö 2002, s. 24

Ympäristöministeriö toimii avoimesti yhteistyössä muiden ministeriöiden, kuntien, elinkeinoelämän ja järjestöjen kanssa."[91]

Painotus

Ympäristöministeriön strategiassa on painotettu globaalia vastuunkantoa ympäristöasioissa: "Olemme mukana tukemassa ympäristöhankkeiden kansainvälisiä rahoitusjärjestelyjä erityisesti lähialueilla ja kehitysmaissa. Teemme Suomen ympäristöosaamista ja ympäristöteknologiaa tunnetuksi ja edistämme niiden hyväksikäyttöä."[92] Muutenkin kestävän kehityksen tavoitteet saavat painotusta suhteessa muihin lyhyemmän tähtäimen tavoitteisiin.

Ehdotus. Valtakunnallisessa alueidenkäyttöpolitiikassa kestävän kehityksen näkökulma on kaikilla tasoilla hyvin tärkeä. Tällä politiikan saralla olisi vielä mahdollista tehdä uusia mielenkiintoisia kokeiluja, jotka edistäisivät kestävää kehitystä. Joidenkin alueiden käyttötavoitteita voisi muuttaa radikaalisti valtavirrasta poikkeaviksi. Jotkut lähellä toisiaan olevat kunnat voisivat olla rakennetun ja muokatun ympäristön osalta täysin erilaisia keskenään. Jos esimerkiksi Vantaa olisi espoolaiselle mielenkiintoinen vierailukohde ja päinvastoin, vähentäisi se oletettavasti kannustimia matkustaa Thaimaahan, Turkkiin, Lappiin tai muualle kauemmas aina loman koittaessa. Näin kaukomatkailun hiilidioksidipäästöt ja luonnonvarakulutus vähentyisivät. Tällaisissa kokeiluissa täytyisi kuitenkin aina varmistaa niiden kulttuurinen kestävyys.

[91] Ympäristöministeriö 2002, s. 3
[92] Ympäristöministeriö 2002, s. 8

5. Tulosten arviointi ja johtopäätökset

5.1. Tulokset

Taulukko 2. Yhteenveto tuloksista.

Vastuuministeriö	**Politiikkaohjelma**	**Keke-strategian kannalta keskeisimmät kehittämistarpeet:**
Liikenne- ja viestintäministeriö	Liikenne 2030. Suuret haasteet, uudet linjat (2007)	1) Eri tavoitteiden välisten ristiriitaisuuksien tunnistaminen ja minimointi (ks. s. 10-12), 2) Öljyriippuvuuden strateginen vähentäminen
Työ- ja elinkeinoministeriö	Uudistuva suomalainen työ- ja elinkeinopolitiikka. Luonnos 05.06.2008	1) Vastuunkanto globaalitaloudessa, 2) Kestämättömien kulutus- ja tuotantotapojen muuttaminen, 3) Talouden sopeuttaminen kaikilta osin luonnon kantokyvyn rajoihin, 4) Eettisen tuotannon ja markkinoinnin edistäminen, 5) Kestämättömän ja epäeettisen taloudellisen toiminnan markkina-aseman hankaloittaminen, 6) Oikeudenmukaisen taloudellisen kehityksen turvaaminen elinkeinoelämässä, 7) Kulttuurisen monimuotoisuuden säilyttäminen kasvu- ja kilpailukulttuuriin kannustettaessa, 8) Markkinointiin panostaminen kestävän kehityksen innovaatioissa
Sisäasiainministeriö	Turvallinen, monikulttuurinen, hyvinvoiva ja kilpailukykyinen Suomi. Sisäasiainministeriön tulevaisuuskatsaus (2007)	1) Rasismin ehkäiseminen suomalaisten asenteisiin vaikuttamalla
Sosiaali- ja terveysministeriö	Sosiaali- ja terveyspolitiikan strategiat 2015. Kohti sosiaalisesti kestävää ja taloudellisesti elinvoimaista yhteiskuntaa (2006)	1) Sukupolvien välisen oikeudenmukaisuuden varmistaminen sosiaalikustannusten kattamisessa, 2) Sijoituspolitiikan eettiset periaatteet, 3) Vapaaehtoisen sosiaalisen osallistumisen painotus kaikissa ihmisryhmissä
Puolustusministeriö	Turvallisesti tulevaisuuteen. Puolustusministeriön strategia 2025 (2006)	1) Kustannustehokkuuden ja johdonmukaisuuden edistäminen poikkihallinnollisesti yhtenevien tavoitteiden kohdalla
Maa- ja metsätalousministeriö	Maa- ja metsätalousministeriön strategia (2005)	1) Vastuunkanto Suomen maa- ja metsätalouspolitiikan globaaleista seurauksista 2) Maatalouden ravinnekuormituksen hillitseminen
Valtiovarainministeriö	Taloudellinen katsaus. Talouden kehitys ja finanssipolitiikan linja 2008-2012 (2008)	1) Vastuunkanto globaalitaloudessa, 2) Kestämättömien kulutus- ja tuotantotapojen muuttaminen, 3) Talouden sopeuttaminen luonnon kantokyvyn rajoihin, 4) Eettisen tuotannon ja markkinoinnin edistäminen, 5) Kestämättömän ja epäeettisen taloudellisen toiminnan markkina-aseman hankaloittaminen, 6) Palveluyhteiskunnan piirteiden edistäminen

Oikeusministeriö	Oikeudenmukainen ja turvallinen yhteiskunta. Oikeusministeriön tulevaisuuskatsaus 2006	1) Uusien vaihtoehtoisten kansalaisvaikuttamis- ja demokratiamuotojen tukeminen, 2) Kulttuurisen monimuotoisuuden turvaaminen kansalaisoikeuksia määriteltäessä
Ulkoministeriö	Ulkoministeriön tulevaisuuskatsaus 2006	1) YK:n ympäristöjärjestön perustamisen tukeminen, 2) Maailman maiden kansainvälisiin sopimuksiin sitoutumisen edistäminen, 3) Kehitysavun lisääminen 0,7 prosenttiin BKT:stä, 4) Seurannan kehittäminen ja eri toimijoiden välisen vastuunjaon selkiyttäminen kehitysyhteistyössä tulosten saavuttamisen varmistamiseksi
Opetusministeriö	Opetusministeriön strategia 2015 (2003)	1) Innovaatiojärjestelmän pullonkaulojen tunnistaminen, 2) Kestävän kehityksen tutkimukseen satsaaminen, 3) Koulujen kestävää kehitystä koskevien Keke-strategian linjausten sisällyttäminen, 4) Aktiivisen ikääntyvän väestön kokemusten hyödyntäminen, 5) Sosiaalisten innovaatioiden korostaminen, 6) Yhteistyön lisääminen opettajien, muiden asiantuntijoiden ja vanhempien keskuudessa
Ympäristöministeriö	Ekotehokas yhteiskunta ja hyvinvointia edistävä elinympäristö. Ympäristöministeriön strategia. (2002)	1) Palveluyhteiskunnan piirteiden edistäminen

Strategia-analyysien perusteella hyvin tai kohtalaisen hyvin kestävän kehityksen mukaista politiikkaa tekevät maa- ja metsätalousministeriö, ulkoasiainministeriö ja ympäristöministeriö. Sellaisia ministeriöitä, joiden perinteiset tavoitteet ja tehtävät ovat luonnostaan kestävän kehityksen periaatteiden mukaisia ja joiden tavoitteita toteuttamalla ei voida aiheuttaa suuria negatiivisia poikkihallinnollisia seurauksia ovat sisäasiainministeriö, sosiaali- ja terveysministeriö, puolustusministeriö ja oikeusministeriö. Kestävän kehityksen kannalta haasteellisimmat hallinnonalat ja suurimmat kehittämistarpeet ovat liikenne- ja viestintäministeriöllä, työ- ja elinkeinoministeriöllä, valtiovarainministeriöllä ja opetusministeriöllä. Opetusministeriön osalta suuri syy tähän saattaa olla se, että analysoitava strategia oli tehty ennen Keke-strategian ja ministeriön omien kestävän kehityksen strategioiden ilmestymistä.

Olennaisin syy LVM:n, TEMin ja valtiovarainministeriön strategioiden suuriin kehittämistarpeisiin, on se, että näiden hallinnonalat ovat poikkihallinnollisesti erittäin kytkeytyneitä. Näiden hallinnonalojen politiikalla on myös suuria vaikutuksia kestävän kehityksen kannalta tärkeisiin osa-alueisiin monien erisuuntaisien kytkösten kautta. Näihin vaikeisiin haasteisiin ei ole ministeriöissä osattu kunnolla vastata. Kestävän kehityksen mukainen strategiatyö ja politiikka on kuitenkin

saavutettavissa kaikissa näissä ministeriöissä. Olennaista on vaikutussuhteiden ja negatiivisten sivuvaikutusten tunnistaminen ja tavoitteiden tarkempi määrittely siten, että niiden positiivisia seurauksia korostetaan ja negatiivisia minimoidaan.

Jos Keke-strategian linjauksia verrataan suoraan eri ministeriöiden strategia-asiakirjojen linjauksiin, ne ovat suurelta osin kestävän kehityksen periaatteiden mukaisia. Miksi yhteiskuntamme kehitys ei kuitenkaan ole kaikilta osin kestävää? Kestämättömyys tulee esiin vasta erilaisissa kestävän kehityksen eri tavoitteiden ja ulottuvuuksien välisissä ristiriitatilanteissa. Näihin ristiriitoihin ei ole aina tarkoituksella tai paremman ymmärryksen puutteessa otettu politiikkaohjelmissa kantaa. Kysymys on siitä, mitä valintoja tehdään, kun tunnistetaan, ettei kaikkia ulottuvuuksia voida maksimoida samanaikaisesti. Tämän kysymyksen auki jättäminen voi helposti johtaa kestämättömiin valintoihin.

On helppoa linjata erillisiksi tavoitteiksi mahdollisimman tehokkaat pyrkimykset kaikkien ulottuvuuksien kestävyyteen. Ekologisen, yhteiskunnallisen ja taloudellisen hyvinvoinnin samanaikainen maksimointi on kuitenkin mahdotonta. Paras ratkaisu siis löytyisi tietynlaisen optimoinnin tuloksena, jossa eri ulottuvuuksien painotukset on selkeästi valittu. Tämänlaista optimointia ei pääsääntöisesti kuitenkaan ole edes suurpiirteisesti ministeriöissä suoritettu. Tämä tilanne johtaa helposti siihen, että päätöksentekotilanteissa päädytään ratkaisuihin, jotka parhaiten sopivat jonkin helposti mitattavissa olevan tavoitteen – kuten lyhyen tähtäimen taloudellisen hyödyn – tarkoituksiin ja perustellaan näitä ratkaisuja sen kestävän kehityksen ulottuvuuden korostamisella, joka sattuu tätä ratkaisua parhaiten tukemaan.

Eri ministeriöiden välinen toimiva yhteistyö on hyvin olennainen kehittämiskohde kestävän kehityksen toteutumiseksi Suomessa. Kun eri ministeriöillä on ristiriitaisia intressejä, syntyy valtionhallintoon epäjohdonmukaisuuksia ja konflikteja, jotka jarruttavat kestävää kehitystä. Lisäksi politiikassa on monia tärkeitä ja yleisesti hyväksyttyjä tavoitteita, jotka ovat silti keskenään ristiriitaisia. Hallinnon sirpaleisuus helposti kärjistää näitä ristiriitoja.

5.2. Tulosten arviointi

Tämän selvitystyön lähtökohdaksi valittujen näkökulmien ja tarkastelukohteiden laajuuteen ja kokonaisvaltaisuuteen on liittynyt monia vaikeita haasteita. Kuitenkin kestävän kehityksen problematiikkaan kuuluvan suuren kytkeytyneisyyden takia kokonaisvaltainen lähestymistapa on ainoa, joka voi johtaa edes jotenkin järkeviin tuloksiin ja kehittämisehdotuksiin. Rajaaminen olisi johtanut suurempiin ongelmiin riippumatta siitä, miten se olisi selvityksessä tehty. Esimerkiksi pelkästään kestävän kehityksen tavoitteiden ja teemojen sisällyttämisen huomioiminen olisi yksinkertaistanut tehtävää, mutta siinä politiikan moninaisten vaikutussuhteiden käsittely olisi

jäänyt liian ohueksi. Perustavia kestävään kehitykseen liittyviä ongelmia ei olisi näin voitu tarkastella. Jos rajaus olisi tehty koskemaan vain jotakin hallinnollista sektoria, olisi poikkisektorillisten vaikutussuhteiden poisjättäminen johtanut virhepäätelmiin. Samoin vain yhden kestävän kehityksen ulottuvuuden tarkastelu olisi kytkeytyneisyyden takia ollut ongelmallista.

On varmasti monia tapoja kritisoida tätä selvitystä. Selvityksen tarkoituksena ei olekaan esittää mitään absoluuttista totuutta. Sellaisen esittäminen olisi vaatinut politiikkaohjelmien tarkastelun tueksi laajan ja pätevän kestävän kehityksen viitekehyksen, jollaista ei ole olemassa ja jota ei tämän selvitystyön puitteissa voitu rakentaa. Selvityksen rooli voidaan siis nähdä tietyiltä osin alustavana ja osittaisena pohdintana tällaisen viitekehyksen rakentamiseksi. Selvityksen tavoitteena on myös auttaa hahmottamaan kestävän kehityksen politiikan ongelmakohtia sekä niihin sovellettavia mahdollisia ratkaisuja kestävämmän yhteiskunnan rakentamiseksi. Selvityksen pohtivaa luonnetta voidaan perustella sillä, että kestävän kehityksen politiikan tutkimus on oikeastaan kaikkialla vielä pohdinnan asteella.

Nykytiedon valossa suomalaisiin politiikkakäytäntöihin tarvitaan suuria muutoksia, jotta yhteiskuntamme saadaan kestävälle tielle. Tämän selvityksen ehdotukset politiikkamuutoksiksi ovat luultavasti suuruusluokaltaan tarpeeksi merkittäviä. Suurissa idealistisia piirteitä sisältävissä muutoksissa on kuitenkin usein se ongelma, että niillä on tahattomia negatiivisia seurauksia, jotka voivat ylittää niistä saadut hyödyt. Tästä syystä radikaalimpien ehdotusten hiominen ja muokkaaminen toteuttamiskelpoisiksi vaatii luonnollisesti paljon työtä ja yhteiskunnallista keskustelua aiheesta. Politiikkaehdotusten laatua heikentää vielä se, että ne sisältävät käsittelemättä jääneitä ristiriitaisuuksia.

Analyysien legitimiteettiä olisi lisännyt se, jos käytössä ollut aika olisi riittänyt jonkinlaisen sparrauskierroksen järjestämiseen strategioiden analyyseille Kestävän kehityksen verkkosihteeristöön kuuluvien eri ministeriöiden virkamiesten kanssa. Näin olisi voitu ottaa huomioon heidän näkemyksiään analyyseistä ja ministeriöitä koskevista kehittämisehdotuksista ja täten saada selville olennaisia näkökohtia, joita analyyseissä on jäänyt huomioimatta. Näin selvitystä olisi voitu vielä kehittää.

Analyysin rajaaminen yhteen yleisstrategiaan kultakin hallinnonalalta, sisältää sen heikkouden, että puuttuvia linjauksia tai asioita on saatettu käsitellä ministeriön muissa politiikkaohjelmissa. Tämän vuoksi jotkin esitetyt kritiikit voivat olla perusteettomia. Toisaalta myös kaikki politiikkakonfliktit ja kestämättömät seuraukset eivät näy strategiatasolla. Kestävän kehityksen ongelmia on siis varmasti jäänyt tunnistamatta, vaikka myös strategioiden epäsuoria vaikutuksia on pyritty

huomioimaan. Tämän takia vertikaalisesti eri tasoille ulottuva arviointi olisi looginen jatko tästä eteenpäin.

Analyyseissä kestävän kehityksen tavoitteiden painotusten arviointi osoittautui hyvin hankaliksi perustella tieteellisesti. Jonkinlaisen diskurssianalyysin suorittaminen olisi voinut auttaa, mutta siihenkin olisi liittynyt omat ongelmansa. Monet analysoitujen politiikkaohjelmien ja Keke-strategian linjaukset ovat monitulkintaisia, mikä myös aiheutti ongelmia, joita olisi paremmalla ajalla diskurssianalyysillä ehkä voitu lieventää.

Analyysiä varten valittu tutkimusmenetelmä oli politiikan koherenssianalyysi, jonka käyttö toimi kohtalaisen hyvin. Se tarjosi hyvän viitekehyksen selvitykselle ja hyvin käyttökelpoisen lähtökohtaisen kysymyksenasettelun. Tutkimusmenetelmän varsin yleispiirteinen määrittely tarjosi tarvittavan joustovaran hyvin erilaisten politiikkaohjelmien analysoimiselle.

Tulosten luotettavuuden tarkempi objektiivinen arviointi on hankalaa, koska päteviä vertailukohteita ei juuri ole eikä monien tehtyjen politiikkaehdotusten käytännön toimivuudesta ole ennalta mitään empiiristä näyttöä. Vuoden 2007 lopussa valmistui Keke-strategian toimeenpanon edistymisen arviointiraportti.[93] Keke-strategian toimeenpanon arviointi 1 – 1,5 vuotta strategian ilmestymisen jälkeen ei kuitenkaan vielä anna kunnollista aineistoa eri politiikkatoimien vaikuttavuudesta kestävän kehityksen tavoitteisiin. Muissakaan maissa ei olla tällä alalla vielä niin pitkällä, että luotettavaa näyttöä olisi siitä, minkälaista toimiva kestävän kehityksen valtiopolitiikka pitäisi olla.

5.3. Retoriikasta konkreettisiin valintoihin

Kestävään kehityksen eri tavoitteilla voidaan politiikassa usein tukea melkein minkä tahansa suuntaisia kannanottoja, jos kestävä kehitys ymmärretään jotenkin muuten kuin kokonaisvaltaisesti. Tämä johtuu siitä, että usein poliittisilla päätöksillä on valtava määrä eri suuntaisia syy- ja seuraussuhteita eri kestävän kehityksen tavoitteisiin. Menestyksekkäässä kestävän kehityksen politiikassa kaikki merkittävät syy- ja seuraussuhteet ja riippuvuusketjut pitäisi aina tunnistaa päätöksenteon pohjaksi. Miten menestyksekästä kestävän kehityksen politiikkaa voidaan siis käytännössä toteuttaa?

Ensiksi olisi tärkeää muodostaa malli siitä, mitä erilaisia syy- ja seurausketjuja eri sektoreiden käytössä olevilla politiikkakeinoilla on. Tällainen verkostomalli voisi toimia kaiken poliittisen päätöksenteon tukena. Sitä mukaan kun poikkihallinnollisten yhteyksien ymmärrys kehittyy, voidaan malliin aina lisätä tunnistettuja vaikutusketjuja. Jos halutaan esimerkiksi lisätä työllisyyttä,

[93] Kestävän kehityksen toimikunnan verkkosihteeristö 2007

mallista voidaan katsoa, millä eri tavoilla eri politiikkakeinot vaikuttavat työllisyyteen. Lisäksi mallista nähdään, minkälaisia vaikutussuhteita näillä eri keinoilla on tuloeroihin, Suomen hiilijalanjälkeen, kansantalouden hintakilpailukykyyn, luonnonvarojen kulutukseen ja muihin kestävän kehityksen osa-alueisiin. Sen jälkeen olemassa olevista politiikkakeinoista voidaan valita sellainen yhdistelmä, jolla mallin tarkastelun avulla tunnistetaan olevan vähiten negatiivisia vaikutuksia ja joka tukee parhaiten positiivisia vaikutuksia.

Kun uusia parempia politiikkakeinoja ja innovaatioita keksitään, voidaan ne lisätä vaikutussuhteineen tähän malliin. Syy- ja seuraussuhteiden tunnistaminen on siis ensimmäinen askel kohti menestyksekästä kestävän kehityksen valtiopolitiikkaa, ja tämä itsessäänkin olisi jo huomattava edistys. Toinen askel on kestävän kehityksen mittareiden ja indikaattoreiden kehittäminen ja käyttöönotto. Tämä pitää sisällään kestävän kehityksen eri tavoitteiden muuttamisen vertailukelpoisiksi, mikä tarkoittaa todellisuuden huomattavaa pelkistämistä mutta voi samalla tarkoittaa myös hyödyllisen työkalun aikaansaamista. Kun kestävää kehitystä kuvaavista vertailukelpoisista mittayksiköistä on sovittu, voidaan ne lisätä syy- ja seuraussuhteita kuvaavaan verkostomalliin siten, että päätöksenteon eri vaikutukset saadaan vertailukelpoisiksi.

Keke-strategian toimeenpanon osana Suomen ympäristökeskuksen tutkimuspäällikkö, professori Jyri Seppälä kollegoineen suunnittelee tällä hetkellä mallia, jonka avulla voidaan seurata kestävän kehityksen toteutumista Suomessa. Heidän työnsä tarkoituksena on myös tunnistaa poliittisen päätöksenteon vaikutussuhteita Keke-strategian eri tavoitteisiin. Siten tämä malli voi toimia käyttökelpoisena kestävän kehityksen politiikan työkaluna.

Maa- ja metsätalousministeriön hyödyntämää Balanced Scorecard -ajattelua voitaisiin myös käyttää koko valtionhallinnossa kestävän kehityksen politiikan konkretisoimiseksi. Siinä ei varsinaisesti tunnisteta päätöksenteon erilaisia vaikutussuhteita, mutta tärkeänä lisätyökaluna sillä voidaan varmistaa eri tavoitteiden tasapainoinen toteutuminen. Näin voidaan välttää sitä, että joitakin tavoitteita toteutetaan toisten tavoitteiden kustannuksella, mikä tämän selvityksen perusteella on merkittävä ongelma kestävän kehityksen toteutumisessa valtionhallinnossa.

Arviointimallin lisäksi huomio tulee kiinnittää ministeriöiden nykyisiin päätöksentekomenettelyihin. Jos ministeriöiden tavoitteenasettelu ja tulostavoitteet kohdistuvat pääasiassa hallinnonalojen sisäisiin aihealueisiin, on kestävän kehityksen valtiopolitiikkaa hyvin hankala toteuttaa. Valtion tulosjohtaminen ja tuottavuusohjelmat täytyisi rakentaa erittäin viisaasti, jotta ne kannustaisivat aidosti poikkihallinnolliseen yhteistyöhön, kokonaisvaltaiseen ajatteluun, asetettujen tavoitteiden kriittiseen tarkasteluun ja poikkihallinnollisten sivuvaikutusten ja

ristiriitaisuuksien tunnistamiseen. Keskeistä kestävän kehityksen kannalta on virkamiesten eettisyyden, rationaalisuuden ja julkisen hyvän käsitteen laajan ymmärtämisen kehittäminen.

Jos kestävän kehityksen kvantitatiivinen mallintaminen päätöksenteon tueksi osoittautuu liian hankalaksi, voidaan syy- ja seuraussuhteita kuvaavaa verkostomallia silti käyttää. Sen käyttö yhdistettynä ministeriöiden samansuuntaisiin toimintatavoitteisiin voi jo johtaa selvästi kestävämpään kehitykseen. Valtioneuvostolla on suuri vastuu siinä, että ministeriöiden työnjako ja tavoitteenasettelu edistää ristiriitaisuuksien minimointia. Lisäksi hallinnonaloille allokoitujen budjettien täytyy mahdollistaa poikkihallinnollisen johdonmukaisuuden toteuttaminen.

5.5. Resilienssi

Kestämättömän kehityksen kääntäminen on globaalisti hyvin hankala tehtävä johtuen globaalin ongelmanratkaisun heikosta tasosta, tieteellisen tutkimuksen pirstaleisuudesta ja poliittisesti ja taloudellisesti vahvoista nykykehityksen jatkumisesta hyötyvistä edunsaajista. Pyrkimykset ratkaista kestämättömän kehityksen ongelmia ei siis voi olla Suomelle tai muillekaan yhteiskunnille ainoa strategia kestävän kehityksen politiikassa.

Emme voi menestyä epälineaarisuutta, äkillisiä muutoksia, ennustamattomuutta ja mahdollisuuksia täynnä olevassa tulevaisuudessa ellemme pysty hyväksymään suuria muutoksia, yllätyksiä ja erilaisten asioiden hetkellisyyttä ja katoavaisuutta. Tulevaisuudessa yhteiskunnalliseen järjestykseen kohdistuvat erilaiset paineet – kuten väestönkasvu, ilmastonmuutos, energiavarojen riittävyys, ympäristöhaitat ja globaali eriarvoistuminen – lisääntyvät ja vahvistuvat samanaikaisesti. Lisäksi tällaisilla ongelmilla on taipumusta vahvistaa toinen toisiaan odottamattomilla tavoilla.[94] Jos tästä joskus seuraa yhteiskunnallinen romahdus tai muu äkillinen globaalin järjestyksen muutos, emme kykene rajoittamaan pelon leviämistä ja tilanteen pahenemista ellei meillä ole varastossa uusia konsepteja, ideoita, suunnitelmia ja vaihtoehtoisia tapoja nähdä tulevaisuutta.

Mahdollisia tulevaisuuksia täytyy kyetä hahmottamaan, koska tarkka ennustaminen on mahdotonta kompleksisuutta ja epälineaarisuutta täynnä olevassa maailmassamme. Pelkästään kansantalouden kilpailukyvyn – niin kuin se on nykyään määritelty – säilyttämiseen ja parantamiseen tähtäävä tulevaisuudentutkimus viimeaikaisten maailmantalouden muutosten suuruisissa rajoissa ei riitä valaisemaan tulevaisuutta kokonaisvaltaisesti tai edes uskottavasti.

Viisas strategia menestyä ennustamattomissa muutoksissa on lisätä kaikkien hyvinvointimme kannalta kriittisten järjestelmien resilienssiä (*resilience*) – järjestelmän kykyä säilyttää välttämättömimmät ominaisuutensa laajojen häiriöiden tai shokkien sattuessa. Resilienssi-termille

[94] Homer-Dixon 2006, s. 223

ei ole olemassa muuta hyvää ja tarpeeksi kattavaa suomennosta, koska sen laajempi määritelmä koostuu monista järjestelmän ja sen osien eri kyvyistä ja ominaisuuksista kuten joustavuudesta, liikkuma- ja kokeiluvarasta, vastustuskyvystä, epähierarkkisuudesta, mukautumiskyvystä, uusiutumiskyvystä, vähäisestä alttiudesta ulkoisille negatiivisille vaikutuksille jne.[95]

Seuraava tässä selvityksessä esiteltävä poliittiseen johdonmukaisuuteen liittyvä yhteen kytketty tavoitepari, jonka molempia osia ei voida samanaikaisesti maksimoida ja joita siis täytyy tarkastella samanaikaisesti, on sisäasiainministeriön tulevaisuuskatsauksen analyysissäkin mainitsemani tehokkuus ja resilienssi. Yhteys näiden välillä syntyy siitä, että tehokkuuden maksimointi tarkoittaa käytännössä erikoistumista ja mahdollisimman tiukkaa ja yksityiskohtaista sopeutumista vallitseviin olosuhteisiin. Tämä vähentää selviytymiskykyä olosuhteiden radikaalisti muuttuessa eli laskee resilienssiä.

Vahva ja monipuolinen kansantalous, vaikka se ei ole ainoa oleellinen asia, on perusta yhteiskunnan korkean resilienssin ylläpitoon. Valtioneuvoston periaatepäätöksen Yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisen strategian (YETT-strategia)[96] tehtävänä on lisätä yhteiskunnan resilienssiä tunnistamalla mahdollisia siihen kohdistuvia uhkatekijöitä. Niihin varautuminen on strategiassa kuitenkin painottunut erityistilanteisiin varautumiseen ja niitä koskevien selviytymisstrategioiden suunnitteluun eikä niinkään kokonaisvaltaisen yhteiskunnan ja talouden joustavuuden ja muutoksensietokyvyn kehittämiseen ja erityistilanteiden ennaltaehkäisyyn. Ennen kaikkea suomalaisessa politiikassa tehokkuusajattelulla perustellussa päätöksenteossa on harvoin huomioitu päätösten vaikutusta talouden tai yhteiskunnan resilienssiin.

Kasvavissa määrin epävarmassa ja vaarallisessakin maailmassa Suomen täytyisi toisinaan luopua ylimääräisestä tehokkuudesta resilienssin kasvattamiseksi. Tätä voidaan tehdä monella tavalla ja monilla eri aloilla. Seuraavilla tavoilla Suomi voisi hellittää joitakin talousjärjestelmänsä ja yhteiskuntansa sisällä ja teknologioidensa keskuudessa olevia tiukkoja kytkentöjä:

1) Suomi voisi edistää hajautettua tuotantoa elintärkeiden tuotteiden kuten energian ja ruoan kohdalla, jotteivät kaukana tapahtuvien tuotantoketjujen tai markkinahintojen häiriöt olisi kohtalokkaita.
2) Suomi voisi vähentää sijoittajien kannustimia vetäytyä markkinoilta aina, kun pienikin ongelma näyttäytyy, jotta sijoittajilla olisi enemmän aikaa ajatella ennen hätääntymistä. Tämän voisi toteuttaa vaikka pienellä pörssikauppaverolla. Näin turhien dominoefektien riskiä markkinoilla voitaisiin vähentää.

[95] Walker 2004
[96] Valtioneuvosto 2006

3) Suomi voisi lisätä elintärkeiden teollisuudenalojensa puskurivarastoja ja joustovaraa ja luottaa vähemmän muodissa olevaan "just-in-time" -tuotantoon, jottei tuotanto pysähtyisi tärkeän raaka-ainetoimituksen keskeytyessä. Tätä on YETT-strategiassa painotettukin. Yhden yksittäisen yrityksen on turha tätä tehdä, koska se jäisi vähenevän tehokkuutensa takia kilpailijoiden jalkoihin. Ohjauskeinot joustavamman yhteisen talousympäristön aikaansaamiseksi on siis valtionhallinnon vastuulla.
4) Suomi voisi hajauttaa elintärkeitä tieto-, liikenne- ja talouskeskuksiaan terrorismityylisten iskujen, muun lisääntyvän sosiaalisen tyytymättömyyden purkautumisen tai muiden paikallisten onnettomuuksien merkittävyyden vähentämiseksi.
5) Suomi voisi harkita elinkeinopolitiikassa kansallisen ja alueellisen erikoistumisen hyötyjä ja haittoja resilienssinäkökulmasta. Tämän päivän globalisaatiossa erikoistuminen lisää tehokkuutta, mutta muuttuvassa maailmassa ja erityisesti globaalin kysynnän jatkuvasti muuttuessa alueen erikoistuminen ja taloudellisen toiminnan yhdenmukaistuminen voi pahassa tapauksessa johtaa koko alueen "konkurssiin". Alueen taloudellinen monimuotoisuus on tärkeää, kun tulevaisuuden tarpeita ei tarkasti tunneta.
6) Suomi voisi erityisesti auttaa vahvistamaan maailman heikoimpien yhteiskuntien resilienssiä, koska tiukkaan kytketyn järjestelmän, kuten globaalitalouden, kriisit lähtevät liikkeelle usein vähiten resilienteistä komponenteista. Ja tiukkaan kytketyssä järjestelmässä kriisit voivat vahingoittaa läpileikkaavasti koko järjestelmän toimintakykyä.
7) Pitkän tähtäimen resilienssiä lisäisi myös koulutuksen painopisteen siirtäminen teollisuuden ja elinkeinoelämän lyhyen tähtäimen intressien suunnalta lähemmäksi filosofiaa, etiikkaa, holistista ajattelua ja kriittistä järkeä. Näin kasvattaisimme tietynlaista pitkän tähtäimen kasvatuksellista varantoa, jota voidaan aina hyödyntää täysin riippumatta siitä, minkälaiseksi maailma tulevaisuudessa muotoutuu tai mitä uudenlaisia haasteita kohtaamme.

Esimerkkejä resilienssin lisäämisestä voidaan keksiä lukemattomia eri yhteiskunnan alueilla ja tasoilla. Tärkeintä olisi kuitenkin tämän ajattelutavan nostaminen keskeiseen asemaan tehokkuusajattelun rinnalle poliittisessa keskustelussa ja päätöksenteossa. Tällä hetkellä Suomessa ajattelua sovelletaan erillisten uhkien tarkastelun ohella vakavasti vain ilmastonmuutokseen sopeutumisen yhteydessä. Ilmastonmuutos ei kuitenkaan ole ainoa suuri haaste tulevaisuudessa. Syitä siihen, miksi ajattelu ei ole saanut ansaitsemaansa asemaa suomalaisessa politiikassa, on vaikea tietää. Yksi syy voi olla, että resilienssin sisäistämisestä seuraavat ehdotukset ovat monelta osin ristiriidassa vallitsevien taloudellisten periaatteiden ja talousideologian kanssa. Suuret mittakaavat, nopeampi kasvu sekä lisää tehokkuutta, kytkeytyneisyyttä ja nopeutta nähdään tässä ideologiassa usein automaattisesti positiiviseksi asiaksi.

Nykyiselle tavoitteenasettelulle rakennetut yritykset ovat kollektiivisesti – vaikkei ehkä yksittäisinä – hyvin resilienttejä nykyisen kaltaisille muutoksille maailmantaloudessa, koska ne ovat tuotannollisesti, toiminnallisesti, sijainnillisesti ja kokoon nähden niin monimuotoisia ja suhteellisen nopeita uudistumaan. Niiden nykyinen monimuotoisuus ei kuitenkaan riitä, jos niiden mukailema ja ennakoima ailahteleva maailmantalous muuttuu radikaalisti esimerkiksi ekologisen kestämättömyytensä tai jonkin sosiaalisen paineen takia.

Yritysten resilienssi on yhteiskunnan kannalta rajallinen siitä syystä, että yritykset ovat pitkälti riippuvaisia maailmantalouden toimivuudesta ja elinvoimaisuudesta. Yritykset varautuvat pääasiassa tietyissä rajoissa vaihtelevalle tulevaisuudelle, jossa tuotantovälineet, kysyntä ja tarjonta muuttuvat jatkuvasti mutta taloudellisen järjestelmän yleisluonne ja siinä pärjäämisen perusedellytykset säilyvät samankaltaisina. Suurelle ja melko äkilliselle globaalille muutokselle on kuitenkin monia uskottavia skenaarioita ottaen huomioon globaalin yhteiskunnan epälineaarinen käyttäytyminen ja kasvavat talouteen, yhteiskuntaan ja ympäristöön kohdistuvat rasitukset. Jotta muutoksista selvittäisiin, olisi resilienssin kasvattaminen kaikilla yhteiskunnan tärkeillä osa-alueilla nostettava keskeiseksi kestävän kehityksen valtiopolitiikan tavoitteeksi.

Tässä selvityksessä ei ole otettu kantaa esitettyjen politiikkamuutosten realistisuuteen käytännön toteutumisen kannalta. Selvityksessä ei ole esimerkiksi pyritty selvittämään, miten ehdotukset sopivat politiikkatoimijoiden nykyisiin kognitiivisiin malleihin. Suuret tai jopa idealistiset muutokset harvoin sopivat politiikan rutiineihin totuttautuneen toimijan käytännön tavoitteisiin. Täytyy kuitenkin muistaa, että nykyiset rutiinit ajavat kehitystä kestämättömään suuntaan ja joitakin vaihtoehtoisia poliittisen toiminnan malleja ja tavoitteita siis tarvitaan kestävän kehityksen toteutumiseksi. Ehkä on syytä pohtia, kannattaako politiikassa ottaa lähtökohtaiseksi maailmankuvaksi nykyinen "realistinen" muuttumaton maailma ja perinteiset politiikan rutiinit vai joustava visio "utopistisesta" kestävästä maailmasta ja siihen suuntaavasta politiikasta. Koska nopea muutos on maailmalle joka tapauksessa luonteenomaista, järkiperäisenä valintana tämä pitäisi olla aika helppo.

Lähteet

I Kirjallisuus

OECD Publishing 2008: OECD Rural Policy Reviews: Finland.

Valli, Raisa 1998: (Ympäristö)vaikutusten arviointi liikennepoliittisessa suunnittelussa. Helsingin Yliopisto, Limnologian ja ympäristönsuojelun laitos. Helsinki: Yliopistopaino.

Makkonen, Simo 2006 (toim.): Energy Research in Finland 1999-2005. International Evaluation. Suomen Akatemian julkaisuja 14/06. Helsinki: Edita Prima Oy.

Yunus, Muhammad 2008: Creating a World Without Poverty: Social Business and the Future of Capitalism. PublicAffairs 2008.

Homer-Dixon, Thomas 2006: Catastrophe, Creativity, and the Renewal of Civilization. Island Press 2006.

II Poliittiset asiakirjat:

Valtioneuvoston kanslia 5/2006 / Suomen kestävän kehityksen toimikunnan asettama strategiaryhmä: Kohti kestäviä valintoja. Kansallisesti ja globaalisti kestävä Suomi. Kansallinen kestävän kehityksen strategia. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 5/2006. Helsinki: Edita.

Liikenne- ja viestintäministeriö 2007: Liikenne 2030. Suuret haasteet, uudet linjat. Ohjelmia ja strategioita 1/2007. Helsinki: Edita Prima.

Per Mickwitz 2008: Ilmastopolitiikan valtavirtaistaminen ja politiikkakoherenssi. Selvitys Vanhasen II hallituksen tulevaisuusselontekoa varten. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 6/2008. Helsinki: Yliopistopaino.

Tiehallinto 2001: Liikkumisen sosiaalinen tasa-arvo. Esiselvitys. Tiehallinnon selvityksiä 24/2001. Helsinki: Edita Oyj.

European Comission 2008: Impact Assessment Guidelines [Draft Version 27/05/2008].

Työ- ja elinkeinoministeriö 2008: Uudistuva suomalainen työ- ja elinkeinopolitiikka [Draft 5.6.2008].

Saamelaiskäräjät 2006: Saamelaisten kestävän kehityksen ohjelma 2006. Inari.

Sisäasiainministeriö 15/2007: Turvallinen, monikulttuurinen, hyvinvoiva ja kilpailukykyinen Suomi. Sisäasiainministeriön tulevaisuuskatsaus. Helmikuussa ajantasaistettu versio. Sisäasiainministeriön julkaisuja 15/2007.

Sosiaali- ja terveysministeriö 2006: Sosiaali- ja terveyspolitiikan strategiat 2015. Kohti sosiaalisesti kestävää ja taloudellisesti elinvoimaista yhteiskuntaa. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 4/2006.

Puolustusministeriö 2006: Turvallisesti tulevaisuuteen. Puolustusministeriön strategia 2025. Kirjapaino Keili Oy.

Maa- ja metsätalousministeriö 2005: Maa- ja metsätalousministeriön strategia. Vammalan Kirjapaino Oy.

Valtiovarainministeriö 16a/2008: Taloudellinen katsaus. Talouden kehitys ja finanssipolitiikan linja 2008-2012. Helsinki: Edita Prima Oy 2008.

Oikeusministeriö 2006: Oikeudenmukainen ja turvallinen yhteiskunta. Oikeusministeriön tulevaisuuskatsaus 2006. Helsinki: Edita Prima Oy 2006.

Ulkoasiainministeriö 2006: Ulkoministeriön tulevaisuuskatsaus. 2006.

Opetusministeriö 2003: Opetusministeriön strategia 2015. Opetusministeriön julkaisuja 2003:11. Helsinki: Multiprint 2003.

Ympäristöministeriö 2002: Ekotehokas yhteiskunta ja hyvinvointia edistävä elinympäristö. Ympäristöministeriön strategia. Ympäristöministeriön moniste 101. Helsinki: Edita Prima Oy 2002.

Kestävän kehityksen toimikunnan verkkosihteeristö 2007: Kansallisen kestävän kehityksen strategian toimeenpanon edistymisen arviointi. http://www.ymparisto.fi/download.asp?contentid=77281&lan=fi

Valtioneuvosto 2006: Yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisen strategia. Valtioneuvoston periaatepäätös.

III Artikkelit

Matthews, A. & Giblin, T. 2006: Policy Coherence, Agriculture and Development. IIIS Discussion Paper No. 112.

Walker, B., C. S. Holling, S. R. Carpenter & A. Kinzig. 2004: Resilience, adaptability and transformability in social–ecological systems. Ecology and Society **9**(2): 5.

IV Sanomalehdet

Helsingin Sanomat 18.6.2008. (Katja Kuokkanen)

V Tiedotteet

Valtioneuvoston viestintäyksikkö 2008: Sinivihreä hallitus sopi valtiontalouden kehyksistä vuosille 2009–2012: Painopisteinä työllisyys, osaaminen ja ympäristö. Tiedote 73/2008. http://www.vn.fi/ajankohtaista/tiedotteet/tiedote/fi.jsp?oid=223384.

VI Esitelmät

Professori Pekka Pirilä: Kuinka kauan öljyvarat riittävät liikennepolttonesteisiin? Öljy- ja kaasualan liikenneseminaari. Teknillinen korkeakoulu 1.10.2002, Espoo

Malaska, Pentti 2005: Potpurri tutkimusmatkailusta tulevaisuuteen. Tulevaisuudentutkimuksen seuran 25-vuotisseminaari. Futurium, TeliaSonera Oyj 27.5.2005, Helsinki.

VII Internet

International Institute for Sustainable Development:
http://www.iisd.org/measure/knowledge/sectors/fullcost.asp (18.06.2008)

Transport Canada: http://www.tc.gc.ca/programs/Environment/SD/sds0406/appendixD.htm (19.06.2008)

Trinity College Dublin:
http://www.tcd.ie/iiis/policycoherence/index.php/iiis/eu_agricultural_policy_reform/impact_of_eu_agricultural_protection_on_developing_countries (18.08.2008)

Beyond GDP Conference: http://www.beyond-gdp.eu/links.html (07.08.2008)

Liitteet

Liite 1. Kestävän kehityksen kannalta merkityksellisimmät ministeriöiden strategiat ja sektoriohjelmat. Hallinnonalan tärkein yleisstrategia on tummennettuna ja alleviivattuna, tärkein sektoriohjelma tummennettuna. Tekijä: Tapio Ojanen. Lähde: Kestävän kehityksen toimikunnan verkkosihteeristön haastattelut.

Liikenne- ja viestintäministeriö:

- Hyviä yhteyksiä alueille. Alueiden kehittämissuunnitelma 2006-2009 (2004)
- Liikenne 2030. Suuret haasteet, uudet linjat (2007)
- Liikenteen toimintalinjat ympäristökysymyksissä vuoteen 2010 (2005)
- Tieliikenteen turvallisuus 2006-2010 (2005)
- Toiminta- ja taloussuunnitelma 2009-2012 (2008)
- VAK-strategia 2006-2015. Vaarallisten aineiden kuljetus Suomessa (2006)
- Liikennepolitiikan linjat ja liikenneverkon kehittämis- ja rahoitusohjelma vuoteen 2020. Valtioneuvoston liikennepoliittinen selonteko eduskunnalle (2008)

Maa- ja Metsätalousministeriö:

- Alueelliset metsäohjelmat 2006-2010. Yhteenveto metsäkeskusten metsäohjelmista (2006)
- Ilmastonmuutoksen kansallinen sopeutumisstrategia (2005)
- Kansallisen metsäohjelman 2015 ennakkoarviointi. Loppuraportti Metsäneuvostolle (2007)
- Metsäsektorin tulevaisuuskatsaus . Metsäneuvoston linjaukset metsäsektorin painopisteiksi ja tavoitteiksi (2006)
- Maa- ja metsätalousministeriön strategia (2005)
- Kansallinen metsäohjelma 2015. Lisää hyvinvointia monimuotoisista metsistä - Valtioneuvoston periaatepäätös (2008)

Oikeusministeriö:

- Kansalaistoiminnan yliopistollinen opetus ja tutkimus Suomessa (2006)
- Oikeusministeriön toiminta- ja taloussuunnitelma 2009-2012 (2008)
- Oikeuspolitiikan strategia ja kehitysnäkymiä vuosiksi 2003-2012 (2002)
- Oikeudenmukainen ja turvallinen yhteiskunta. Oikeusministeriön tulevaisuuskatsaus 2006 (2006)
- Valtioneuvoston periaatepäätös kansalaisjärjestöjen toimintaedellytysten edistämisestä (2007)

Opetusministeriö:

- Aluekehittämisstrategia vuosina 2003-2013 (2002)
- Koulutus- ja tiedepolitiikan aluestrategia vuoteen 2013 (2003)
- Koulutus ja tutkimus 2007-2012. Kehittämissuunnitelma (2007)
- Yksitoista askelta luovaan Suomeen. Luovuusstrategian loppuraportti (2006)
- Opetusministeriön strategia 2015 (2003) *Uusi tulevaisuuslinjaus tulossa lähiaikoina.*
- Valtioneuvoston periaatepäätös sektoritutkimuksen kehittämisestä (2007)
- Valtioneuvoston periaatepäätös julkisen tutkimusjärjestelmän rakenteellisesta kehittämisestä (2005)
- Kestävää kehitystä edistävän kasvatuksen ja koulutuksen strategia ja sen toimeenpanosuunnitelma vuosille 2006-2014 (2006)
- Korkeakouluopetus kestäväksi. Opas YK:n kestävää kehitystä edistävän koulutuksen vuosikymmentä varten (2006)
- Perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteet 2004, Opetushallitus
- Lukion opetussuunnitelmien perusteet 2003, Opetushallitus

- Taiteen ja kulttuurin saavutettavuus. Opetusministeriön toimenpideohjelma 2006-2010 (2006)

Puolustusministeriö:

- Kansainvälisen puolustuspolitiikan strategia 2007-2025 (2007)
- Puolustusministeriön hallinnonalan toiminta- ja taloussuunnitelma 2009-2012 (2007)
- Puolustusministeriön tutkimus- ja kehittämisstrategia (2007)
- **Puolustusministeriön yhdyskunta- ja ympäristöpoliittinen strategia (2007)**
- **Turvallisesti tulevaisuuteen. Puolustusministeriön strategia 2025 (2006)**
- Puolustusministeriön tulevaisuuskatsaus (?)
- Puolustushallinnon henkilöstöpoliittinen strategia (2007)
- Puolustusministeriön materiaalipoliittinen strategia (2007)

Sisäasiainministeriö:

- Maakuntaohjelmat 2007-2010. Tiivistelmät (2007)
- Elinvoimainen maaseutu – ministeriöiden vastuut ja alueellinen kehittäminen. Maaseutupoliittinen erityisohjelma 2007-2010 (2007) *Kunta-asiat siirtyneet TEMiin*
- Rasismin ja syrjinnän vastaisen toiminnan sekä laillisuusvalvonta- ja perusoikeusasioiden työryhmän loppuraportti (2007)
- **Sisäisen turvallisuuden ohjelma (2008)** *Varavaihtoehto*
- Sisäasiainministeriön hallinnonalan toiminta- ja taloussuunnitelma 2009-2012 sekä tulossuunnitelma 2008 (2007)
- **Turvallinen, monikulttuurinen, hyvinvoiva ja kilpailukykyinen Suomi. Sisäasiainministeriön tulevaisuuskatsaus – helmikuussa 2007 ajantasaistettu versio (2007)**
- Suomen aluekehittämisstrategia 2013. Aluekehittämisstrategiatyöryhmän mietintö (2003)
- Suomen rakennerahastostrategia 2007-2013 (2007)
- **Valtioneuvoston periaatepäätös talousrikollisuuden ja harmaan talouden vähentämiseksi (2006)**

Sosiaali- ja terveysministeriö:

- **Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämisohjelma. KASTE 2008-2011 (2008)**
- Läpinäkyvyyttä ja hyviä käytäntöjä sosiaali- ja terveydenhuoltoon. Sosiaali- ja terveydenhuollon palveluinnovaatiohanke 2007-2011 (2008)
- **Sosiaali- ja terveyspolitiikan strategiat 2015 – kohti sosiaalisesti kestävää ja taloudellisesti elinvoimaista yhteiskuntaa (2006)**
- Sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalan tutkimustoiminnan tehostaminen. Työryhmän loppuraportti (2008)
- Sosiaali- ja terveysministeriön toiminta- ja taloussuunnitelma vuosille 2009-2012 (2007)
- Terveyden edistäminen. Hallituksen politiikkaohjelma (2007)

Työ- ja elinkeinoministeriö:

- Alueellisen innovaatiopolitiikan suunta (2006)
- Ympäristöteknologioiden edistämistä koskevan toimintaohjelman (ETAP) kansallinen etenemissuunnitelma (2005)
- Suomen kansallinen energiatehokkuuden toimintasuunnitelma 2008-2010 (2007)
- Kivihiilen käytön hallittu rajoittaminen sähkön ja lämmön tuotannossa. Toimikunnan mietintö (2004)
- **Kuluttajapoliittinen ohjelma 2008-2011 (?)**
- Lähiajan energia- ja ilmastopolitiikan linjauksia – kansallinen strategia Kioton pöytäkirjan toimeenpanemiseksi. Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle (2005)
- Politiikkaohjelma hallituksen strategia-asiakirjassa. Työn, yrittämisen ja työelämän politiikkaohjelma (?)

- Hiilidioksidipäästöjen päästöoikeuksien jakoperusteet Suomessa vuosille 2008-2012. EY:n päästökauppadirektiivin mukaisten päästöoikeuksien laskentaperusteita valmistelleen työryhmän mietintö (2006)
- Suomen matkailustrategia vuoteen 2020 & Toimenpideohjelma vuosille 2007-2013 (2006)
- Työ- ja elinkeinoministeriön perustamisen strategiset lähtökohdat (?)
- Uudistuva suomalainen työ- ja elinkeinopolitiikka. Työ- ja elinkeinoministeriön konsernistrategia. Luonnos (2008)

Ulkoasiainministeriö:

- Globalisaation hallinta ja Suomi. Valtioneuvoston globalisaatioselvitys eduskunnalle (2005)
- Suomen kauppapoliittinen ohjelma. Valtioneuvoston periaatepäätös (2005)
- Kehityspoliittinen ohjelma 2007. Kohti oikeudenmukaista ja kestävää ihmiskuntapolitiikkaa. Valtioneuvoston periaatepäätös (2007)
- Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka 2004. Valtioneuvoston selonteko (2004)
- Yhteistyön maailma – Suomen ulkoasiainhallinnon YK-strategia (2008)
- Suomen etu – Globaali vastuu. Ulkoministeriön strategia (2005)
- Ulkoministeriön tulevaisuuskatsaus 2006 (2006)
(- Yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisen strategia (2006))

Valtiovarainministeriö:

- Taloudellinen katsaus. Kevät 2008. Talouden kehitys ja finanssipolitiikan linja 2008-2012 (2008)
- Talouspolitiikan strategia 2008. Kuntatalouden haasteet (2008)
- Valtion konsernitason hankintastrategia (2004)
- Valtiontalouden kehykset vuosille 2009-2012 (2008)
- VM 2012. Strategiset linjaukset ja painopistealueet vuosille 2008-2012 (2007)
- Julkisen talouden liikkumavara (2007)
- CAF+ -kestävä kehitys (2008)
- Talouspolitiikan strategia 2007 (2007)
- Ekologinen verouudistus (2004) *Ei löydy*

Valtioneuvoston kanslia:

- Suomen vastaus globalisaation haasteeseen. Talousneuvoston sihteeristön globalisaatioselvitys – osa II (2006)
- Terveydenhuollon menojen hillintä: rahoitusjärjestelmän ja ennaltaehkäisyn merkitys (2007)
- Hyvä yhteiskunta kaikenikäisille. Valtioneuvoston tulevaisuusselonteko väestökehityksestä, väestöpolitiikasta ja ikärakenteen muutokseen varautumisesta (2004)
- Pääministeri Matti Vanhasen II hallituksen ohjelma (2007)

Ympäristöministeriö:

- Luonnon puolesta – ihmisen hyväksi. Suomen luonnon monimuotoisuuden suojelun ja kestävän käytön strategia ja toimintaohjelma 2006-2016 (2007)
- Ympäristöhallinnon aluekehittämissuunnitelma (2004)
- Ekotehokas yhteiskunta ja hyvinvointia edistävä elinympäristö. Ympäristöministeriön strategia (2002)
- Ilmastonmuutokseen sopeutuminen ympäristöhallinnon toimialalla. Toimintaohjelma ilmastonmuutoksen kansallisen sopeutumisstrategian toteuttamiseksi. Luonnos 22.5.2008 (2008)
- Suomen Itämeren suojelusohjelma. Valtioneuvoston periaatepäätös (2002)
- Vähemmästä enemmän ja paremmin. Kestävän kulutuksen ja tuotannon toimikunnan (KULTU) ehdotus kansalliseksi ohjelmaksi 2005 (2005)
- Parempaan elinympäristöön. Elinympäristön kehittämistarpeet. Luonnos (2007)
- Valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet (VAT) (2008)

Valmisteilla olevia politiikkaohjelmia:

- STM: Sosiaaliturvan kokonaisuudistus (SATA)
- TEM: Pitkän aikavälin ilmasto- ja energiastrategia
- TEM: Kansallinen innovaatiostrategia
- TEM: Kansallinen koheesio- ja kilpailukykyohjelma
- VNK: Tulevaisuusselonteko ilmasto- ja energiapolitiikasta
- TEM: TEMin aluestrategia
- TEM: Työ- ja elinkeinoministeriön strategia

Liite 2. Vanhasen II hallitusohjelman Keke-strategiaa tukevat linjaukset. Tekijä: Annika Lindblom.

31.5.2007 MUISTIO
Kestävän kehityksen verkkosihteeristö

KESTÄVÄ KEHITYS UUDESSA HALLITUSOHJELMASSA

Hallituksen kestävän kehityksen linjaukset, jotka tukevat kansallisessa kestävän kehityksen strategiassa vuonna 2006 hyväksyttyjä tavoitteita

Taustaa

Suomen kestävän kehityksen toimikunta hyväksyi yksimielisesti uuden kansallisen kestävän kehityksen strategian *Kohti kestäviä valintoja. Kansallisesti ja globaalisti kestävä Suomi* kokouksessaan 13.6.2006. Joulukuussa 2006 valtioneuvosto teki strategiasta periaatepäätöksen. Strategian tavoitteena on luoda kestävää hyvinvointia turvallisessa, osallisuutta edistävässä ja moniarvoisessa yhteiskunnassa, jossa kaikki kantavat vastuuta ympäristöstä. Kansallinen kestävän kehityksen strategia ohjaa sekä lähitulevaisuuden että pidemmän aikavälin toimintaa. Tavoitteena on, että se auttaa eri toimijoita tekemään kestävän kehityksen mukaisia ratkaisuja. Lähtökohtana on, että strategian keskeiset linjaukset antavat pohjaa hallitus- ja politiikkaohjelmien laadinnalle.

Vuoden 2007 ensimmäisessä toimikunnan kokouksessa 8.2.2007 Suomen kestävän kehityksen toimikunnan jäsen- ja varajäsentahoilla oli mahdollisuus strategian linjausten valossa esittää omia toiveitaan ja näkemyksiään keskeisistä kestävän kehityksen tavoitteista uudella hallituskaudella. Evästykset koottiin yhteen ja toimitettiin kahdeksan suurimman puolueen puoluetoimistoille heti vaalien jälkeen hallitusneuvottelujen käynnistyessä. Suomen kestävän kehityksen toimikunnan tavoitteena oli näin vaikuttaa siihen, että uuden, koko yhteiskuntaa koskevan strategian linjauksia sisällytetään uuteen hallitusohjelmaan ja niitä toteutetaan tulevina vuosina.

Hallitusohjelma 19.4.2007:

Vastuullinen, välittävä ja kannustava Suomi

Kansallisen kestävän kehityksen strategian perusajatus löytyy hallitusohjelman johdannosta:

- …ihmisen ja luonnon tasapaino, vastuu ja vapaus, välittäminen ja kannustaminen sekä sivistys ja osaaminen.
- ***Ilmastonmuutos ja globalisaatio*** vahvistavat kansojen ja kansalaisten riippuvuutta.
- Rajat ylittävät ympäristöongelmat sekä väestön ikärakenteen muutos tuovat poliittisiin päätöksiin ***sukupolvet ylittävän ulottuvuuden***. Vastauksia tarvitaan myös muutoksiin, jotka aiheutuvat kansainvälisen talouden työnjaon kehittymisestä.
- Vastaamalla näihin haasteisiin Suomi voi sekä ***menestyä että kantaa vastuunsa*** globaalien ongelmien ratkaisijana.
- Kansalaisille on taattava oikeus ***vaikuttaa, osallistua ja olla osallisia päätöksenteossa***.
- Suomalaisen hyvinvointiyhteiskunnan rakentamisessa hallitus haluaa selkiyttää ***oman vastuun, yhteisen vastuun ja yhteiskunnan vastuun*** välistä suhdetta.
- Kansalaisten ***perusturvaa*** on vahvistettava.

- ***Luovuus, osaaminen ja korkea sivistystaso*** ovat edellytys Suomen ja suomalaisten menestymiselle. Koulun pitää vahvistaa jokaisen mahdollisuutta oppimiseen.
- ***Työllisyyden kasvu ja julkisen talouden vastuullinen hoitaminen*** luovat perustan kansalaisten hyvinvoinnin parantamiselle. Työnteon, yrittämisen ja toimeliaisuuden on aina oltava taloudellisesti kannattavaa.
- Hallitus haluaa myös edistää ***työn ja muun elämän yhteensovittamista*** kansalaisten hyvinvoinnin parantamiseksi.
- ***Tasa-arvon toteuttaminen*** yleensä sekä erityisesti työmarkkinoilla vaativat päättäväisiä toimia. ***Suvaitsevaisuus ja mahdollisuuksien tasa-arvo*** ovat oikeudenmukaisen yhteiskunnan perusta.
- ***Sukupolvet ja rajat ylittävä ajattelu***… Hallitus haluaa uudistaa Suomen niin että muutos on ***turvallinen*** ja se toteutetaan ***kansallista eheyttä*** vaalien.

Ulko- ja turvallisuuspolitiikka

Kestävän kehityksen strategiaa tukevia linjauksia:

- Suomi toimii ***aktiivisesti*** osana kansainvälistä yhteisöä kantaen osansa ***maailmanlaajuisesta yhteisvastuusta*** ja huolehtien omista ***vaikutusmahdollisuuksistaan.***
- Suomi edistää ***ihmisoikeuksien, demokratian, oikeusvaltioperiaatteen ja kestävän kehityksen*** toteutumista kaikkialla maailmassa. Hallitus näkee ***Yhdistyneet kansakunnat*** keskeisimpänä monenkeskisen yhteistyön välineenä. Hallitus jatkaa työtä YK:n arvovallan ja toimintakyvyn vahvistamiseksi sekä YK-järjestelmän tehokkuuden lisäämiseksi.
- ***Euroopan unioni*** on Suomen tärkein ulkosuhteiden viitekehys ja vaikutuskanava.
- Suomi edistää vakautta ja hyviä suhteita lähialueillaan. Suomen ***lähialueyhteistyö*** uudistetaan. Yhteistyö keskitetään erityisesti ympäristö-, ydinturva- ja sosiaali- ja terveysalalle.
- Kehityspolitiikan tärkein tavoite on ***YK:n vuosituhattavoitteiden*** saavuttaminen. hallitus jatkaa ***kehityspoliittisen johdonmukaisuuden*** vahvistamista eri politiikkasektoreilla. Hallitus varmistaa määrärahakehityksen, joka vie Suomen kohti YK:ssa asetettua ***0,7 prosentin tavoitetta***. Suomi painottaa kehityspolitiikassaan aiempaa vahvemmin ympäristö- ja ilmastokysymyksiä…
- Hallitus edistää aktiivisesti ***ihmisoikeuksien*** kunnioittamista maailmanlaajuisesti.

EU-politiikka

Kestävän kehityksen strategiaa tukevia linjauksia:

- Suomi on ***aloitteellinen ja aktiivinen*** Euroopan unionin jäsenmaa.
- Suomi tukee unionin ***kilpailukyvyn*** vahvistamista…
- Hallitus näkee tärkeänä vahvistaa unionin roolia ***kansainvälisessä ilmastopolitiikassa***.

Hallituksen talousstrategia

Kestävän kehityksen strategiaa tukevia linjauksia:

- Hallituksen tavoitteena on lisätä suomalaisten ***hyvinvointia*** parantamalla edellytyksiä työllisyyden tuntuvalle kohenemiselle ja tuottavuuden kasvun nopeutumiselle.
- Hyvinvoinnin turvaamiseksi talouden kasvua ohjataan ***ekologisesti kestävälle pohjalle***.
- Pitkän aikavälin tavoite työllisyysasteelle on 75 prosenttia.
- Suomalaisten hyvinvointi edellyttää, että pystymme saamaan työikäisen väestön voimavarat nykyistä selvästi laajemmin käyttöön ja lisäämään työn ***tuottavuutta.***
- Ilmastonmuutoksen torjunta määrittää talouden reunaehtoja yhä voimakkaammin. Toteuttamalla ***määrätietoista ilmastopolitiikkaa*** Suomi ottaa osansa ***ilmastoteknologian*** maailmanmarkkinoista ja sen mukanaan tuomista työpaikoista.

- Luomalla uutta, vahvaan ***osaamiseen*** pohjautuvaa ja tehokasta tuotantoa Suomi pystyy lisäämään työllisyyttä.
- ***Väestön ikääntyminen*** johtaa jo kuluvalla vaalikaudella työikäisen väestön määrän supistumiseen. Siksi on aikaisempaa tärkeämpää kohdentaa työvoima tehokkaasti, vähentää rakennetyöttömyyttä, saada nuoret nykyistä aikaisemmin työelämään ja myöhentää eläkkeelle siirtymistä.
- Valtiovallan tehtävä on huolehtia, että erityisesti suurten sopeutumispaineiden kohteeksi joutuvilla on edellytykset kohdata muutosvaatimukset ja kaikki pääsevät kasvavasta hyvinvoinnista osalliseksi.
- Työvoiman tarjonnan lisäämiseksi nopeutetaan ***koulutuksesta valmistumista*** ja panostetaan erityisesti vaille ammatillisia valmiuksia jäävien osuuden supistamiseen nuorisoikäluokasta.
- Sosiaaliturvauudistuksen tavoitteena on työn ***kannustavuuden parantaminen***, ***köyhyyden vähentäminen*** sekä ***riittävän perusturvan*** tason turvaaminen kaikissa elämäntilanteissa.
- Hallitus vahvistaa ***talouden innovaatiokapasiteettia*** strategisilla osaamispanostuksilla valikoituneisiin kohteisiin, tukee osaamisen kehittymistä ja parantaa uuden riskipitoisen yritystoiminnan syntymisen ja kasvun edellytyksiä.
- Hallitus lisää ***julkista tutkimus- ja kehittämistoiminnan rahoitusta***…
- Hallituksen veropolitiikan keskeiset tavoitteet ovat […] ympäristönäkökohtien painottaminen *(yksi kuudesta painopisteestä)*
- Päästöjen vähentämiseksi sekä energian säästämiseksi ja energiatehokkuuden parantamiseksi ***liikenteen ja polttoaineiden verotusta*** kehitetään, […].
- ***Terveyden edistämiseksi*** alkoholijuomien ja tupakan valmisteveroa korotetaan.

<u>Oikeuspolitiikka ja sisäinen turvallisuus</u>

Kestävän kehityksen strategiaa tukevia linjauksia:

- Selkiytetään (maahanmuuttajien) ***oleskelulupajärjestelmää*** siten, että oleskelulupaan sisältyy työnteko- ja opiskeluoikeus.
- (Maahanmuuttajien) ***Kotouttamista*** edistetään mm. lisäämällä kielikoulutusta.

Kuntapolitiikka ja palvelut

Kestävän kehityksen strategiaa tukevia linjauksia:

- Hallitus jatkaa määrätietoisesti kunta- ja palvelurakenneuudistuksen toteutusta hyväksytyn puitelain, päätettyjen kriteerien ja aikataulun mukaisesti. Hankkeen etenemistä arvioidaan jatkuvasti ja eduskunnalle annetaan selonteko 2009. Arvioinnissa kiinnitetään erityistä huomiota ***kaupunkiseutujen*** suunnitelmien sisältöön ja niiden toteutumiseen sekä ***yhdyskuntarakenteen eheytymiseen***.
- ***Palvelujen turvaaminen*** edellyttää vahvaa taloudellista perustaa sekä uusia palvelujen järjestämis- ja tuottamistapoja. Hallitus edistää julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin kumppanuutta palveluntuotannossa.
- Täsmennetään ***valtion ja kuntien työnjakoa*** tavoitteena kuntien tehtävien ja rahoituksen tasapaino. Vahvistetaan kuntataloutta lisäämällä valtionosuuksia.

Alueiden kehittäminen ja hallinto:

Kestävän kehityksen strategiaa tukevia linjauksia:

- Suomen tuleva menestys edellyttää, että maamme ***kaikki voimavarat*** saadaan nykyistä paremmin käyttöön. Hallituksen tavoitteena on edistää alueiden kansainvälistä kilpailukykyä, pienentää alueiden välisiä kehityseroja, turvata kansalaisten peruspalvelut ja yhteydet koko Suomessa. Lähtökohtana ovat alueiden omiin vahvuuksiin ja osaamiseen perustuva erikoistuminen, toimijoiden välinen yhteistyö ja verkottuminen aluei-

den kesken. Tavoitteena on vahvoihin maakuntiin perustuva ***monikeskuksinen aluerakenne***, joka vahvistaa sekä kaupunkialueiden että maaseudun elinvoimaisuutta.

- ***Suurkaupunkipolitiikalla*** vahvistetaan suurimpien kaupunkiseutujen kansainvälistä kilpailukykyä, yhdyskuntarakenteen eheyttä ja ehkäistään niiden sosiaalista ja alueellista eriytymistä.
- Pääkaupunkiseudun erityiskysymyksiä varten käynnistetään ***metropolipolitiikka***, jolla ratkaistaan alueen maankäytön, asumisen ja liikenteen ongelmia, edistetään elinkeinopolitiikan ja kansainvälistymisen toteutusta sekä ehkäistään syrjäytymistä.
- Hallitus edistää harvaan asutun ja syrjäisen ***maaseudun kehittämistä*** mm. parantaen maaseutuelinkeinojen toimintamahdollisuuksia, tukien maaseudun palveluja, turvallisuutta, työllisyyttä ja yrittäjyyttä, etätyön mahdollisuuksia sekä toimivaa infrastruktuuria.

<u>Koulutus- ja tiedepolitiikka</u>

Kestävän kehityksen strategiaa tukevia linjauksia:

- Suomalaisten ***korkea sivistystaso sekä laadukas ja maksuton koulutus*** ovat hyvinvointiyhteiskuntamme perusta. Hallitus turvaa tasapuoliset mahdollisuudet laadukkaaseen koulutukseen varhaiskasvatuksesta korkeakoulutukseen
- ***Ympäristökasvatuksen*** asemaa vahvistetaan.
- Koulupudokkuutta vähennetään kiinnittämällä huomiota erityisesti nivelvaiheisiin.
- Maahanmuuttajien ***kotoutumista*** ja työllistymistä edistetään koulutuksen keinoin.

<u>Maatalouspolitiikka ja elintarviketalous</u>

Kestävän kehityksen strategiaa tukevia linjauksia:

- Maatalouteen perustuvaa ***energiantuotantoa*** lisätään.
- Omalla tilalla tuotetun ja käytetyn ***biodieselin*** valmistevero poistetaan vaalikauden alussa.
- Hallituksen politiikan tavoitteena on myös luonnonvara-alalla vahvistaa ***tutkimus- ja innovaatiotoimintaa*** sekä kehittää maatilayrittäjien ***liiketoimintaosaamista.***
- ***Luomu- ja lähiruokatuotantoa*** edistetään laadittujen strategialinjausten mukaan tavoitteena tuotannon ja markkinoiden kasvu. Luomutuotteiden jalostusta ja markkinointia kehitetään eri alojen yhteistyönä.
- Hallituksen tavoitteena on maaseudun säilyminen asuttuna ja elävänä.
- Uuden hallitusohjelman avulla panostetaan maaseudun mikroyritysten toimintaan, kehitetään ***hajautettua bioenergian tuotantoa*** sekä luodaan mahdollisuudet paikalliselle aloitteelliselle toiminnalle… Hallitus luo kattavan valtakunnallisen neuvontapalvelun sekä alueelliset infopisteet hajautetun bioenergian edistämiseksi.
- Hallitus selvittää maatilaluokkaa suurempien keskitettyjen lantaa ja biomassaa käsittelevien ***biokaasulaitosten*** tarpeen ja investointimahdollisuudet…
- ***Uudet puun käyttökohteet***, kuten biojalosteet ja toisen sukupolven biopolttoaineet lisäävät puun käyttöä. Suomen sitoutuminen Kioton sopimuksen artiklaan 3.4 edellyttää toimenpiteitä puuvarannon kasvattamiseksi.

<u>Liikenne- ja viestintäpolitiikka</u>

Liikenne

Kestävän kehityksen strategiaa tukevia linjauksia:

- ***Tehokas liikennejärjestelmä ja logistiikka*** edistävät maan kilpailukykyä ja ylläpitävät hyvinvointia.
- Liikennepolitiikalla ja älykkään liikenteen palveluilla tuetaan ilmastopolitiikkaa, ***kestävää kehitystä*** ja turvallista liikkumista.
- Hallitus laatii ohjelman meriturvallisuuden parantamiseksi Itämerellä.
- Liikenteellä on merkittävä osavastuu ***ilmastonmuutoksesta***. Liikenteelle asetetut ***energiansäästö- ja ilmastotavoitteet*** saavutetaan vähentämällä liikenteen ympäristöhaittoja sekä edistämällä joukkoliikennettä, ympäristöystävällisiä kuljetusmuotoja ja siirtymällä biopohjaisiin polttoaineisiin liikenteessä.
- ***Liikenteen ympäristövaikutuksia*** hallitaan kannustamalla kuljetuselinkeinoa vapaaehtoisiin energiansäästötoimiin, logistiikkaa tehostamalla, joukkoliikennettä edistämällä ja yksityisautoilun hiilidioksidipäästöjä vähentämällä.
- Kehitetään ***joukkoliikenteen*** sujuvuutta, työsuhdematkalippujärjestelmän ehtoja, seudullista suunnittelua ja ostoperiaatteita, turvataan julkisen liikenteen peruspalvelut haja-asutusalueella…
- Valtio osallistuu suurten kaupunkien joukkoliikenteen rahoitukseen edellyttäen että rahoitus lisää joukkoliikenteen käyttöä, parantaa sen kilpailukykyä ja että kaupungit lisäävät omaa panostustaan joukkoliikenteeseen.
- Hallitus lisää esteetöntä joukkoliikennettä ja parantaa ***kevyen liikenteen*** olosuhteita.
- ***Raideliikennettä*** edistetään parantamalla rataverkon tasoa ja kattavuutta, jatkamalla sähköistysohjelmaa sekä luomalla edellytyksiä kilpailulle rautateillä.

Tietoyhteiskunta

Kestävän kehityksen strategiaa tukevia linjauksia:

- Aktiivisen tietoyhteiskuntapolitiikan tavoitteena on luoda Suomesta kansainvälisesti vetovoimainen, ihmisläheinen ja kilpailukykyinen ***osaamis- ja palveluyhteiskunta***. Toimilla helpotetaan ihmisten arjen palveluiden saatavuutta, lisätään kilpailukykyä, ja tuottavuutta, edistetään alueellista ja sosiaalista tasa-arvoa sekä turvataan julkisten palveluiden saatavuutta ja laatua.

<u>Ilmasto- ja energiapolitiikka</u>

Kestävän kehityksen strategiaa tukevia linjauksia:

- ***Ilmastonmuutos*** on aikakautemme suurimpia haasteita. Tehokas vastaaminen siihen edellyttää koko maailman kattavia ja samansuuntaisia toimenpiteitä. Hallitus katsoo, että Suomen on osaltaan ja yhdessä muun Euroopan unionin kanssa kannettava vahva vastuu ***ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi***. Samanaikaisesti on käynnistettävä toimet ***ilmastonmuutokseen sopeutumiseksi***.
- Ilmasto- ja ympäristösitoumusten toteuttamisen ohella hallituksen energiapolitiikan tavoitteena on varmistaa ***energian toimitusvarmuus ja kohtuuhintaisuus*** sekä kasvattaa ***energia omavaraisuutta***.
- Hallitus laatii heti vaalikauden alussa ***pitkän aikavälin ilmasto- ja energiastrategian***.
- […] Näistä (Euroopan unionin) velvoitteista myös Suomen on kannettava oma ja oikeudenmukainen vastuu ottaen huomioon jo tehdyt panostukset ja kansalliset olosuhteet.
- Hallituksen ensisijaisena tavoitteena on osana Euroopan unionia päästä maailmanlaajuiseen sopimukseen vähentää ***kasvihuonekaasupäästöjä*** ja hallitus toimii aktiivisesti EU:ssa ja muissa kansainvälisissä järjestöissä sen tavoitteen saavuttamiseksi.
- Hallituksen tavoitteena on ***päästökauppadirektiivin*** epäkohtien korjaaminen
- Hallituksen tavoitteena on löytää toimivat keinot, joilla samaan aikaan turvataan energia säästö, energiatehokkuuden parantaminen, energian saatavuus, energiaomavaraisuuden kohentaminen ja päästöjen vähentäminen.
- Hiilivoimalat ja öljykäyttöiset kaukolämpökattilat tulee korvata ***vähäpäästöisillä vaihtoehdoilla***…

- Hallitus jatkaa tehostettuja toimia ***energiansäästön*** edistämiseksi. Suomi on myös osana Euroopan unionia sitoutunut parantamaan ***energiatehokkuutta*** 20 prosentilla vuoteen 2020 mennessä.
- Energian säästön ja tehokkuuden parantamiseksi on tärkeä laatia tiukennettu energiansäästöohjelma vuoden 2008 loppuun mennessä. […] Energiansäästön lisärahoitus turvataan.
- …on nopeutettava ***ajoneuvoteknisten uudistusten*** sekä ***ajoneuvojen verotuksen*** muuttamista vähäpäästöiseen suuntaan.
- Energian käytön kasvua hillitään määrätietoisin toimin ja pyritään taittamaan energian kulutuksen kasvu.
- Uusiutuvien energialähteiden käyttöä tulee tukea eri tavoin. hallituksen tavoitteena on lisätä hyvin merkittävästi ***uusiutuvien energialähteiden*** käyttöä nykyisestä noin 25 % tasosta. Se edellyttää sekä merkittäviä tukitoimia ***bioenergian*** tuotantoketjun eri kohtiin että uusiutuvan energian markkinoillepääsyn varmistavia toimia
- Hallitus nopeuttaa liikenteen päästöjä vähentävien ***biopohjaisten polttoaineiden*** käyttöä ensin lakisääteisesti ja myöhemmin markkinaehtoisin toimin niin nopeasti kuin alan teknologinen kehitys, kotimainen tuotanto ja biopolttoaineiden kohtuuhintaisuus sen sallivat. Tämä edellyttää alan tutkimusresurssien lisäämistä ja panostamista siihen että ***toisen sukupolven teknologiaa*** voidaan hyödyntää heti 2010-luvun alkupuolella.
- Uusiutuvan energian käytön merkittävä lisääminen edellyttää alan tutkimus- ja kehittämistyön merkittävää lisäämistä.
- Hallitus laatii ***energia- ja ilmastopoliittisen tulevaisuusselonteon***.

<u>Elinkeinopolitiikka</u>

Kestävän kehityksen strategiaa tukevia linjauksia:

- Hallituksen elinkeinopolitiikan tavoitteena on edistää talouden kasvua parantamalla ***tuottavuutta ja työllisyyttä***. Tämä edellyttää työvoiman saatavuuden, osaamisen ja innovatiivisuuden vahvistamista ja talouden rakenteiden uudistamista.
- Päähuomio (innovaatiopolitiikassa) kiinnitetään koulutus-, tutkimus- ja teknologiapolitiikkaan. ***Teknologisten innovaatioiden*** lisäksi hallitus korostaan liiketoiminta-, muotoilu- ja organisaatioinnovaatioiden merkitystä. Hallitus valmistelee välittömästi toimikautensa alussa kansallisen innovaatiostrategian. Tavoitteena on ***tutkimus- ja kehittämisrahoituksen*** kansantuoteosuuden nostaminen vaalikauden kuluessa neljään prosenttiin BKT:sta. Hallitus lisää tutkimus- ja kehittämisrahoitusta erityisesti palvelusektorilla.
- Suomella on mahdollisuuksia olla ***ympäristöteknologian yritystoiminnassa*** vahva kansainvälinen toimija. Tämä varmistetaan panostamalla uusiutuvan energian ja muun ympäristöteknologian tutkimus- ja kehittämistoimintaan ja kaupallistamiseen edistämällä kotimarkkinoita ja julkisia hankintasääntöjä kehittämällä.
- Hallitus tehostaa toimia ***yrittäjyyden*** edellytysten parantamiseksi ja entistä suotuisamman yritysympäristön luomiseksi.

<u>Kannustaen ja välittäen 2010-luvulle</u>

Sosiaali- ja terveyspolitiikka

Kestävän kehityksen strategiaa tukevia linjauksia:

- ***Väestön ikääntyminen, työelämän murros ja globalisaatio*** asettavat uusia haasteita suomalaiselle hyvinvointiyhteiskunnalle ja työelämälle. Hallituksen tavoitteena on kannustaen ja välittäen vahvistaa ihmisten ***perusturvaa ja arjen turvallisuutta***, parantaa palveluiden vaikuttavuutta ja monipuolisuutta sekä lisätä inhimillistä hyvinvointia.
- Hallitus käynnistää ***sosiaaliturvauudistuksen***… Sen tavoitteena on työn kannustavuuden parantaminen, köyhyyden vähentäminen sekä riittävän perusturvan tason turvaaminen kaikissa elämäntilanteissa.

- ***Sosiaali- ja terveyspolitiikan*** tavoitteena on edistää terveyttä, toimintakykyä ja omatoimisuutta sekä kaventaa eri väestöryhmien välisiä terveyseroja.
- Tämän lisäksi on huolehdittava kohtuullisesta toimeentuloturvasta ja työkyvyn ylläpidosta sekä varmistettava toimivat peruspalvelut kansalaisten saataville asuinpaikasta ja varallisuudesta riippumatta.
- Käynnistetään ***terveyden edistämisen politiikkaohjelma***.
- ***Kansalaisten yhdenvertaisuus*** turvataan vahvistamalla palvelujen käyttäjien oikeuksia.
- Vanhusväestön oikeus hyvään hoitoon turvataan. ***Vanhustenhuollon palveluja*** uudistetaan tavoitteena erityisesti kotihoidon vahvistaminen ja sitä tukevien palveluiden kehittäminen. vanhustenhuollossa ja vanhusten palveluiden kehittämisessä keskeistä on ikääntyneiden toimintakyvyn, omatoimisuuden ja itsenäisen suoriutumisen vahvistaminen.
- Hallituksen tavoitteena on ***esteetön yhteiskunta***, jossa kaikilla on yhtäläiset mahdollisuudet. Erityistä huomiota kiinnitettävä esteettömyyteen tietoyhteiskunnassa…
- Toteutetaan ***sosiaali- ja terveydenhuollon palveluinnovaatiohanke***, joka kohdistuu mm. kansalaisten omatoimisuuden, osallistumisen ja toimintaedellytysten parantamiseen, työnjaon kehittämiseen, toiminnan ja palveluiden vaikuttavuuden ja kustannustehokkuuden parantamiseen sekä palvelujen monipuolisuuden lisäämiseen.
- Hallitus sitoutuu vähentämään ***lasten, nuorten ja perheiden*** pahoinvointia ja syrjäytymiskehitystä. Lapsiperheiden köyhyyttä vähennetään ja eriarvoistumiskehitykseen puututaan parantamalla lapsiperheiden taloudellista asemaa. Käynnistetään lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin politiikkaohjelma.
- ***Kestävän eläkepolitiikan*** perustana ja tavoitteina ovat talouden kasvu, yleinen luottamus järjestelmän kestävyyteen, sukupolvien välinen oikeudenmukaisuus ja nykyistä pidempi jaksaminen työelämässä.
- Jatketaan kansallisen alkoholiohjelman toteuttamista. Tehostetaan ***ehkäisevää päihdetyötä*** vakiinnuttamalla varhainen puuttuminen perusterveydenhuollon ja työterveyshuollon pysyviksi toimintamalleiksi. kansanterveydellisin perustein nostetaan alkoholijuomien ja tupakkatuotteiden verotusta.
- Vähennetään määrätietoisella päihdepolitiikalla lasten vanhempien alkoholinkäyttöä ja siitä lapsille aiheutuvia haittoja.

Työelämän kehittäminen ja työvoimapolitiikka

Kestävän kehityksen strategiaa tukevia linjauksia:

- Hallituksen tavoitteena on, että jokainen voi osallistua osaamisensa ja kykyjensä mukaan työtä tekemällä yhteiskunnan rakentamiseen. Tavoitteena on tukea tuottavuuden nousua ja työvoiman saatavuutta. ***Työ*** on myös paras keino syrjäytymisen ehkäisemisessä ja köyhyyden torjumisessa.
- Työntekijöiden korkea osaaminen, luovuuteen kannustava ilmapiiri, työhyvinvointi ja toimivat markkinat ovat tärkeitä kansallisia menestystekijöitä.
- Hallitus toteuttaa nopealla aikataululla ***määräaikaisia työsuhteita*** selvittäneen työryhmän esitykset ja käynnistää työryhmän esittämät jatkoselvitykset.
- Hallitus edistää työaikapolitiikassa ***monipuolisia työaikajärjestelyjä***, jotka tukevat työllisyyttä, helpottavat työn ja perheen yhteensovittamista ja ottavat huomioon yritysten ja henkilöstön tarpeet. Hallitus edistää työaikapankkijärjestelmien kehittämistä poistamalla niitä koskevia lainsäädännöllisiä esteitä.
- ***Valtion työvoimapolitiikkaa*** uudistetaan tavoitteena parantaa työnhakijan ja työpaikkojen kohtaantoa, edistää uusien työpaikkojen ja yritysten syntymistä sekä vähentää työttömyyttä ja osaltaan estää syrjäytymistä.
- Hallitus sitoutuu kokonaisuudessaan edistämään (sukupuolten välistä) ***tasa-arvoa*** määrätietoisesta kaikessa päätöksenteossa.
- Hallituksen tavoitteena on naisten ja miesten välisten ***palkkaerojen*** selkeä kaventaminen tällä vaalikaudella.

- Hallitus edistää suunnitelmallisesti naisten urakehitystä ja naisjohtajuutta sekä julkisella että yksityisellä sektorilla. ***Työn ja perhe-elämän yhteensovittamista*** edistetään kaikessa päätöksenteossa, ja miehiä kannustetaan perhevapaiden pitämiseen.
- Hallitus varmistaa, että ***sukupuolinäkökulma valtavirtaistetaan*** lainvalmistelussa, talousarvioprosessissa sekä muissa merkittävissä hankkeissa jo toiminnan alkuvaiheessa.
- Hallitus antaa vaalikauden aikana eduskunnalle selonteon naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta.
- Hallitus tukee osaltaan työmarkkinajärjestöjen keskinäisiä toimia sukupuolten tasa-arvon ja samapalkkaisuuden edistämiseksi.
- Hallitus on valmis tukemaan korotetulla valtionosuudella sellaista kuntasektorille syntyvää palkkaratkaisua, joka edistää naisvaltaisten alojen palkkojen kilpailukykyä.

<u>Ympäristöpolitiikka</u>

Kestävän kehityksen strategiaa tukevia linjauksia:

- Ympäristöpolitiikan tavoitteena on Suomen aseman vakiinnuttaminen korkeasta ympäristönsuojelun tasosta tunnettuna tieto- ja osaamisyhteiskuntana. Kansalaisten hyvinvointi ja taloudellinen kilpailukyky perustuvat ***ekologisesti, taloudellisesti, sosiaalisesti ja kulttuurisesti kestävän kehityksen ehdot täyttävään kulutukseen ja tuotantoon.***
- Suomi osallistuu aktiivisesti ***kansainväliseen yhteistyöhön*** globaalien ympäristöongelmien ratkaisemiseksi ja yhteisten ympäristöpoliittisten tavoitteiden edistämiseksi. Kansainvälisessä politiikassa ja erityisesti kansainvälisen kaupan pelisääntöjen kehittämisessä korostetaan ympäristöarvoja ja ***kestävän kehityksen periaatteita***.
- Hallitus tähtää EU:n kuudennen ympäristöohjelman ja Johannesburgin toimintaohjelman tavoitteisiin mukaan lukien luonnon monimuotoisuuden vähenemisen pysäyttäminen. Vuonna 2006 hyväksytty ***kansallinen kestävän kehityksen strategia*** toimeenpannaan hallinnonalojen yhteistyönä. ***Kestävän kulutuksen ja tuotannon ohjelma*** toteutetaan.
- Kaikessa ***julkisen hallinnon päätöksenteossa*** parannetaan taloudellisten, sosiaalisten ja ekologisten näkökulmien yhteensovittamista ja tasapainottamista. Vahvistetaan ***ympäristökasvatusta*** kaikilla kouluasteilla.
- ***Ympäristöteknologiaa*** edistetään yhteistyössä ympäristöhallinnon ja muiden alueella toimivien tahojen kanssa. Kehitetään ympäristö- ja vesiteknologiaa myös vientimahdollisuudet huomioiden.
- Valtionhallinto velvoitetaan ja kuntia kannustetaan laatimaan toimintaansa liittyvät ***kestävän kehityksen ohjelmat***.
- Tärkein keino ***Itämeren*** pelastamiseksi on valtioiden rajat ylittävän yhteistyön harjoittaminen sekä lähialueyhteistyön parantaminen. Yhteistyötä Venäjän kanssa pyritään tiivistämään. Luodaan vahva tutkimuksellinen, tilastollinen ja teknologian kehittämiseen tähtäävä yhteistyö kaikkien Itämeren valtioiden kesken.
- Jatketaan toimia asutuksesta, teollisuudesta, maataloudesta ja haja-asutuksesta tulevan ***ravinnekuormituksen*** vähentämiseksi kansallisen Itämeri-ohjelman puitteissa ja asetettujen vesiensuojelun suuntaviivojen mukaisesti. Itämeren maat laativat Itämeren suojeluskenaarion (Sternin malli) ja selvittävät vaihtoehtojen yhteiskunnalliset ja taloudelliset vaikutukset.
- Vuoteen 2016 ulottuvan luonnon ***monimuotoisuuden suojelun ja kestävän käytön strategiaa*** toteutetaan tavoitteena taittaa luonnon monimuotoisuuden väheneminen ja vakiinnuttaa sen suotuisa kehitys.
- Jatketaan ***metsäluonnon*** suojelussa vapaaehtoisia suojelukeinoja ja turvataan Metso-ohjelman jatko. Varmistetaan luonnonsuojelulainsäädännön korvausjärjestelmän toimivuus niin, että maanomistajille korvataan syntyvä merkityksellinen haitta.
- Edistetään ***kestävää matkailu- ja virkistyskäyttöä*** luonnonsuojelualueilla. Metsästys ja kalastus jatkuvat pääsääntöisesti sallittuna uudistettavan luonnonsuojelulain nojalla

perustettavilla ns. muilla luonnonsuojelualueilla, jotka pohjautuvat Natura-verkostoon. Metsästyksestä ja kalastuksesta päätetään ko. alueilla tapauskohtaisesti huomioon ottaen jokamiehen oikeudet, virkistys ja luontoarvot. Tarvittavat rajoitukset valmistellaan yhteistyössä eri intressitahojen kanssa.

- Saatetaan luonnonsuojeluohjelmien ja ***Natura 2000-verkoston*** toteuttaminen päätökseen ja varataan tarvittaville maanhankinnoille riittävät resurssit. Kehitetään ***kaupunkipuistojen*** verkostoa.

Asuminen, maapolitiikka ja rakentaminen

- Hallituksen ***asuntopolitiikan*** tavoitteena on sovittaa yhteen ihmisten asumisen toiveet ja tarpeet ja ***kestävä kehitys***.
- Edistetään kaavoitus- ja maapoliittisten keinojen monipuolista käyttöä kunnissa hyvän ***yhdyskuntasuunnittelun*** toteuttamiseksi sekä kuntien maahankinnan ja tonttitarjonnan lisäämiseksi.
- Kehitetään pientalovaltaiseen ja tiiviiseen asuntorakentamiseen soveltuvia asuntoalueiden toteutusmalleja...
- Edistetään ***ehyiden yhdyskuntarakenteiden*** muodostumista ja täydennysrakentamista.